

T.C.
BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ

**ÇİFT İLİŞKİLERİNDE MİZAÇ VE KARAKTER
ÖZELLİKLERİ İLE İLİŞKİ İNANÇLARININ ÇİFT
UYUMUNA ETKİSİNİN İNCELENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

ÖZLEM KOÇ

İSTANBUL, 2021

**T.C.
BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ**

**LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
AİLE DANIŞMANLIĞI YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**ÇİFT İLİŞKİLERİNDE MİZAÇ VE KARAKTER
ÖZELLİKLERİ İLE İLİŞKİ İNANÇLARININ ÇİFT
UYUMUNA ETKİSİNİN İNCELENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

ÖZLEM KOÇ

Tez Danışmanı: PROF. DR. İSHAK AYDEMİR

İSTANBUL, 2021

BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

21/06/2021

YÜKSEK LİSANS TEZ ONAY FORMU

Program Adı:	AİLE DANIŞMANLIĞI
Öğrencinin Adı Soyadı:	ÖZLEM KOÇ
Tezin Adı:	ÇİFT İLİŞKİLERİNDE MİZAÇ VE KARAKTER ÖZELLİKLERİ İLE İLİŞKİ İNANÇLARININ ÇİFT UYUMUNA ETKİSİNİN İNCELENMESİ
Tez Savunma Tarihi:	21/06/2021

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak gerekli şartları yerine getirmiş olduğu Lisansüstü Eğitim Enstitüsü tarafından onaylanmıştır.

Doç. Dr. Burak KÜNTAY

Enstitü Müdürü

Bu Tez tarafımızca okunmuş, nitelik ve içerik açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak yeterli görülmüş ve kabul edilmiştir.

	Ünvanı, Adı Soyadı	İmza
Tez Danışmanı:	Prof. Dr. İshak Aydemir	
2. Üye :	Dr. Öğr. Üyesi Seda Gökçe Turan	
3. Üye :	Dr. Öğr. Üyesi Furkan Gözel	

TEŐEKKÖR

Öncelikle bu araştırmanın her aşamasında bana verdiği destek için değerli danışmanım Prof. Dr. İshak Aydemir'e, sevgisi ve anlayışı ile her zaman yanımda olan, bana güvenen ve desteğini hiçbir şekilde esirgemeyen sevgili eşim Gökhan Koç'a, pırıl pırıl gülüşü, anlayışı ve varlığı ile dünyama ışık olan oğlum Poyraz Efe Koç'a, benimle her zaman gurur duyan sevgili annem Arife Kökçü'ye, beni mutlaka bir yerlerden görüp izlediğini düşündüğüm, sevgisini her daim kalbimde hissettiğim biricik babam Seyit Gazi Kökçü'ye, hayatıma kattığı paha biçilemez anlamdan dolayı biricik kız kardeşim Çiğdem Kökçü'ye ve hayatıma mucizevi bir biçimde dokunan Prof. Dr. Talat Kırış'a sonsuz teşekkür ederim.

İstanbul, 2021

Özlem Koç

ÖZET

ÇİFT İLİŞKİLERİNDE MİZAÇ VE KARAKTER ÖZELLİKLERİ İLE İLİŞKİ İNANÇLARININ ÇİFT UYUMUNA ETKİSİNİN İNCELENMESİ

Özlem Koç

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
AİLE DANIŞMANLIĞI YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

Tez Danışmanı: Prof. Dr. İshak Aydemir

Haziran 2021, 118 sayfa

Bu tez çalışmasının amacı yetişkin bireylerde çift ilişkilerinde mizaç ve karakter özellikleri ile ilişki inançlarının çift uyumuna etkisinin incelenmesidir. Araştırmaya hazırlanan demografik bilgiler formu ile uygulanan anketleri doldurmayı gönüllü olarak kabul eden evli 313 yetişkin birey katılmıştır. Bireylerin ilişki inanlarını değerlendirmek amacıyla Romans ve DeBord tarafından geliştirilen ve Gizir tarafından 2012 yılında geçerlilik ve güvenilirlik çalışması yapılan ilişki inanları ölçeği (İİÖ), çift uyumunu değerlendirmek amacıyla üzerine Busby ve ark. yeniden düzenlenen ve Fıfıloğlu ve Demir tarafından 2000 yılında geçerlilik ve güvenilirlik çalışması yapılan yenilenmiş çift uyum ölçeği (YÇUÖ) ile kişilik özelliklerinin belirlenmesi amacıyla tarafından geliştirilen ve Francis ve ark.'ları, 1985 yılında Eysenck ve ark.'ları tarafından revize edilen ölçeği yeniden gözden geçirilmiş Eysenck Kişilik Anket - Gözden Geçirilmiş Kısa (EKA-GGK) formu kullanılmıştır. Bu ölçeğin geçerlilik ve güvenilirlik çalışması Karancı ve ark.'ları tarafından 2007 yılında yapılmıştır. Elde edilen verilerin analizinde iki grubun karşılaştırılması gerektiği durumlarda bağımsız gruplarda t-testi, üç ve üzeri grup karşılaştırmalarında ise tek yönlü ANOVA testi kullanılmıştır. Kullanılan ölçeklerin birbirleriyle olan ilişkisinin belirlenmesinde ise Pearson Korelasyon

analizi uygulanmıştır. Uygulanan analiz sonuçlarına göre elde edilen bulgular, araştırmaya dahil olan katılımcıların yüzde 48.9'unun erkek, yüzde 51.1'nin ise kadın olduğunu göstermiştir. Uygulanan ölçeklerden alınan toplam puan cinsiyet değişkeni açısından değerlendirildiğinde İİÖ'nden elde edilen toplam puanın erkek (Erkek = 107.9 ± 28.7) katılımcılarda kadın katılımcılara göre (Kadın = 94.0 ± 23.3) istatistiksel olarak daha yüksek olduğu bulunmuştur ($p < 0.001$). Diğer ölçeklerden alınan toplam puanlar ise cinsiyet değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmamıştır ($p > 0.05$). Bireylerin evlenme şekillerinin çift uyumları üzerine olan etkisinin tek yönlü incelenmesi sonucunda görücü usulüyle evlenen bireylerin (41.1 ± 8.9) hem aşk evliliği (45.8 ± 5.4) yapan hem de mantık evliliği (44.0 ± 6.1) yapan bireylere göre daha düşük çift uyumu gösterdikleri bulunmuştur. Bu fark aşk evliliği ve görücü usulü evlilik yapan bireyler arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılığa ulaşmıştır ($p < 0.001$). Diğer taraftan İİÖ'nden alınan toplam puanların bireylerin evlenme şekillerine göre analiz edilmesi sonucunda mantık evliliği yapan bireylerin (115.1 ± 31.9), aşk evliliği (99.0 ± 27.0) ve görücü usulü evlilik yapan bireylere (100.9 ± 26.0) göre daha yüksek puan aldıkları bulunmuştur ($p < 0.001$). Bireylerin çocuk sahibi olma durumuna göre uygulanan ölçeklerden alınan puanlar karşılaştırıldığında YÇUÖ'nden alınan puanların çocuk sahibi olan bireylerde (44.5 ± 6.0) çocuk sahibi olmayan bireylere göre (47.6 ± 6.0) istatistiksel olarak daha düşük puan aldıkları bulunmuştur ($p = 0.001$). Araştırmamız kapsamında uygulanan ölçeklerden elde edilen puanların birbirleriyle ilişkili olup olmadığının belirlenmesi amacıyla yapılan korelasyon analizi sonuçları; ilişki inançları ile çift uyumu arasında istatistiksel olarak pozitif ilişki olduğunu göstermiştir ($r = 0.212$; $p < 0.01$). Diğer taraftan EKA-GGK formundan alınan toplam puanlar ile çift uyumu ve ilişki inançları arasında ise anlamlı ilişki bulunmamıştır ($p > 0.05$). Elde edilen bulgular erkek bireylerin kadın bireylere göre ilişki inançları açısından daha yüksek puan aldıklarını göstermektedir. Diğer taraftan bireylerin evlenme şekillerinin çift uyumları üzerinde önemli bir faktör olduğu bulunmuştur. Özellikle görücü usulüyle evlenen bireylerde çift uyumu diğer tür evlilik şekillerine göre daha düşüktür. Ayrıca ilişki inançlarıyla çift uyumu arasında pozitif yönde ilişki vardır.

Anahtar kelimeler: İlişki İnançları, Çift Uyumu, Eysenck Kişilik Özellikleri

ABSTRACT

INVESTIGATION OF ASSOCIATION BETWEEN PERSONALITY CHARACTER AND TEMPERAMENT TRAITS AND RELATIONSHIP BELIEFS WITH MARRIAGE ADJUSTMENT

Özlem Koç

GRADUATE EDUCATION INSTITUTE
FAMILY COUNSELLING MASTER PROGRAM

Thesis Supervisor: Prof. Dr. İshak Aydemir

June 2021, 118 pages

The aim of this thesis is to examine the effects of temperament and character traits and relationship beliefs on dyadic adjustment in adult individuals. A total of 313 married adults who voluntarily accepted to fill in the demographic information form and the applied questionnaires participated in the study. Relationship beliefs scale that was developed by Romans and DeBord and whose validity and reliability study was carried out by Gizir in 2012 was used to evaluate the relationship beliefs of individuals. We also used the abbreviated form of the revised Eysenck personality questionnaire that was developed by Eysenck et al. and was revised by Busby et al.. Its validity and reliability study was carried out in 2007 by Karancı et al. Marital Satisfaction Scale was revised by Busby et al. and its validity and reliability study was carried out in 2000 by Fıfıloğlu and Demir was applied to investigate marital satisfaction. In the analysis of the obtained data, t-test was used in independent groups where necessary to compare two groups, and one-way ANOVA test was used in comparisons of three and more groups. Pearson Correlation analysis was

applied to determine the relationship between the scales applied. The obtained findings showed that 48.9 percent and 51.1 percent of the participants included in the study were male and female, respectively. When the total score obtained from the applied scales was evaluated in terms of gender variable, it was found that the total score obtained from the relationship beliefs scale was statistically higher in male (Male = 107.9 ± 28.7) than female participants (Female = 94.0 ± 23.3) ($p < 0.001$). The total scores obtained from the other scales did not differ significantly by gender ($p > 0.05$). Total score of marital adjustment was lower in the individuals who was married with arranged marriage (41.1 ± 8.9) than those who both had love marriage (45.8 ± 5.4) and those who had logical marriage (44.0 ± 6.1) ($p = 0.001$). When the scores obtained from the scales applied by the status of having children were compared, it was found that total score of dyadic adjustment scale was statistically lower in individuals with children (44.5 ± 6.0) than those without children (47.6 ± 6.0) ($p = 0.001$). The results of the correlation analysis conducted in order to determine whether the scores obtained from the scales applied within the scope of our research were associated with each other; showed that there was a statistically positive correlation between relationship beliefs and marital adjustment ($r = 0.212$; $p < 0.01$). On the other hand, no significant relationship was found between the total scores obtained from the Eysenck personality scale and the dyadic adjustment and relationship beliefs ($p > 0.05$). In conclusion, the findings of the present study indicate that male individuals have higher scores in relationship beliefs than female individuals. Arranged marriage seems to negatively affect marital adjustment. In addition, there is a positive relationship between relationship beliefs and couple adjustment.

Keywords: Relationship Beliefs, Marriage Adjustment, Eysenck Personality Traits

İÇİNDEKİLER

TABLolar.....	x
ŞEKİLLER.....	xi
KISALTMALAR	xiii
1. GİRİŞ.....	1
1.1 ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ	1
1.2 ARAŞTIRMANIN AMAÇ VE ÖNEMİ.....	4
1.3 ARAŞTIRMANIN SAYILTI LARI	5
1.4 ARAŞTIRMA SINIRLILIKLARI.....	6
1.5 TANIMLAR.....	6
2. GENEL BİLGİLER	8
2.1 AİLE	8
2.2 EVLİLİK.....	9
2.2.1 Evlilik ve Evlilik Tanımları.....	10
2.2.2 Evliliğin İşlevi ve Amacı.....	13
2.2.3 Evlilik Türleri.....	14
2.2.4 Bireylerin Evliliğe Bakış Açları	17
2.2.5 Evlilik Uyumunun Tanımlanması	18
2.3 ÇİFT UYUMU	21
2.4 EYSENCK KİŞİLİK KURAMI VE ÖZELLİKLERİ.....	22
2.5 İLİŞKİ İNANÇLARI	25
2.6 KİŞİLİK	26
2.6.1 Kişiliği Belirleyen Faktörler	32
2.7 MİZAÇ	34
2.7.1 Mizaç Kuramları.....	37
2.8 KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ VE EVLİLİK UYUM İLİŞKİSİ	46
2.9 EVLİLİK UYUMU VE İLİŞKİ İNANÇLARI	47

3. GEREÇ VE YÖNTEM	50
3.1 ARAŞTIRMANIN MODELİ	50
3.2 ARAŞTIRMANIN EVREN VE ÖRNEKLEMİ	50
3.3 VERİ TOPLAMA ARAÇLARI	51
3.3.1 Sosyo-demografik Bilgi Formu	51
3.3.2 İlişki İnançları Örneği	52
3.3.3 Yenilenmiş Çift Uyum Ölçeği	53
3.3.4 Eysenck Kişilik Ölçeği - Gözden Geçirilmiş Kısa Formu	53
3.4 VERİLERİN ANALİZİ	54
4. BULGULAR	55
4.1 SOSYO-DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER	55
5. TARTIŞMA	83
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	90
KAYNAKÇA	93
EKLER	111
EK 1: Gönüllü Bilgilendirme ve Onam Formu	112
EK 2: Kişisel Bilgi Formu	113
EK 3: İlişki İnançları Ölçeği	114
EK 4: Yenilenmiş Çift Uyum Ölçeği	115
EK 5: Eysenck Kişilik Anketi - Gözden Geçirilmiş Kısa Formu	116
EK 6: Ölçek İzinleri	117
EK 7: Etik Kurul Onayı	118

TABLÖLAR

Tablo 4. 1: Demografik özellikler	57
Tablo 4. 2: İlişki inançları, çift uyumu ve Eysenck kişilik ölçeklerinin tanımlayıcı istatistikleri	59
Tablo 4. 3: İlişki inançları, çift uyumu ve Eysenck kişilik ölçeklerinin alt boyutlarına göre tanımlayıcı istatistikleri.....	60
Tablo 4. 4: Eysenck kişilik ölçeği ve çift uyumu ölçeği alt boyutlarının cinsiyete göre karşılaştırılması	62
Tablo 4. 5: İlişki inançları ölçeği alt boyutlarının bireylerin evlenme şekilleri açısından karşılaştırılması	69
Tablo 4. 6: İlişki inançları, çift uyumu ve Eysenck kişilik ölçekleri alt boyutlarından alınan toplam puanların korelasyon analiz sonuçları.....	82

ŞEKİLLER

Şekil 4. 1:	Erkek ve kadın katılımcıların ilişki inançları, çift uyumu ve Eysenck kişilik ölçeklerinden alınan toplam puanların karşılaştırılması	61
Şekil 4. 2:	Erkek ve kadın katılımcıların ilişki inançları ölçeği alt boyutlarından aldıkları toplam puanların karşılaştırılması	62
Şekil 4. 3:	Yaş gruplarına göre ilişki inançları, çift uyumu ve Eysenck kişilik ölçeklerinden alınan toplam puanların karşılaştırılması	64
Şekil 4. 4:	Birliktelik süresine göre ilişki inançları, çift uyumu ve Eysenck kişilik ölçeklerinden alınan toplam puanların karşılaştırılması	65
Şekil 4. 5:	Eğitim durumuna göre ilişki inançları, çift uyumu ve Eysenck kişilik ölçeklerinden alınan toplam puanların karşılaştırılması	66
Şekil 4. 6:	Evlenme şekillerine göre çift uyum ölçeğinden alınan toplam puanın karşılaştırılması.....	67
Şekil 4. 7:	Evlenme şekillerine göre çift uyum ölçeği alt boyut toplam puanlarının karşılaştırılması.....	68
Şekil 4. 8:	Evlenme şekillerine göre ilişki inançları ölçeğinden alınan toplam puanının karşılaştırılması	69
Şekil 4. 9:	Evlenme yaşına göre ilişki inançları, çift uyumu ve Eysenck kişilik ölçeklerinden alınan toplam puanların karşılaştırılması	71
Şekil 4. 10:	Çalışma durumuna göre ilişki inançları, çift uyumu ve Eysenck kişilik ölçeklerinden alınan toplam puanların karşılaştırılması	72
Şekil 4. 11:	Eşlerin çalışma durumuna ilişki inançları, çift uyumu ve Eysenck kişilik ölçeklerinden alınan toplam puanların karşılaştırılması	73
Şekil 4. 12:	Eşin yaşına göre ilişki inançları, çift uyumu ve Eysenck kişilik ölçeklerinden alınan toplam puanların karşılaştırılması	74
Şekil 4. 13:	Aile tipine göre ilişki inançları, çift uyumu ve Eysenck kişilik ölçeklerinden alınan toplam puanların karşılaştırılması	75
Şekil 4. 14:	Çocuk sahibi olma durumuna göre ilişki inançları, çift uyumu ve Eysenck kişilik ölçeklerinden alınan toplam puanların karşılaştırılması	76

Şekil 4. 15: Kronik hastalığa sahip olma durumuna göre ilişki inançları, çift uyumu ve Eysenck kişilik ölçeklerinden alınan toplam puanların karşılaştırılması...	77
Şekil 4. 16: En son yapılan doğum şekline göre ilişki inançları, çift uyumu ve Eysenck kişilik ölçeklerinden alınan toplam puanların karşılaştırılması	78
Şekil 4. 17: En uzun süre yaşanan yere göre ilişki inançları, çift uyumu ve Eysenck kişilik ölçeklerinden alınan toplam puanların karşılaştırılması	79
Şekil 4. 18: Çift uyumu, ilişki inançları ve Eysenck kişilik ölçekleri arasındaki ilişki	80

KISALTMALAR LİSTESİ

ANOVA	:	Analysis of Variance
SPSS	:	Statistical Package For Social Sciences
İİÖ	:	İlişki İnançları Ölçeği
YÇUÖ	:	Yenilenmiş Çift Uyumu Ölçeği
EKA-GGK	:	Eysenck Kişilik Anket - Gözden Geçirilmiş Kısa
TÜİK	:	Türkiye İstatistik Kurumu

1. GİRİŞ

Bu bölümde çalışmanın amacı, varsayımları ve kapsamı ve veri toplama araçları farklı başlıklar altında kısaca özetlenmiştir.

1.1 ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

Kişilik ve mizaç, antik çağlardan günümüze değin üzerinde durulmuş ve gözlemlenmiş kavramlardır. Sümerlere ait olan Gılgamış destanından, beşinci yüzyılda yaşamış olan ve tıbbın babası sayılan İyonlu hekim Hipokrat ve onu takiben Bergamalı Galen tarafından da bu kavramlar ele alınılmıştır. Kişilikle ilgili humural kuram olarak anılan ilk teori Hipokrat tarafından ortaya atılmıştır. Bu kurama göre Hipokrat, olan salgı türlerinden bahsetmiş, bunları sari safra, kara safra, kan ve balgam olarak sıralamıştır. Her bedene özgü ve baskın olan salgının insanda bireysel farklılıklar oluşturduğunu söylemiştir. Hipokrat ve Galen'in beden sıvılarıyla ilişkilendirdikleri dört mizaç yapısından bugüne, mizaç ve kişilikle ilgili birçok çalışma yapılmıştır (Clark 2005; Rothbart ve ark. 2000). Sistematiik bir biçimde bilimsel bir perspektif ile araştırılması ise 20. yüzyılın başlarına denk gelmektedir. 1980'lerden itibaren hız kazanan mizaç ve kişilik üzerine yürütülen çalışmalar 1980'lerden itibaren hız kazanmış ve yürütülen bu çalışmalarla bu iki kavramın yapısı, doğası ve gelişimi hakkında kapsamlı bilgiler elde edilmiştir.

Kişilik, bireylerin duygu, düşünce, davranış gibi psikolojik tepkilerindeki farklılıkları belirleyen sadece yaşanan an içinde bulunulan fiziksel durum yada sosyal ortam ile açıklanamayan devamlılık ve tutarlılık gösteren ayırıcı özellikler ve eğilimler olarak da açıklanabilir. Diğer bir deyişle psikolojik tepkilerin göreceli olarak önemli ve kalıcı yönlerini kapsamaktadır (Taymur ve Türkçapar 2012).

Bireyin kendisinden kaynaklanan bilişsel, sosyal, duygusal, değer ve inançlarındaki davranış kalıplarının kalıcı öğeleri kişiliği oluşturmaktadır. Kişilik, bireyi ötekilerden ayıran davranışların da bütününe içine almakla birlikte durumlar arasında davranışsal ve duygusal tepkilerinin öznelliğidir. Kişilik kavramsal olarak ele alındığında; huy mizaç karakter gibi sözcüklerin birbirlerinin yerine kullanıldığı görülmekle birlikte aslında

farklı anlamları ifade etmektedirler. Mizaç kişiliğin biyolojik olarak, yani doğuştan getirilen aynı zamanda değişmezliğini vurgularken, karakter ise; kişiliğin aile toplum ve kültür ile etkileşim sonucu ortaya çıkan ahlaki ve değişebilen yanıdır (Gençtanırım Kurt ve Çetinkaya Yıldız 2020). Mizaç kişiliğin genetik olarak devredilen yönüyle insanları birbirlerinden farklı ve biricik kılmaktadır. Ayrıca mizaç, genellikle kişiliğin bel kemiği olmakla birlikte davranışsal tepkilerle ilgiliyken, kişilik ise düşünce, hedefler, güdüler, başa çıkma stilleri, inanç ve değerleri de içermektedir (Chess ve Thomas 1986).

Mizaç ve kişilik önemli açılardan farklılıklar gösterirler (Chen ve Schmidt 2015b). Mizaç doğuştan getirilen davranışsal tepki verme eğilimidir. Kalıtsal olarak daha köklü bir yapıya ve çekirdek bir alana sahip olduğu düşünülmektedir. Kişinin, olay ve durumları algılama, yorumlama, karar verme, iletişim modeli belirleme gibi sosyal ilişkileri içeren bu bileşenler üzerinde de köklü bir yapısı mevcuttur.

Örneğin; mizaç olarak bebeklerin bireysel farklılıklarını gözlemlemek mümkündür. Bazı bebek daha fazla ağlarken bazıları daha sakindir. Kimisi kucak severken kimisi sevmez, bazıları daha hareketli iken bazıları oldukça yavaştır, bazıları huysuz ve gergin iken bazıları uyumludur. Birçok mizaç özelliği, yaşamın çok erken dönemlerinde ortaya çıkmaktadır (Dobrofsky). Mizaç özellikleri ilerleyen zaman içinde davranışsal ve duygusal süreçleri de içine alarak farklılaşmaktadır (Rutter 1987). Diğer taraftan kişiliği meydana getiren uyumluluk, dışadönüklük ve nevroz gibi özellikler ise doğumu izleyen ikinci ve üçüncü senede ortaya çıkmaktadır. İlerleyen zaman içinde daha belirgin hale gelmekle birlikte çoğunlukla erken çocukluk döneminde net olarak biçimlenemezler. Buna paralel olarak, kişiliğin kimi yönleri, çocukluk eğilimlerinin pekiştirilmesine imkan sağlanan çeşitli sosyal olay ve etkileşim yaşayana dek belirgin olmayabilir (Lamb ve ark. 2002). Gelişmiş bilişsel beceri, değerler ve başa çıkma stilleri gibi kişilik özelliklerinin, ilerleyen yıllarda belirginleşip görünür hale gelmesi muhtemeldir (Chen ve Schmidt 2015b).

Mizaç ve kişilik kavramları kendi içlerinde farklı özellikler gösterse de ortak noktalarının varlığı da mevcuttur. Bu kesişim kümesinin içinde, yeniden düzenleme süreçlerini içerir, biyolojik etkenler, deneyimler düzenlemeye katkı sağlamakla birlikte çevre ile etkileşim içine giren kavramlar olarak açıklanmaktadır (Rothbart ve Ahadi 1994; Shiner ve Caspi 2012).

Evliliğin tanımı ve kavramsal olarak karşımıza çıkışı oldukça eskidir. Milattan önce 3000 yıllarında Mezopotamya uygarlığında Sümer baş tanrıçası İnanna ve çoban tanrısı Dumuzi'nin kutsal evlilik töreni olarak 1887-1890 yılları arasında Güney Mezopotamya'da Nippur (yeni adı Niffer) şehri kazılarında çivi yazılı belgelerin bulunması ile gün ışığına çıkmıştır. İnanna ve dumuzinin kutsal evlilik töreninin bereket kültürünü oluşturduğunu çivi yazılı bu tabletlerden öğrenmekteyiz. Tanrıça İnanna Sümer şairlerine göre toplumun en nadide süsü ve neşesi aynı zamanda bereketi idi. Ay tanrısı Nanna'nın kızı İnanna Akadlarda İştar, Musevilerde İştar, Yunanlılarda Afrodit, Roma da Venüs olarak temsil edilmiştir. Kısacası insanların oluşturduğu bir kültür kurumu olarak kabul edilen evlilik içinde bulunduğu zamana ve toplumlara göre şekil alan kadın ve erkeğin ortak hedefler, idealler ve menfaatler çerçevesinde sürdürdükleri ortak yaşamı ile mümkün olan toplumun en küçük yapı birimidir (İlmiye 2011). Ortak sürdürülen bir biçimi olarak evlilik ve aile kavramlarına insan ırkları dışında, diğer canlılarda mevcudiyetine rastlanmamaktadır. Dogmatik inanışlar, aile ve kültür birbirleri ile yakından ilişkili olmakla birlikte aile içi ilk kurum evliliğdir (Juvva ve Bhatti 2006). Kişilerin evlilikleri bünyesinde karşısındaki bireyle geliştirip sürdürdüğü ilişkinin sağlıklı olması ailenin de sağlıklı olması anlamına gelmektedir (Kavak 2018). Aile tüm insanların gelişmesini bekleyebileceğimiz dünya üzerindeki tek yerdir (Satir 2001). Yani sağlıklı aile sağlıklı gelişen ve değişen toplumun harcı olmaktadır. Toplumu oluşturan aile yapısı sosyal yapının göstergesi olurken ekonomik kalkınma ve sosyal kalkınmadaki yakın ilişkisi ailenin üzerinde de değişimlere sebep olmaktadır (Erkal 2011). Modernleşmenin bereberinde getirdikleri ile toplumlarda büyük değişimler olmuştur. Yaşanılan bu değişiklikler evlilik başta olmak üzere, toplumsal kurumları ve bu kurumların iç işleyişini de etkisi altına almıştır. Toplumun minyatür şekli olan aile ve evlilik de bundan önemli ölçüde etkilenmiştir. Bu durum bireylerin evlilik ve evlilik içi uyumları üzerinde de tesir etmiştir. Kadınların modern toplum içinde erişilebilirlik ve eğitimden faydalanmalarının artması ile kadınların bireysellik ve özgürleşme alanlarının genişlediği ve buna bağlı olarak da evlilik ve ilişki inançlarının değişmesi ise kaçınılmaz olmuştur. Buna paralel olarak modern sanayi toplumlarında erkeklerin de evlilik ve evlilik içi ilişki inanışları değişmiştir. Bu durum yaşam tarzı kalıplarını, erk yapısını, aile içi etkileşim kalıplarını, aile ve evlilik kalitesini oldukça etkilemiştir.

Ergenlik yıllarından yetişkinliğe doğru yol aldıkça, bireyler sevgi, evlilik ve gelecekte kuracakları aile ilişkisi içinde hem kendilerine hem de partnerlerine yönelik duyguları keşfetmeye başlarlar. Geliştirilen öz değer duygusunun sevgiyi tanımlama ve ondan beklenen şeylerle çok ilgisi bulunmaktadır. Örneğin; özgüven ne kadar yüksekse eşten beklenen saygının kanıtını görmeye yönelik beklenti isteği de o denli az olmaktadır. Öz değer duygusunun zayıf olması halinde sürekliliği olan güvence istenci artarken sevgi kavramının yanlış tanımlanması sonucunu doğurur (Satir 2001). Bu durum gibi bir bireyin sevgi ve evliliğe yönelik tutumlarını etkileyen belirgin unsurlar mevcuttur. Bu unsurlardan ilk akla gelenler olarak; kişinin ebeveynlerinin boşanmış olup olmamaları, sevgi kavramını algılama ve yaşama biçimi ile ilişki inançlarının davranışlar üzerindeki etkileri olarak sıralanabilir.

Kişiliğin oluşmasında oldukça güçlü bir yanı olan mizaç özellikleri ve karakter ile bireyin yaşamı süresince oluşturduğu kişilik yapısı yetişkin bireylerin evlilik içi beklenti ve uyumlarında son derece etkilidir. Ülkemizde ki boşanma nedenlerini inceleyen çalışmalarda şiddetli geçimsizlik ilk sıralarda yer almaktadır. Şiddetli geçimsizliği oluşturan unsurlar; kavga, küfür, geniş aile fertleri ile geçimsizlik, evin ihtiyaçlarına ilgisizlik, madde bağımlılığı, işsizlik, kıskançlık, dayak, aldatma olarak sıralanmaktadır (Sili 1991). Son yıllarda hızla artan boşanma artışı göz ardı edilemeyecek bir gerçek olarak karşımıza çıktığından aile birliğini korumak ve aile birliğine zarar veren durumların tespit edilmesi son derece önem arz etmektedir. Toplumsal olarak da deprem etkisi yaratan bu çözümlerin nedenleri, evlilik uyumunun ilişkilerin devamlılığına ve sağlıklı aile ve toplum üzerindeki etkilerinin araştırılmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu amaçla bireylerin çift uyumlarının sahip oldukları kişilik ve mizaç özelliklerinden nasıl etkilendiğinin ortaya konması önem arz etmektedir. Gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu amaçla bireylerin çift uyumlarının sahip oldukları kişilik ve mizaç özelliklerinden nasıl etkilendiğinin ortaya konması önem arz etmektedir.

1.2 ARAŞTIRMANIN AMAÇ VE ÖNEMİ

Bu kapsamda bu tez çalışmasının amacı, yetişkin bireylerin (çiftlerin) kişilik ve mizaç özellikleri ile ilişki inançlarının, çift ilişkilerinde uyuma ve ilişki istikrarına bir etkisinin olup olmadığını saptamaya çalışmaktır. Bunlara ek olarak gelir ve eğitim seviyesi gibi

sosyodemografik özelliklerin de çift uyumu ile ilişkisinin olup olmadığının da araştırılması amaçlanmaktadır.

Bu amaçlar dahilinde aşağıdaki araştırma sorularına yanıtlar aranmıştır:

- a. Yetişkin bireylerin çift ilişkileri/uyumları ile kişilik ve mizaç özelliklerinin arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- b. Bireylerin, sosyoekonomik düzeyleri, çift uyumunu etkiler mi?
- c. Bireylerin, aile tipleri, çift uyumunu etkiler mi?
- d. İşlevsel olmayan ilişki inançlarının, çift uyumuna etkisi var mıdır?

Çalışmanın kapsamında elde edilecek bulgulara göre, yetişkinlerin evlilik yaşamlarını böylesine ilgilendiren bir konunun nedenlerinin altını çizmek yapmak ve çözüme yönelik öneriler geliştirmek başlıca amacı olacaktır. Araştırmadan elde edilecek olan sonuçlarla evli bireylerin çift uyumlarının sosyo demografik özelliklerden ne düzeyden ne şekilde etkilendiği belirlenecek bunula birlikte karakter ve mizaç özelliklerinin çift uyumu üzerine olan etkilerinin ortaya konacaktır. Tüm bu bulguların ışığında bireylerin çift uyumlarının ve evlilik müessesesinin sürdürülebilirliğine katkı sağlayacak birtakım önerilerde bulunulacaktır. Bu doğrultuda elde edilecek bulguların hem literatüre hem de topluma çıkarmanın büyük anlamda fayda sağlayacağı düşünülmektedir. Yetişkinlerin evlilik uyumlarının onların kişilik ve mizaç özellikleri ile birlikte ilişki inançlarının bağdaştırıldığı bu çalışmanın ülkemizde yapılacak olan evlilik uyumu konulu araştırmalara ve literatüre büyük katkı sağlaması beklenmektedir.

1.3 ARAŞTIRMANIN SAYILTILARI

- a. Yürütülen bu çalışmada kullanılan yöntem, araştırmanın amacına, konusuna ve problemine uygundur.
- b. Araştırmada katılımcıların Sosyo-Demografik Bilgi Formuna, Yenilenmiş Çift Uyum Ölçeği (YÇUÖ), Eysenck Kişilik Anket- Gözden Geçirilmiş Kısa formu (EKA-GGK) ve İlişki İnançları Ölçeği (İİÖ)'nde bulunan sorulara içtenlikle cevap verdikleri varsayılmıştır.

- c. Araştırmada örneklemin evreni temsil ettiği varsayılmıştır.
- d. Veri toplama araçları olarak kullanılacak olan EKA-GGK formu, YÇUÖ ve İİÖ'nin ilişki inançları, çift uyumu ve kişilik özelliklerini ölçmede yeterli olduğu varsayılmıştır.

1.4 ARAŞTIRMA SINIRLILIKLARI

- a. Bu çalışma bağlı kalınan literatüre göre yapılmıştır.
- b. Sadece “Yetişkinlik Dönemi” içerisinde bulunan ve İstanbul ilinde yaşayan 160 kadın ve 157 erkek olmak üzere toplam 313 kişiyle sınırlı bir çalışmadır.
- c. Araştırmada kullanılan EKA-GGK formu, İİÖ ve YÇUÖ'nden yararlanılması bu çalışmada görülen bir diğer sınırlılıktır.
- d. Ayrıca katılımcıların verdikleri cevaplar araştırmadaki bir diğer sınırlılığı da ortaya çıkarmaktadır.

1.5 TANIMLAR

Yetişkinlik Dönemi: Yetişkin (adult) kelimesi kökenini latince büyümek anlamına gelen (adolescence) fiilinin geçmiş zaman ortacından türemiştir (Onur 2017). Yetişkinlik dönemi çocukluk ve ergenlik dönemlerinin keşfinden sonra ortaya konmuştur. Konu ile ilgili ilk sistemsal araştırmalar 1920'li yıllarda başlayıp 1940'lı yıllardan sonra gelişme evresine girmiştir. Kısa bir tanım olarak yetişkinliği; fizyolojik ve psikolojik açılardan olgunlaştığı kabul edilen bireyin, benliğin oluş ve gelişimini de içine alarak yeteneklerinin tümünü kullanabilmesidir şeklinde tanımlayabiliriz. Kronolojik açıdan yetişkinlik kavramı oldukça tartışmalı bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle bazı kuramcılar yetişkinlik dönemini olgunluk olarak nitelendirmişlerdir. Beraberinde uygun davranış ve bağımsız olma gibi öğelerin varlığını da içine alarak açıklamaya çalışılmışlardır. Yetişkinliği bu üç ölçüt ile ele alacak olursak, olgunluk psikolojik ve fiziksel açıdan gelişimini tamamlamış, benliğini bir bütünlük içinde algılayabilen, yakınlık kurma, cinsel tepki verme, sevmeye sevilme, özveride bulunmayı yerine getirilebilme gibi davranışların yerine getirilmesidir (Onur 2017). Bir diğer ölçüt olan uygun davranmayı ise, sosyal ve bireysel açıdan sağlıklı kararlar alabilme şeklinde açıklayabiliriz. Bağımsız olma ögesi ise, sorumluluk alabilme, gönüllü olarak çalışma

ve sorumluluk üstlenebilmektir. Kısaca yetişkinlik, olgunluk uygun davranma ve bağımsız olma kriterlerinin karşılanmasıdır.

Kişilik: Doğuştan getirildiği gibi zamanla çevre tarafından da öğrenilen bireyin tüm ilgi ve tutumlarının, algılama, düşünme ve başa çıkma becerileri ile aynı zamanda yeteneklerinin yani içsel süreçleri ifade eden bir terimdir.

Mizaç: Kişinin doğumla birlikte getirdiği genetik olarak devredilen huy olarak da tanımlanan ve tüm yaşamı boyunca da nispeten kalıcı özelliklerine denmektedir.

Çift Uyumu: Spanier (1976), çiftler arası uyumu, eşlerin günlük yaşantıları ve yaşamları içinde değişen koşullara uyum sağlaması ve belirli bir süre içinde birbirlerine uygun olarak değişimleri şeklinde tanımlamaktadır.

İlişki İnançları: Stenberg (1986) ifade ettiği şekliyle yakın ilişki, sevilen kişi ile anlayış ve karşılıklı iletişim temelinde kurulan duygusal bir bağlılığı ifade eder. Kurulan yakın ilişki temelinde ilişkiyi algılama, yaşantılama ve sürdürmeye yönelik beklentilerle yoğurulup geliştirilen bilişsel inanışlardır.

2. GENEL BİLGİLER

2.1 AİLE

Biyolojik veya psikolojik bağları bulunan bireylerin aralarında duygusal, tarihsel ve ekonomik bir birlikteliğin olduğu ve kendilerini aynı hanenin üyeleri olarak hisseden ve aidiyet duygusunun hakim olduğu birlik bilinci şeklinde tanımlayabiliriz. Bu yapı kültürden kültüre değişiklikler gösterse de aileyi oluşturan bireylerin her birinin ekonomik, fiziksel, sosyal ve duygusal işlevleri mevcuttur. Aile her bir üyesine koruma ve kollama, istikrar, güven ve aileyi bir arada tutma gibi işlevler sunarken bir yandan da her bir üyenin gelişimini destekler (Burr ve ark. 1979). Her bir aile üyesi diğerine ilişkiler yoluyla bağlı bulunmaktadır. Karşılıklı ve dönüşümlü olarak yaşantılan bu ilişki sarmalı birbirlerini etkileyen bir sistem oluşturur (Özgüven 2014). Kurulan bu sistemler devamlılık özelliği göstermektedirler. Her sistemin birçok bireysel parçası vardır ve her parça gereklidir ve belli bir sonuç üretmek üzere birbirine bağlıdır. Her biri diğerinin tetikleyicisi gibidir. Sistemin bir düzeni ve parçaların eylemleri, birbirlerine tepkileri ve birbirlerine katılımlarıyla bir sırası vardır. Bu sürekli hareket sistemin kendini var etme şeklidir (Satir 2001). Kendini var eden ve sürekli hareket içinde olan bu sistemsel durum sağlıklı ve sağlıksız olmak üzere iki grupta incelenir. Sağlıklı aile, uygun sınırlar belirleyebilen, yaşanan olaylar karşısında değişime uyum sağlayan, sorumluluk üstlenebilme, ilişkileri açık iletişim düzlemi üzerinde kurma, sorumluluk almayı destekleme, çocuklarına ve kendilerine güven verme, aynı zamanda gelecekleri hakkında iyimser tutum içinde olma koşullarını yerine getiren aileler şeklinde tanımlanmıştır (Cutler ve Radford 1999; DeFrain ve Asay 2007), sağlıksız aileleri ise bu tanımda bahsi geçen niteliklerin karşılanmamış hali olarak ifade edebiliriz (DeFrain ve Asay 2007). Yapılan araştırmalara göre sağlıklı ailelerin özellikleri olarak; aile bireylerine ve aileye bağlılık, kıymet bilme, birlikte zaman geçirmeye yönelik istek, etkili iletişim kurma, dinsel oryantasyon, kriz durumlarında olumlu baş etme stillerine sahip olma, aile bireylerine yönelik cesaretlendirme ve destek olma tutumlarına sahip olma ve tüm bunlara ek olarak açık seçik rollerin olarak sıralanmıştır (Krysan ve ark. 1990).

Aileler, ekonomik, fiziksel, duygusal ve sosyal işlevleri yerine getiren bir sistem olmakla birlikte bu sistemin mikro düzeyde, bireylerde gelişim ve istikrar hissini pekiştirdiği, makro düzeyde ise sağlıklı toplumların oluşmasında kilit taşı olarak oldukça önemli bir rolü mevcuttur.

2.2 EVLİLİK

Kavramsal olarak evlilik karşı cinsten iki kişinin günlük yaşantılarını paylaşmak, ortak hedefler ve idealleri gerçekleştirmek, çocuk yapmak ve yetiştirmek gibi amaçlar dahilinde yaptıkları anlaşmadır. Evlilik kurumsallaşmış bir yapı içinde ilişki sistemi olarak kadın ile erkeği birbirine bağlayan doğacak yeni nesil için belirli bir statü sağlarken toplumsal açıdan devletin kontrol, hak ve yetkisinin bulunduğu yasal bir ilişki şeklidir. Eşlerden her birinin ve çocukların yasal yükümlülükleri yasalar içerisinde belirlendiği gibi toplumsal inançlar, gelenekler ve kurallar ile de çerçevelenmiştir. Kurulan evliliklerin bir yaşam biçimi olarak evrensel düzlemde görülmesinin nedeni çeşitli işlevleri gerçekleştiriyor olmasıdır. Bu işlevler; sağlıklı cinsel yaşamın gerçekleştirilmesi, soyun devamı sağlama, cinsiyet rollerinin belirlenmesi ve birlikte sürdürülen yaşam içinde iş bölümünün belirlenmesi, ekonomik üretim ve tüketim süreçlerinin düzenlenmesi olarak sıralanabilir. Evliliğin gerekliliği göz önüne alındığında, iki kişinin sosyal, biyolojik ve psikolojik güdülerini karşılamayı hedeflediği görülmektedir. Bu sebeple evliliklerde karşılıklılık ilkesi esastır. Evlilik ile birlenen çiftlerin temel olan bu gereksinimlerin doyurulması ile ortaya çıkan fiziksel ve ruhsal iyi oluşun sonucu ile ortaya çıkan mutluluk, yetiştirilecek neslinde sağlıklı bir şekilde gelişimini destekleyerek, ve yaşamın getirdiği zorluklar karşısında uygun baş etme stratejileri geliştirip benimseyen iyimser ve üreten bireyler olması açısından oldukça önemlidir. Modern toplumlarda günümüz insanının en büyük sıkıntılarından biri yalnızlıktır. Sosyal bir varlık olan insan ötekinde kendini görebildikçe varlığını tanımlamaktadır. Dolayısıyla evlilik kurumu bireylerin birçok açıdan kendini tanımlamasına da katkı sağlamaktadır. Evlilik konusu üzerinde yapılan çalışmalarda gelişmiş ülkelerde erkeklerin yüzde 71'i kadınların ise yüzde 79'u evlidir (Goodwin ve ark. 2009). Bu sonuç üzerinden bakıldığında, evlilik ilişkisi arzulanan aynı zamanda zorluklarına rağmen devam ettirilmeye çalışılan bir ilişki türüdür.

2.2.1 Evlilik ve Evlilik Tanımları

Evlilik tanım olarak; bir erkek ve kadın arasında toplumun da onayladığı bir ilişki yaşama şeklidir. Geçmiş deneyim ve birikimleri, eğitim ve öğrenimleri birbirinden farklı karşı iki cinsin hayatlarını birlikte sürdürmeye karar vermesi olarak tanımlanmaktadır (F. Gündoğdu 1995). Literatür incelendiğinde farklı yazarların farklı tanımlarına rastlanmaktadır. Örneğin, Saxton daha geniş bir ifade ile evliliği, aile kurarak ve türün devamını sürdürmeyi amaçlayan iki insanın kalıcı bir beraberlik niyetiyle bir araya gelerek, birbirlerine ve dünyaya getirmiş oldukları çocuklarına karşı ortak sorumluluklar üstlenerek birbirlerine bağlı aynı zamanda etkileşim içerisinde var olan sistemlerden meydana gelen evrensel bir kurum şeklinde ifade etmiştir (Saxton 1982). Güvenç (2010) ise, farklı cinsiyete sahip olan bireylerin evliliği toplum kurallarına uygun olarak biçimlendirmesi aynı zamanda temel ihtiyaçlar arasında yer alan olan cinsel işlevlerin de toplum normlarına uygun hale getirilerek yaşantılanması şeklinde ifade etmiştir (Güvenç 2010). Erdoğan (2007) ise; evliliğin kanunlar dahilinde korunduğunu, farklı cinsiyetlere sahip bireylerin karı-koca olarak toplumsal rollerini üstlendiğini ve buna uygun bir biçimde çocuklarını yetiştirdiklerini söylemiştir (S. Erdoğan 2007). Türk Medeni Kanununda evlilik; fizyolojik ve psikolojik olgunluğa erişmiş kadın ve erkeğin özgür iradeleri ile yasalarla çerçevelenmiş kurallar dahilinde yetkili kurumda bulunarak, yaşamlarını bir arada geçirmek üzere gerçekleştirdikleri sözleşmedir. Bu evlilik sözleşmesi ile bireyler arasında evlilik birliğinin temelleri atılmış olmaktadır. Bu vesile ile daha geniş bir anlam ifade eden aile kavramı ortaya çıkarak geleceği birlikte tasarlamak ve beraberinde soylarının devamını sürdürmek amacıyla doğacak olan çocuklarının bakımı gibi konularda eşler, toplumsal rollere de uygun bir biçimde sorumluluk üstlenmektedirler. Yapılan tanımların bazı ortak niteliklere vurgu yaptığı görülmektedir. Örneğin; karşı cinsten iki bireyin, toplumsal kurallara uygun biçimde aynı zamanda yasalarla korunan ve sınırları yasalarla net bir şekilde ortaya koyulan bir hane içinde, soylarını sürdürebilecek ve “yasalarla belirtilen hakları olan çocuklara sahip olmak maksadı ile oluşturulan bir kurum”, “sistem” olma nitelikleridir.

Aileyi sistemler bütünü şeklinde değerlendiren yaklaşımlara bakıldığında karı-koca arasında var olan sistemin aile kurumunun yapı taşı olduğu görülmektedir. Cutler ve Radford, evlilik sistemini aralarında yakın bir ilişki bulunan, geleceğe umutla bakan,

çocuklarının geleceğini, güvenliğini önemseyen niteliklere sahip bir evlilik sisteminin sağlıklı aile yapısını oluşturduğunu ifade etmiş beraberinde, sosyal yönden birbirlerini destekleyen, birlikte isteyerek zaman geçiren, üyeler arası iletişim modeli açık olan, olası kriz durumlarında birbirine kenetlenip uygun baş etme stilleri geliştiren bireylerin oluşturduğu sistemi evlilik olarak tanımlamışlardır (Cutler ve Radford 1999).

Aile ise, “çocuklarının ve kendilerinin güvenliğini temin eden, üyelerin her birinin kendi sorumluluğunu üstlendiği, açık iletişimin hakim olduğu, sınırların belirgin ve gerek halinde geçirgen bir yapı ile dış sistemlerle (komşu, akraba, aileler) karşılıklı ilişkilerin olumlu yürütüldüğü, olası sorunlar karşısında aktif çözüm arayan alt sistemlerden meydana gelen bir bütündür” (Gladding 2018). Aile kavramını hem sosyolojik bir olgu hem aile terapilerinin de zeminini oluşturacak biçimde inceleyen bazı kuramsal yaklaşımlar bulunmaktadır bunlar; sistem yaklaşımı, iletişim yaklaşımı, davranışçı yaklaşım, yapısal yaklaşım, bilişsel yaklaşım, gelişimsel yaklaşım, stratejik yaklaşım ve yaşantısal aile yaklaşımıdır.

Sayılan yaklaşımlara birkaç örnek verecek olursak örneğin; sistem yaklaşımı evliliği, sistemin temelini oluşturduğunu ailenin ise; farklı alt sistemleri içine aldığı ve sistemler arası karşılıklı etkileşimin varlığı ile birlikte eşlerin benzer veya farklı kişilik örgütlenmelerini anlamaya çalışmaları ile sistemin ve evlilik doyumunun mümkün olacağını öne sürmektedir (E. Jones 1998).

Salvador Minuchin’in geliştirmiş olduğu yapısalcı yaklaşım ise; aileyi sosyal bir yapı olarak ele almış ve bu sosyal yapıyı bir sistem olarak değerlendirmektedir (Minuchin 2012). Bir diğer yaklaşım olan davranışçı yaklaşımın bakış açısı ise; aile içinde tüm davranışların öğrenme metodu ile edildikleri beraberinde karşılıklı etkileşimler üzerinde durularak istenmeyen etkileşimlerin değiştirilebileceğinin altını çizmektedir. Sanayi ve endüstrileşme süreci geçmişten günümüze evliliğin yapısını değiştirmiş olmakla birlikte gerçekleşen bu değişimin evlilik üzerindeki etkilerinin incelenmesi ve değerlendirilmesi oldukça önemlidir. Olson’a göre, ailenin yapısının net bir biçimde değerlendirilebilmesi için eşlerin evlilik ilişkisinin anlaşılması oldukça önem arz etmektedir (Olson ve ark. 1979). Özet itibarıyla evlilik, iki kişinin aile kurmak maksadı ile kanunlar ile desteklenmiş bir yapı, kendi bünyesi içinde, ilişkiler sistemi, kadın ve erkeği birbirine karı-koca olarak bağlayan, doğacak çocuklara belli bir statü sağlayan toplumsal yönden

ise, devletin denetim yetkisi ve haklarının var olduğu yasalarla sınırları belirlenmiş ve çiftlerin bu bağlamda ruhsal ve bedensel bir ömür boyu birlikteliğin devamı maksadıyla bir araya gelerek yaşantıladığı bir ilişki biçimidir. Bir yaşam biçimi olan evlilik olgusuna evrensel düzeyde ve farklı kültürlerde de rastlanmaktadır. Bu durum evliliğin toplum içinde çeşitli işlevleri üstleniyor olmasından kaynaklanmaktadır. Toplumsal düzenin inşaa edilmesinde de oldukça önemli bir yere sahip olan bu işlevler ve sisteme sağladıkları; sağlıklı cinsel yaşamın sürdürülmesi, soy çizgisinin takip edilebilirliği, cinsiyet rollerinin ve iş bölümünün belirlenmesi ve ekonomik üretim ile tüketim aksiyonlarının düzenlenmesi gibi temel görevlerin yerine getirilmesidir.

Evliliğin nedenleri ve gerekliliği mercek altına alındığında, evlilik yaşamının çiftlerin biyopsikososyal ihtiyaç ve güdülerini doyumayı hedeflediği görülmektedir. Kadın ve erkeğin beraber olmayı arzu etmelerinin altında yatan sebep var olan gereksinimlerin giderilmesi ve doyurulmasıdır. Evliliğin en önemli işlevlerinden biri olan cinsel isteğin doyurulması biyolojik en temel ihtiyaçtır. Evliliğin omurgası kabul edilen ve eşlerin cinsel işlevleri uyumlu bir biçimde yerine getirilebiliyor olması, bu konudaki cinsel istek ve beklentilerini karşılaması gerekmektedir. Cinsel doyum, evliliğin sürdürülebilirliği açısından temel esastır. Bu biyolojik ihtiyacın giderilmesinin çifte sunduğu bir diğer avantaj ise; “çocuk yapmak, yetiştirmek aynı zamanda soyu devam ettirmek” gibi ihtiyacın da giderilmiş olmasıdır. Evlilik ilişkisi içinde diğer bir gereksinim olan sosyal ihtiyaçlar da oldukça önemlidir. Örneğin; korunma, bir arada pekişmiş güvenlik duygusuna sahip olma, dayanışma içerisinde hissetme, geleceğe güvenle bakabilme, toplumda belirli bir yer edinme, birbirlerinden onur duyabilme, yalnız olmadığını hissetme gibi ihtiyaçların karşılanmasına da gereksinim duyarlar. Evlilik eşlerin bu denli önemli ihtiyaçlarını doyurma olanağını da gidermektedir. Bir başına olmadığını bilmek, ortak amaç ve hedefler harekete geçmek evlilik bünyesinde doyurulan sosyal gereksinimlerdenir. Psikolojik gereksinimlere değinecek olursak; insan için olmazsa olmazlardan biri öteki tarafından sevilme ve beğenilme arzusudur. Sevgi ihtiyacı evlilik süresi içinde doyuma ulaşabilmekte, hatta çiftler kendilerini birbirlerine adanarak, yaşam deneyimleri içinde karşılaştıkları iyi ve kötü anları paylaşarak birlikte olmanın yarattığı hazzı duyumsamaktadırlar. Evliliklerde en temel ihtiyaçlar arasında yer alan sevme-sevilme değer görme, önemsenme, gibi duygusal ihtiyaçlarında, şayet, eğer gibi koşullu sevmenin dışında rağmen olan yani koşulsuz

sevgi ile giderildiğini ve doyum noktasına ulaşabildikleri ifade edebiliriz. Evlilik dahilinde üstünde durulması gereken bir diğer nokta ise; verici olabilmektir. Duyulan ihtiyaç ve gereksinimlerin önem sırası bireysel özellikler sebebiyle kişiden kişiye değişiklik göstermektedir. Bu durum, takım mantığı ile hareket kabiliyeti geliştiren, empati ve uyumun ahenk içinde var olması halinde olumlu ve uyumlu bir yaşama sahip olma olasılığını artırır. Tüm bunlara ek olarak, eşlerin birbirlerinin tüm ihtiyaçlarını giderme ve paylaşması evlilik içinde denge unsurunu meydana getirmiş olmaktadır. Denge ise; evliliklerin sürdürülmesinde ve sağlıklı aile yapılanmasında oldukça önemlidir.

2.2.2 Evliliğin İşlevi ve Amacı

Evliliğin gereği ve nedenleri düşünüldüğünde, evlilik yaşantılarının çiftlerin biyolojik, sosyal ve psikolojik ihtiyaç ve güdülerini tatmin etmeyi amaçladığı gözlenmektedir. Yaşantılanan birlikteliklerin temelinde bu ihtiyaç ve gereksinimlerin karşılanması esas yatmaktadır. Erkek ve kadın tek başına bir yönden eksiktir, tek başlarına yapmaları mümkün olmayan bir işlevi ikisi bir arada iken yapabilmekte ve insanı üretebilmektedirler. Bu yönü ile insan soyunun devamı için sınırları yasalar tarafından çizilen evlilik kurumu, gerek bireysel gerek toplumsal gerek insan soyunun varlığının devamı açısından oldukça önem arz etmektedir. On sekizinci yüzyılın ikinci yarısında başlayan ve on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısına dek süren teknolojik ekonomik ve toplumsal alanlarda birbiriyle sıkı ilişkileri mevcut olan endüstri devriminden günümüz bilgi çağına insanın en büyük çıkmazı yalnızlıktır. Hızlanan yaşam biçimleri ile yalnızlıkta aynı oranda artmış göstermiştir. Yalnızlığın bireylerin ruh sağlığı üzerinde oldukça büyük etkileri söz konusudur. 1858-1917 yılları arasında yaşayan ve sosyolojinin asıl kurucusu sayılan Emile Durkheim, çağdaş toplumlarda intihar olgularının artışını toplumsal bağların varlığı veya yokluğu ile birlikte güçlü yada zayıf olması ile açıklamış yaptığı araştırmalarda evlilere göre bekar olan erkekler arasında köydekilere oranla kentlerde yaşayanlarda daha fazla intihar girişimi gerçekleştiğinin altını çizmiştir. Bu yönü ile ele alındığında yalnızlık hem bireysel hem de toplumsal anlamda negatif anlamlara sahiptir. İnsanların yaradılış itibarıyla sosyal birer canlı olması aynı zamanda ötekinde varlığını bulduğu sürece ruhsal ve bedensel uyum içinde bulunması göz önüne alındığında evlilik bu anlamda hem bireysel hem de toplumsal refah için önem teşkil etmektedir. Araştırmacılar evliliğin işlevini ve beraberinde

gereğini ortaya koymak maksadıyla bireylerin neden evlilik gerçekleştirdikleri üzerinde çalışmalar yapmışlardır. Evlilik ve eş seçme konusunda üniversite öğrencilerine yapmış olduğu bir araştırmada (Özgüven,1994) “evliliğin neden gerekli olduğu” sorusuna kız ve erkek öğrenciler toplam yüzde 68 oranında “yaşantılarını bir başkası ile paylaşmak” şeklinde yanıtlamışlardır. Cinsiyetlere göre ele alındığında ise; kızların yüzde 38’i erkeklerin ise yüzde 29’unun bu görüşe sahip olduğu gözlenmiştir. Yine öğrencilerle gerçekleştirilen benzer bir araştırmada ise; öğrencilerin yüzde 84’ünün yaşamını bir eşle paylaşma, yüzde 11’inin yalnız kalmamak maksadıyla ve gelenekler sebebiyle, yüzde 5’inin de çocuk sahibi olmak için evliliği düşündükleri sonucu ortaya konmuştur (Durmazkul 1991).

2.2.3 Evlilik Türleri

Evlilik tüm dünya coğrafyasında kabul gören tek resmi birliktelik şeklidir. Bireylerin evliliği nasıl tanımlama biçimleri, nasıl algıladıkları ve nasıl evlendikleri, evlilikten beklentileri birbirleriyle olan etkileşim şekilleri oldukça önemlidir (Fitzpatrick ve David 1994). Evlilikle ilgili yapılan sınıflandırmalarda farklı ölçütler kullanılmaktadır. Bu alanda yapılan çalışmalarda evlilik sınıflandırılırken, evlilik tipleri üzerinde incelemeler olsa da evlilik biçimleri ile ilgili yürütülen daha fazla çalışma mevcuttur. Günümüzde endüstrileşmenin beraberinde getirdiği kentleşmenin de etkisiyle bilinen 33 çeşit evlilik biçimi bulunmaktadır. Bunlardan birinci sırada yer alan görücü usulü ile evlenme şeklidir. Anadolu’da daha sık görülmesi ile birlikte geleneksel bir yapıya sahiptir. Erkek tarafının uygun gelini bulma evresinde dikkat ettiği unsurların başında beceriklilik ve güzellik ön planda yer almaktadır. Diğer yandan ekonomik açıdan birbirlerine yakın olma durumu ve ailelerin evliliği onaylıyor olmaları da son derece önemlidir (Sezen 2005).

Görücü usulü evlenme biçimi iki tür olarak incelenmektedir. Birincisi, zorla evlendirme ikincisi ise görücü usulü evlenmeyi bireysel rıza ile isteyerek gerçekleştirme şeklindedir. Zorla kavramı eş adaylarından birinin yada ikisinin rızası dışında evlenmeyi kabul etmek durumunda kalarak gerçekleştirmeleridir. Bu tür evliliklere sıklıkla geleneksel kültürün baskın olduğu toplumlarda rastlanmaktadır. Görücü usulü isteyerek evlenme ise geleneksel özelliklerin hâkim olduğu beraberinde modern değerlerinde etki

ettiği toplumlarda görülmektedir. Bu noktada bireylerin ailesi tarafından uygun görülen kişi ile kendi rızasıyla evlenmesi durumu vardır (Gül 2016).

Tanışıp anlaşılarak evlenme ise; modern değerlerin ve yaşama biçiminin geleneksel öğelerden daha ağır bastığı toplumlarda, genellikle büyük şehirlerde oldukça sık görülen aynı zamanda eğitim seviyesi ve gelir düzeyi yüksek kişilerce benimsenen bir evlenme biçimidir (Sezen 2005). Bu tür evlilik biçiminde çiftler ailelerinden bağımsız olarak sosyal bir çevrede tanışıp, belirli bir süre görüşüp birbirlerini tanımayı seçerler ve sonrasında evlilik kararı alırlar (Gül 2016). Bir diğer evlilik türü olan beşik kurtması ise; bebeklerin doğumundan sonra ailelerce evlenmeleri hususunda anlaşılıp ahitleşme şekliyle gerçekleşen bir evlenme türüdür. Toplumlar arasında oldukça sık görülen bir diğer evlilik türü de yakın akraba evliliğidir. Dicle üniversitesinde yürütülmüş olan bir araştırmada, bu coğrafyada yaşayan insanların yüzde 40'ının akraba evliliği yapmış olduğu sonucu ortaya konmuştur. Yakın akraba evliliği sonuçları incelendiğinde ise; engelli doğan bebek oranının diğer evlilik türlerine oranla yüzde 10 daha fazla olduğu saptanmıştır (Berivan 2008).

Geleneksel kültürün hakim olduğu toplumlarda karşımıza çıkan kuma getirme evliliği ise; eşinden inferbilité (kısırlık) yada farklı nedenlerle çocuk sahibi olamayan erkeklerin eşlerinden boşanmadan yeni biriyle tekrardan evlenmesi şeklinde gerçekleşmektedir. Oturak alma, başlık parası karşılığında evlenme, kız kaçırma yoluyla evlilik, baş örtüsü, tay geldi, berdel (bedel), kepir (yaban değişimi), ölen kardeşin karısıyla evlenme, baldızla evlilik, iç güveyi, yetim evliliği, oldu bitti evliliği, para karşılığı evlenme, kan parası karşılığı evlenme, intikam karşılığı evlenme, çok eşli evlilik, anlaşmalı evlilik, hileli evlilik, rastlantı evliliği, ilan yoluyla eş seçme (evlenme), tercihli evlilik, yabancı ile evlilik, farklı mezhep evliliği, metres edinme, muta evliliği, dış güveyi evliliği, dul evliliği ve televizyon evliliğidir (Sezen 2005).

Aksan'a göre; toplumun kültür ve yapısı evlilik türlerine etki eden en önemli faktörler arasında yer almaktadır. Türkiye'de 1950'ler de traktör devrimi sonrası başlayan sanayileşme ile büyük şehirlere yapılan göçler artmış, bu durum tanışarak evlenme oranı üzerinde anlamlı bir artışa neden olmuştur. Bununla birlikte halen geleneksel kültürün varlığının yoğun olduğu bölgelerde yöresel ve kültürel örf adet geleneklerin etkisi ile eğitim durumu gibi nedenler sebebiyle farklı evlilik biçimlerine rastlanmaktadır.

Demir ve Fışıloğluna göre, kendi arzuları ve seçimleriyle evlenenlerin görücü usulüyle evlenenlere nazaran, daha düşük yalnızlık düzeyine ve daha yüksek evlilik uyumuna sahip oldukları aynı zamanda evlilik öncesi tanışıklık düzeyinin artışı ile de evlilik uyumunun artışı arasında paralellik gösterdiği ifade edilmiştir.

Türkiye İstatistik Kurumunun (TÜİK) 2016 yılında gerçekleştirmiş olduğu Aile Yapısı Araştırmasının sonuçları, evli bireylerin eş seçimleri değerlendirilmiş, yüzde 47.8'inin görücü usulü ve kendi isteği ile, yüzde 12.1'inin ise görücü usulü ve kendi rızası olmaksızın aile onayıyla gerçekleştiği ortaya konmuştur. Eşini kendi rızası ve aile onayı olarak seçmiş olanların sayısı yüzde 30.2 olarak saptanmış, kişinin kendi rızası ve aile onayı almaksızın gerçekleştirdiği evlilik oranı ise; 2.5'dir. Kaçırılma veya kaçma gerçekleşen evlilik oranı ise; yüzde 7'dir.

Cinsiyet kapsamında ele alındığında, kendi rızası ve görücü usulü ile evlenen kadın ve erkeklerin oranı yüzde 47.8'dir. Görücü usulü olmakla birlikte kişinin rızası dışında gelişen evliliklerde kadınların oranı yüzde 14.8 bulunurken, erkeklerin oranı da yüzde 9 şeklinde tespit edilmiştir. Eşini kendi arzusu ile seçmiş ve ailesinin de onayını almış kadınların sayısı yüzde 27.1 iken, erkeklerin oranı ise yüzde 33.8'dir. Eşini kendi arzusu ile seçmiş ancak ailenin onayını almamış kadınların sayısı yüzde 2.6 olarak saptanmış erkeklerin oranının ise yüzde 2.5 olduğu saptanmış ve kayıtlara geçmiştir.

Eğitim seviyesi esas alınarak yapılan araştırma sonuçlarına göre; öğrenim seviyesi yükseldikçe kişinin kendi arzusu ile evlenme oranının yükseldiği, görücü usulü ile gerçekleştirilen evlilik oranının ise düştüğü gözlenmiştir. Eşini kendi rızası ile aile onayı olarak seçen üniversite, yüksek lisans ve doktora mezunu bireylerin oranı yüzde 67.1 olarak tespit edilmiştir.

Türkiye'de gerçekleşen evlilik tiplerini belirlemeye ilişkin ilk çalışma 2018 senesinde Tekin Çatal, Kalkan ve Vural Batık tarafından yürütülmüştür. Yapılan bu çalışmanın sonucunda üç tip evlilikten bahsedilmiştir (Çatal 2018).

Geleneksel Tip

Çiftler, ortak hayat görüşlerine ve bakış açılarına sahiptir. Kişisel bağımsızlıkların mümkün olmadığı düşüncesi mevcuttur. Evlilik bünyesinde kişilerarası karşılıklı ilişkide toplumsal cinsiyet rolleri benimsenmiş olmakla birlikte birbirlerine karşı

oldukça bağımlıdır. Çatışma yaratacak konular üzerinde durmaktan imtina ederek kaçınmaya çalışırlar yalnızca önemli gördükleri hususlar üzerinde dururlar. Gelecekleri ile ilgili konuşmaktan kaçınır ve evliliklerinin ömür boyu sürmesi gerektiği inancını taşımaktadırlar.

İlişkili Özerk Tip

Açık iletişimi benimsemekle birlikte, sıklıkla çatışma yaşanıyor olsa da düşünce birliği konusunda birbirlerine baskı yapmamaktadırlar. Kadın ve erkek eşitliğine oldukça önem vermekle birlikte bireysel bağımsızlıkları gözetiyor olsalar da ilişki içerisinde biz olma duygusu bulunmaktadır.

Özerk Tip

Bireylerin kişisel gelişimleri evliliklerinin ötesinde bir öneme sahiptir bu anlayışın evliliklerine fayda sağladığı düşünülmektedir. Özerklik birincil planda yer almaktadır. Çatışmadan kaçınmakla birlikte evlilikleri hakkında paylaşımlarını sınırlı tutarlar. ilişki dinamikleri arasında yer alması gereken duygusal yakınlık yerine mesafe bulunmaktadır.

2.2.4 Bireylerin Evliliğe Bakış Açıları

Evlilik içerisinde bireylerin beklentilerinin giderilip giderilmemesi evlilikten sağlanan doyumla ilişkilendirilmiştir. T.Ü.İ.K. evliliğe yönelik bakış açılarını tespit etmek amacıyla 2018 yılında yaptığı çalışmasında evli bireylerin evli olmayan bireylere nazaran daha mutlu bir yaşama sahip olduklarını beyan etmiştir. Evli bireylerin mutluluk oranını yüzde 56.3 tespit etmiş, evli olmayan bireylerin oranını ise, yüzde 46.7 şeklinde saptamıştır. Mutluluk düzeyi cinsiyet kapsamında ele alındığında, kadınların yüzde 60.7'sinin, erkeklerin ise yüzde 51.6'sının mutlu olduğu belirtilmiştir.

Bireylerin evlilik içerisinde çiftlerin birbirlerinden beklentileri farklı ve çokça olabilir. Bazısı arkadaşlık, bazısı ebeveynlik, kimisi de cinsel partnerlik bekleyebilir. Yürütülen araştırmalar ışığında, beklentilerin yüksek olması ile beklentilerin giderilmesi konusunda yaşanan zorluk bunun neticesinde de genellikle mutsuzluk mevzu bahis olmaktadır (McNulty ve Karney 2002). Evlilikte beklentilerin yüksek olması yaşanan hayal kırıklıklarına ve sorunlara neden olmaktadır (Epstein ve Eidelson 1982). Evlilik hayatı ile ilgili oluşan tüm beklentiler bireylerin eşleri ile kurdukları ilişkiler

aracılığıyla, ebeveyn gözlemleri veya evlilik içerisinde şahitlik eden çocuklar, kendi kuracakları evlilik ilişkisinde her şeyin olumlu olabileceğine yönelik inanç geliştirerek, çoğu gerçeği görmezden gelerek inkar edebilirler (G. D. Jones ve Nelson 1997). Wallerstein'in (1987) yapmış olduğu çalışmasında, anne ve babalarının boşanmasına şahit olmuş kişilerin bu duruma rağmen aşka inançları olduğunu öne sürmüştür. Bunun tam tersi yönde, aile içerisinde çatışmalara maruz kalan kişilerin, romantik arkadaşlıklardan veya evliliklerinden kaçınma davranışları sergilemeleri söz konusu olabilmektedir (Markland ve Nelson 1993; Wallerstein 1987).

2.2.5 Evlilik Uyumunun Tanımlanması

Aile kavramı ile ilgili bilimsel çalışmalara 19. yy'ın ortalarında ortaya çıkmış olsada modern ailenin incelendiği araştırmalar yeni ve gelişmemiş bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Alanda yapılan çalışmalara bakıldığında öncelikli ekonomik açıdan incelenen aile kavramı sonraları antropoloji ile tarihin de ilgisini çeken bir araştırma konusu olmuştur. Bu dönemde evlilik ve aile kavramları ilkel dönemlerdeki aile ve evliliğidir (Mowrer 1941).

Evlilik kavramı üzerine ilk bilimsel çalışmalara yönelenler, ilkel insanın yaşam biçimine ve evlilik kavramının ortaya çıkışını bilimsel metotlar geliştirerek araştırmayı hedeflemiştir. Westermarck (1922), bunu fiziksel bilim ve yaşama ait kimi olgularda yapılabildiği gibi sosyal yaşam formlarının da belirli gruplar içinde sınıflandırılıp oluşan grupların her birinin gelişim süreçlerinin tek tek ele alınması gerektiğini ifade etmiştir. Yürütülecek olan çalışmalarda sınıflandırılan her bir parçanın geçmişi ve gelişimi irdelenirken sadece tanımlayıcı tarihi kaynaklardan faydalanmanın yetersizliği üzerinde durmuştur. Bunun nedenini ise; yazılı kaynakların antik çağlar açısından kısıtlı olması durumu ile ifade etmiştir.

Antik dönemlere ait bilimsel malzemeyi ise, etnografya alanında yapılan çalışmalar sağlamaktadır. Etnografya eli ile evlilik ve diğer sosyal yapılanmalar hususunda elde edilen bilgilerin temel kaynakları ilkel dönem insan türlerini inceleyen çalışmalar ile gelişmiş ulusların kullanmış oldukları sembollerle ilgili yürütülen çalışmalar yoluyla elde edilmiştir. Edilen bu bilgiler, araştırmacının yorumuna ihtiyaç duymaktadır. Yorumlama süreci ise metodolojik çalışmaların temel konuları arasında yer almıştır.

Alan dahilinde yapılan ilk çalışmalarda evlilik kavramı, tarihsel düzlem üzerinde ve ilkel ailenin sosyal bir boyutu olarak ele alınmıştır. Modern aile yapısının incelenmesi ve konu üzerinde yaklaşımların ortaya çıkması içinse oldukça önemli zaman beklenilmiştir. İlkel aile yapılanması üzerinde yürütülen çalışmalar zaman içinde modern aile yapısı üzerinde yapılacak araştırmalar için de kullanılabilecek objektif ve bilimsel yaklaşım sunulmasının önünü açmıştır (Mowrer 1951).

Burgess (1926) aile yapılanması içinde en birincil hususun kişiler olduğunu ve bu kişilerin kendilerine münhasır kişiliklere sahip olmaları üzerinden yola çıkarak aileyi karşılıklı etkileşen kişilerin birliği şeklinde adlandırmıştır. Etkileşen kişilerin birliği tanım olarak, değişen gelişen ve yaşayan, bir olgu olarak görülmüştür. aile kavramı ise; hukuk sınırları dahilinde yapılmış olan resmi sözleşmeye dayalı bir kurum olarak aynı zamanda aileyi oluşturan bireylerinin kişiliklerini oluşturan tüm elementlerin birbirleri ile aktif etkileşimi şeklinde ifade edilmiştir. Kişilerin kişilik örgütlenmeleri kişiliklerine atfedilen bir dizi spesifik özellik değil beraberinde kişinin statü elde ettiği, sosyal yapılanma içinde aidiyet kazandığı ve topluma uyum sağlamasına aracılık eden bir kavram olarak görülmüştür.

Kişiliğe, bahsedildiği şekilde yaklaşılması, evliliği bireyin psikogenetik ve kültürel öğelerin kaynaştığı aile ortamına doğumu ile sürecin başladığı büyük bir etkileşim dizisinin minimal bir parçası olarak değerlendirilmesine sebep olmuştur. Bu perspektif üzerinden bakıldığında evliliğin başarılı oluşunu veya başarısızlığını etkileyen temel unsurları anlamak, evlilik uyumunu değerlendirmek maksadıyla ölçek üretmek ve devamında evlilik öncesi ile sürdürülmesi sırasında nelerin evlilik uyumunu etkilediğini yordama çabaları genişlemiş ve artmıştır. Bu nedenlerle aile içi dinamikleri aydınlatmak sebebiyle eşlerin kişiliklerini ortaya koydukları tüm yaşam öyküleri oldukça önemli bir hale gelmiştir. İfade edilen bu durumlar neticesinde, ailenin etkileşimsel bakış açısının yardımıyla incelenmesi evlilik kavramı alanında yürütülen çalışmaların bakış açısını genişletmesine ve sosyal psikoloji psikiyatri gibi disiplinlerinde aile kavramına yönelik söz söyleyebilmesini sağlamıştır (Burgess 1926; Mowrer 1941).

Araştırmacıların yaşantılanan evliliklerin başarılı veya başarısız oluşlarının nedenlerine yönelik incelemelerini geniş bir yelpaze ile ele almaları ile, eşlerin kişiliğini oluşturan bileşenlerle birlikte bu bileşenlerin sosyal şartlarda etkileşim halkası içindeki uyumları

değerlendirme kapsamında oldukça önemli bir yer teşkil etmiştir. Eşlerin sosyal durumları içine alan değişkenlere karşı ne derece adapte oldukları terminolojiye “evlilik uyumu” şeklinde dahil edilmiştir. Evlilik uyumu kavramının tanımı kısa bir tanım bu şekilde olmakla birlikte geçen zaman içinde birçok şekilde açıklanmış ve farklı ölçme değerlendirme yöntemleriyle ölçülüp, değerlendirildiği ifade edilmiştir. Alan yazını dikkate alındığında araştırmacılar tarafından fikir birliğine rastlanmadığı görülmektedir (Spanier 1976; Hicks ve Platt 1970). En çok bilinen tanımlar ve ölçme değerlendirme metotlarından bahsedecek olursak, Kendrick ve Drentea’un ifade şekliyle, evlilik uyumu kavramı; eşlerin evlilik ilişkisine alışma tecrübelerini ifade etmektedir. Çiftler için evliliğin ilk zamanları evliliğe uyum sağlamayı öğrendikleri bir dönem olarak nitelendirilmiştir. Evlilik uyumu; çiftlerin evliliğe hangi seviyede uyum sağladıklarını tanımlamakla birlikte bu uyum başarılı bir evliliği yordamak için de kullanılabilir. Birbirleri ile evlilik uyumu yüksek çiftler bir takım mantığı ile hareket ederek ayrı iki varlık olmaktan çok birbirlerine bağlı (cohesive) bir birlik oluşturacaklardır. Böylelikle, birbirlerine ve yeni sahip oldukları karı koca rollerine aynı zamanda evliliğin beraberinde getirdiği sorumluluklara daha kolay uyum (accommodation) sağlayacaklardır.

Burgess ve Cottrell, uyumlu evliliği, eşlerin kişilik yapılarıyla birlikte tavır ve davranışlarını özgür bir biçimde sergileyebildikleri bir ortama sahip olunması şeklinde ifade etmektedirler (E. W. Burgess ve Cottrell 1936). Yine Burgess ve Cottrell’a ifadesiyle, uyumlu evliliklerde eşlerin kişilikleri tamamıyla grift bir hal almaz ve bastırılmaz, ortak hedeflerin gerçekleştirilmesi ve karşılıklı doyuma ulaşılabilmesi için tamamlayıcı bir etkileşim varlığı izlenmektedir (E. W. Burgess ve Cottrell 1936). Locke ve Williamson’a göre, evlilik uyumunu eşlerin ortak hedef ve etkinlik içinde bulunabildikleri, eşlerin birbirlerinden ve evlilikten ve doyum almalarını sağlayan, karşılıklılık ilkesine dayalı beklentilerini karşılayabilen, eşler arasında yaşanabilecek çatışmaları önleyici ve etkin problem çözme stillerinin var olması ile açıklamışlardır. Lively (1969) ifadesi ile evlilik uyumu; eşler arası sürdürülen ilişkinin devam etmekte olan gelişimi ve eşler arası devamlılıktır. Burr’a (1970) göre, evlilik uyumunu, bireyin belirli bir ölçü içinde hedeflenen ve arzu edilen bir durum için öznel tecrübe olarak tanımlamıştır. Burgess, Locke ve Thomes’a (1971) göre uyumlu bir evlilik, eşler arasında esas problem olabilecek hususlarda örneğin, akraba ilişkileri, finans vb ortak

paydada fikir birliğine sahip olabilme, ortak hedef, değer ve fayda alanlarında ahenkli bir uyumun varlığı ile sevginin ifadesi ve güvenin tahsisinde sorun yaşamayan ve evlilik ile alakalı şikayetlerin az miktarda olduğu evliliklerdir (Spanier & Cole, 1976).

Eşlerin uyum düzeyi değerlendirilirken, evlilik doyumu, bağlılık (cohesion), duygulanım, uzlaşma ve çatışma gibi boyutlar ele alınmaktadır. Evlilik doyumu tutumsal bir kavram olması sebebiyle bireyden bireye farklılık teşkil etmektedir. Bağlılık ise, çiftlerin her birinin evliliğe adanmışlığı ve eşlerine karşı duyumsadıkları yoldaşlıktır. Çoğunlukla çiftlerin evlilik doyumu ve bağlılık düzeyinin yüksek seviyede olması uyumlu evlilik niteliği olarak görülmektedir. Bunlara ek olarak, uyumlu çiftler duygulanımlarını davranışları belli eden çatışma halinde ise, ılımlı bir şekilde çözümlemeleri ile nitelendirilmektedirler.

Yapılan tanımlamalardaki bu çeşitlilik çeşitlilik, aşk veya mutluluk gibi kavramların tanımlanmasında yaşanan farklılık gibidir. Çoğu bu kavramları benzer şekilde kullanır fakat tanımlanmada ise bu kavramlar herkes için farklı şekillerde açıklanmaktadır. Bu durum araştırmacılar için ortak bir ölçme ve değerlendirme yöntemini mümkün kılmamaktadır. Bu sebeplere dayanarak evlilik uyumu kavramının anlamsal çarpıtmayı beraberinde getirdiği düşünülüp başka bir terimin yerini alması gerektiği düşünceleri mevcuttur (Lively, 1969). Bunun nedeni olarak, evlilik uyumu kavramı geçmiş dönemlerde mutluluk ve evlilik doyumu gibi kavramları içine alan geniş bir biçimde kullanılmış olması sebebiyledir. Bunun da araştırmalar arasında ortak fikir birliğinin oluşmasında büyük bir engel olduğu düşünülmüştür (Spanier & Cole, 1976).

2.3 ÇİFT UYUMU

Kişilerarası romantik ilişkilerde özellikle evlilik kavramı çoğu kimse için yetişkinlik döneminde en önemli ilişki biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Evlilikte her bir bireyin doyuma ulaşması, birlikteliklerini uyumlu şekilde yaşantılamaları beklenir. Fakat insan yaşamında çok önemli bir yere ve sürece sahip olan evlilikte karşılaşılan sıkıntıların, uyumsuzlukların, kişilerin iyi oluş halini etkilediği görülmektedir. Spanier (1976), ifade ettiği şekliyle eşler arası uyum, eşlerin günlük yaşam içinde değişen koşullar karşısında uyum sağlama becerilerinin varlığı ve belirli bir zaman periyodunda birbirlerine uygun bir şekilde değişmeleridir. Uyumun tam tersi bir durum olan Evlilik çatışması iseşiddeti oldukça düşük bir frekansta olan bir bir tartışmadan fiziksel şiddete

kadar uzanan bir çizgide yaşanan olumsuz ilişkileri ifade etmektedir (Grych ve Fincham 1990).

Kızıloğlu (1992)'nin da ifade ettiği şekliyle, evlilik uyumu aile ve aile dışı ilişkilerin belirleyicisi olması sebebiyle, incelenmeye gerek duyulan bir değişkendir. LaScala (1987), evlilikte uyumu; çiftlerin birbirlerine ve evlilik bütünlüğüne uyum sağlayacak bir biçimde değişiklikleri bilişsel ve davranışsal olarak özümsemeleri olarak tanımlamıştır (la Scala 1987). Sabatelli (1988)'e göre ise, uyumlu evlilik, eşlerin birbirleriyle iletişim sağlayabildiği, evliliğin temel alanlarında çokça anlaşmazlığın var olması halinde ise problemin her ikisini de ikna edecek şekilde çözümlenebildiği evliliklerdir şeklinde tanımlamıştır (Sabatelli 1988). Yürütülen bilimsel araştırmalarda evlilikte uyum ile eşlerde izlenen irrasyonel düşünce kalıpları, çocuk yetiştirme anlayışlarındaki fikir farklılıkları, kronik hastalıklar, çiftin benzer kişilik yapılarına sahip olması, eşlerin problemleri algılama tarzı ve davranışsal tepkiler, eşlerden birinde izlenilen yüksek kaygının varlığı, erkeğin yada kadının geleneksel cinsiyet rollerinin dışında olması ev içi yardımlaşmanın varlığı, eşlerden birinde inferbilitenin var olması, ailede engelli bir çocuğun bulunuşu gibi değişkenler arasında da önemli ilişkilerin bulunduğunu göstermektedir (Sardoğan ve Karahan 2015).

2.4 EYSENCK KİŞİLİK KURAMI VE ÖZELLİKLERİ

Kişilik kuramlarında biyolojik kuramın temsilcisi sayılan Hans J. Eysenk 4 mart 1916' da Berlin de doğmuştur. Birinci dünya savaşının olumsuz izleriyle karşılaşmış ve çoğu arkadaşının ölümüne tanıklık etmiştir. Anne ve babasının ayrılmasının ardından büyükannesi tarafından büyütülen Eysenk, ebeveynlerinin kendisi ile nasıl iletişim kurabileceklerini bilmediklerini fakat ellerinden geleni yaptıklarını ifade etmiştir (S. Eysenck ve Haapasalo 1989; S. B. G. Eysenck ve ark. 1985).

Ortaokul yıllarında bilim insanların teorilerini okumaya başlamış bu ilgi onu bilim insanı olma hayaline itmiştir. Eğitim yolculuğuna Berlin üniversitesi fizik bölümünde devam ederken Almanya da kalmak istememesi sebebiyle üniversiteden ayrılıp, İngiltereye gitmiştir. Londra üniversitesinde sınavları kazanmasına rağmen bürokratik nedenlerle fizik bölüme kayıt yaptıramamış ve bir yıl daha beklemek istemediğinden psikoloji bölümüne kayıt olmuştur. Hayatını kaybettiği 1997 yılına kadar kadar psikoloji bilimi için çalışmış alana çok sayıda kitap ve makale kazandırmıştır. Eysenk'e

göre insan biyo-sosyal canlıdır. Çevrelerine tepki vermelerini sağlayan kimi özellikler ile birlikte doğarlar fakat bu özellikler sosyalleşmenin gerektirdiği bazı durumlar nedeniyle değişebilir (Ryckman ve ark. 2009). Diğer bir deyişle biyolojik yaklaşım insanların iyi yada kötü olmasında çevrenin etkisini inkar etmemekle birlikte en önemli unsurun biyolojik yönümüz olduğunu ileri sürer. Eysenk'e (1993) göre psikolojide pek çok kuram niceliksel kuramların eksikliği nedeni ile bulanıktır (S. Eysenck ve Haapasalo 1989).

Eysenk, kişilik kuramını önceleri içedönük/dışadönük ve kararlı/nevrotik olarak iki boyutlu olarak önermiş daha sonra ise dürtü kontrolü/psikotizm adını verdiği yeni bir boyut eklemiştir (Ryckman ve ark. 2009). Yapılan araştırmalar Eysenk'in tanımladığı özelliklerin ve boyutların farklı çevresel ve sosyal yaşantılara rağmen yaşam süresince sabit olarak kaldığını göstermiştir (J. Schultz 2013). Yürüttüğü ikiz çalışmalarında çevrenin etkisini red etmemekle birlikte sahip olunan aile çevresinin kişilik üzerinde hemen hemen hiç yada çok az tesirinin olduğunu izlemiştir (Hans J. Eysenck 1990). Eysenk'in tanımlamış olduğu ilk boyut olan dışadönüklük; dış dünyayla ilgili, insanların arkadaşlığını seçen, maceracı, sosyal, kendi haklarını açık ve net bir biçimde koruyabilen aynı zamanda dominant olma eğilimlerine sahip olma şeklinde tanımlanmaktadır (J. Schultz 2013). İçe dönüklük ile ifade edilen ise, sessiz ve düzenli bir hayatı deneyimlemek olarak nitelenmiştir (Ryckman, 2008). Costello ve Eysenk (1961) yaptıkları çalışmalarda dışadönük bireylerin, içe dönüklere nispeten daha fazla ısrarcı olduklarını ortaya koymuşlardır (Costello ve Eysenck 1961). Eysenk (1964) yürütmüş olduğu deneysel çalışmada ise dışadönük bireylerin hatırlama seviyelerinin içe dönüklere oranla daha fazla olduğunun altını çizmiştir (H. Eysenck 1964).

Dışa dönük ve içe dönük bireylerin genetik olarak nasıl farklılaştığına da ilgi duyan Eysenk, önceleri bireysel farklılıkların genetik devir ile belirlendiği aynı zamanda temellerinin merkezi sinir sisteminde bulunan cerebral korteksten aldığını savunan engellenme kuramı (inhibition theory) olan görüşü benimsemiş zamanla bu görüşün yerini kortikal uyarılmaları inceleyen (arousal theory) uyarılma kuramı almıştır (H. Eysenck 1964).

Eysenk'e göre içe dönük bireyler genel olarak daha içsel uyarılmaya sahip olmakla birlikte bu durum sebebiyle dışsal olaylara karşı daha duyarlı olmaktadır (H. Eysenck

1964). Diğer bir boyut olan Durağanlık/Nevrotizm kavramını basit bir dille tanımlayacak olursak dışsal ve içsel stres faktörleri karşısında yoğun ve sık olumsuz duygular yaşantılama eğilimi olarak açıklayabiliriz. Olumsuz duygular olarak; üzgünlük, kaygı, irrite olma, korku gibi duygular mevcut olmakla birlikte sıklıkla depresif yada kaygılı olmak şeklinde belirginleşmektedir (Barlow ve ark. 2014). Nevrotikler yoğun suçluluk hisleri ve düşük benlik algılarına da sahip olabilmektedirler. Ayrıca iyi oluş, yaşam tatmini, benlik saygısı ve nevrozizm arasında ilişki bulunmaktadır (Sobol-Kwapinska 2016).

Çift ve tek yumurta ikizleri ile gerçekleştirilen bir çalışmada (H. J. Eysenck ve Prell 1951) nevrozik özelliklerin kalıtsal olup olmadığı incelenmiş, çalışma sonuçlarında ise nevrozizm boyutunda bireysel farklılıkların yüzde 80'inin kalıtımla oluştuğu çevreye bağlı farklılıkların yüzde 20 olduğu şeklinde ortaya konmuştur. Üçüncü boyut olarak Dürtü Kontrolü ve Psikotiklik kavramları ise psikopatolojinin birçok özelliğini taşıyan kişilik yapılanmaları şeklinde ifade edilebilir. Psikotiklerin diğerlerine yönelik tutum ve davranışlarında kaba, düşmanca ötekilerin istek ve duygularına duyarsız olmakla birlikte saldırgan, zalim, anti sosyal dar görüşlü, soğuk ve benmerkezci olabilirler (H. J. Eysenck ve Prell 1951).

Araştırmalar psikotik özellik gösteren bireylerin geniş genetik unsurlara sahip olduklarını göstermektedir (J. Schultz 2013). Psikotiklerin; kendilerini inciten kişileri, aptal yerine koymaya yönelik ihtiyaçları yüksek olabilmektedir (Ryckman ve ark. 2009). Eysenk, hormon üretimindeki farklılıkların örneğin; testosteron ve katekolaminlerden biri olan norepinephrine farklılıklarının psikotizmdeki değişimlerde etkin rol üstlenebileceğini ileri sürmüştür (Hans J. Eysenck 1990; S. Eysenck ve Haapasalo 1989). Fakat bu hipotezi destekleyen kanıtlar kısıtlıdır (J. Schultz 2013).

Biyolojik kuramın güçlü taraflarından biri biyoloji ve psikoloji arasında ilişki sağlamış olmasıdır. Eysenk, psikoloji alanında ortaya atılan her fikrin test edilmesi gerekliliğini ifade etmiş ve ileri sürdüğü bu görüşle, kişilik alanında yapılan araştırmalara daha bilimsel bir yön katmıştır. Kuramın eleştirildiği noktaların başında ise; kişilik yapılanmasında sosyal çevrenin etkisinin neredeyse hiç olmadığını söylemesidir. Bir diğer eleştiri ise; faktör analizi temellinde oluşudur. Faktör analizi birbirine benzeyen

yapıları bir araya getirirse de bu yapıların neden bir arada oluşlarını açıklamak analizi yapan kişinin yorumuna kalmıştır (Pervin 2005).

2.5 İLİŞKİ İNANÇLARI

Sevgi duyulan kişi ile temelinde karşılıklı anlayış ve iletişim içinde kurulmuş olan diğer bir ifade ile duygusal bağlılık olarak nitelendirilen yakın ilişkiler (Sternberg 1986), yetişkinlik (emerging adulthood) dönemini içinde bulunan bireylerin en önemli psikososyal gelişim kriterleri arasında yer alır (Arnett 2000). Romantik ilişkiler ise yakın ilişkiler kapsamında değerlendirilen kadın ve erkek arasında gerçekleşen bağlılık, ve yakınlığın bir araya gelmesi ile oluşan bir ilişki biçimi olarak tanımlanmaktadır (Sternberg, 1986). Sağlıklı romantik ilişkilerin bireylerin özgüvenini yükselttiği, benlik algılarını pekiştirdiği (R. Larson ve Richards 1994), duygusal ve sosyal uyumlarını düzenlemede kolaylık sağladığı (Carlson 2007) beraberinde sosyal destek kaynağı sunmaktadır (Connolly ve Konarski 1994).

Bireylerin iyi oluş hali ile sağlıklı romantik ilişkiler arasında olumlu bir ilişki bulunmaktadır (Assad ve ark. 2007). Öte yandan yandan, sağlıklı romantik ilişkilerse kişilerarası çatışmalara (Nieder ve Seiffge-Krenke 2001), olumsuz benlik algısına aynı zamanda duygu durum bozukluklarına sebep olmaktadır (Montgomery ve Sorell 1997). Bir ilişkiye yönelik belirli idealleri içeren beklenti ve algıların varlığı olarak tanımlanan Romantik ilişki inanışları işlevsel ve işlevsel olmayan inançlar şeklinde iki ayrı parametrede ele alınmaktadır (Eidelson ve Epstein 1982). İşlevsel olmayan ilişki inançlarının mantıksız, katı ve abartılı özellikler taşıdıkları aynı zamanda ilişkiler üzerinde oldukça etkili bir yere sahip oldukları belirtilmektedir (Stackert ve Bursik 2003). İşlevsel olmayan ilişki inançları bireylerin benimsedikleri bilişsel şemalarla ilişkili olmakla birlikte, çarpıtılmış veya yanlış beklentiler neticesinde çıkarsanan yargılamaların temelini oluşturmaktadır (Fletcher ve Kininmonth 1992).

İşlevsel olmayan ilişki inançları iletişim çatışmalarına (Metts ve Cupach 1990), olumsuz problem çözme davranışlarına (Knee 1998) ve düşük ilişki doyumuna (Sullivan ve Schwebel 1995) neden olmaktadır. Günümüzde ilişki merkezli çeşitli işlevsel olmayan inançlar saptanarak (Sprecher ve Metts 1999), bireylerin romantik ilişkilerine dair açık ve bilinçli olarak dile getirdikleri beklentiler ve sosyal davranışlar anlaşılmaya çalışılmaktadır (Miga ve ark. 2010).

2.6 KİŞİLİK

Kişilik, bireyin tüm yaşamı boyunca edindiği ve doğuştan sahip olduğu özelliklerinin bir araya gelmesi ile oluşan bir kavramdır. Bu özellikleri oluşturan fiziksel, duygusal, sosyal ve bilişsel yönlerin devamlı tutarlılığı ve kişiliği oluşturan unsurlardır. Başka bir tanımla kişiliği, bireyin kendisinden kaynaklanan tutarlılık gösteren davranış kalıpları ve kişilik içi süreçler olarak da ifade edebiliriz. Bu tanım üzerinden ilerleyecek olursak iki bölümden oluştuğunun altını çizebiliriz. İlk bölüm olan tutarlı davranış kalıpları ilgili önem arz eden nokta kişiliğin tutarlı olması kısmıdır. Kastedilen tutarlı davranış her durum ve her zaman izlenebilir gözlemlenebilir. Örneğin, çalışma hayatında rekabetçi olan bir kişinin sporda da rekabetçi olması gibi. Karakterdeki bu tutarlılığı “tam da ondan beklenildiği gibi hareket etti”, veya “her zaman nasılsa öyle davrandı” şeklinde ifade ederiz. Bu tutarlılık içinde bulunulan an ve duruma bağlı tepkilerden ibaret olmayarak davranışların sürekli bir halde tutarlı olmasıdır. İkinci bölümü içeren kişilik içi süreçler ise; bireyin ne şekilde davranacağını, nasıl hissettiğini etkileyen bütün duygusal, güdüsel ve bilişsel unsurları içine alan süreçler şeklinde tanımlanmaktadır. Üzerinde durulması gereken bir diğer husus ise, bireyden kaynaklanıyor olmasıdır. Örneğin kimi kuramcılara göre, hepimiz herhangi bir tehdit karşısında kaygı veya benzer süreçlerle başa çıkabilmek için benzer yeteneklere sahip olmamıza karşın bu gibi süreçler karşısında davranışsal olarak sergilediğimiz tavır bireysel karakterin belirlenmesinde etkin bir rol üstlenmektedir. Kişilik kavramını açıklayan altı genel yaklaşımdan bahsetmek mümkündür. Bunlar; psikanalitik yaklaşım, ayırıcı özellik yaklaşımı, biyolojik yaklaşım, insancıl yaklaşım, davranışsal sosyal öğrenme yaklaşımı ve bilişsel yaklaşımlar olarak sıralanmaktadır. Bu yaklaşımlar insan kişiliğinin önemli bir boyutunu ele alıp incelemektedir. Genel bir özetleme şeklinde bu farklı bakış açılarını tanımlayacak olursak Psikanalitik yaklaşımın, insan davranış farklılıklarının bilinçaltı akıl farklılığından kaynaklı olduğunu ileri sürdüğünü, ayırıcı özellik yaklaşımını benimseyenlerin ise; kişinin ayırıcı özellikler kartelasını oluşturan türlü kişilik özelliklerine sahip olduğunu ifade etmektedirler. Biyolojik yaklaşımı savunan kuramcıların kişilik yapılanmasındaki bireysel farklılıkların kalıtsal eğilimler ve fizyolojik süreçlere dikkat çektiklerini görmekteyiz. Biyolojik kurama tepki olarak geliştirilen İnsancıl Yaklaşımın ise; kişilik farklılıklarının temel nedeni olarak kişisel sorumluluk ve kendini onaylama ile açıklamaya çalışmıştır. Davranışsal ve sosyal

öğrenme kuramcılarının bakış açısına da değinecek olursak; tutarlı davranış kalıplarını beklenti ve koşullanmaların neticesi olarak görmektedirler. Son olarak; bilişsel yaklaşımı savunan kuramcıların, insanlardaki davranış farklılıklarını açıklamak için bilgiyi işleme yöntemlerindeki farklılıklar üzerine eğildiklerini söyleyebiliriz. Yukarıda bahsi geçen yaklaşımlardan her birinin kişilik kavramının anlaşılmasında oldukça önemli bir yeri vardır (Celikel ve ark. 2009).

Tarih süresince kişilik kavramı üzerine çokça araştırma yapılmış, birbirinden farklı düşünce akımları ortaya çıkmış ancak günümüzde kişiliğin herkes tarafından kabul gören ortak bir tanımı bulunamamıştır (İnanç ve Yerlikaya 2012). Kavramsal olarak kişiliğe yönelik yapılan çalışmaların temel sebebi bireylerin davranışsal eğilimlerinin bir sistem kapsamında ele alınmasıdır (Wiggins 1979). Her bir kuram ve kuramcı kendi benimsediği kuramsal yapısıyla kişiliği değerlendirmiştir. Konu üzerinde yapılan araştırmalara bakıldığında zaman Cüceloğlu (1996),’na göre kişilik bireyin kendisi ve sosyal çevresi ile kurduğu tutarlı bir ilişki şeklindedir. (Cüceloğlu 2000).

Dubrin (1994) ise kişiliği, bireyin yaşama stili olarak (Dubrin 1994), Schermerhorn, zihinsel ve fiziksel özelliklerin oluşturduğu bir bütünü olarak genel anlamda nasıl düşündüğü, nasıl davrandığı, ve hissettiklerinin birer yansıması olarak (Schermerhorn ve ark. 1997), Burger, bireyin kendisinden kaynaklanan tutarlı davranış kalıpları ve kişilik içi süreçler olarak ifade etmiştir (J. Burger 2006). Aiken’na göre (1993) kişilik kavramının bireyin sosyal ve fiziksel taraflarını da içerdiğini ifade etmiştir (Aiken 1993).

Allport; bireyin içinde var olan düşünce ve duyguların kendine has bir düzen içinde var olduğunun altını çizerek bu durumun bireyde kendine özgü kişilik sistemi oluşturduğunu ifade etmiştir. Rogers’a göre ise; bireyin deneyimleri ile şekillenmiş olan kendilik algısıdır. Kişilik bireyin duygusal, bilişsel ve sosyal özelliklerinin devamını sağlamakta önemli bir yere sahiptir. Konu dahilinde çalışan psikolog ve kuramcılar kişiliğin birbirinden farklı yönleri üzerinde yoğunlaşmışlardır. Bilinçaltı, genetik ve öğrenme gibi konulara ağırlık verilmiş olup farklı teoriler geliştirmişlerdir (J. M. Burger 2006).

Kişilik ve doğası üzerine yıllarca farklı düşünceler ileri sürülmüş olsa da bilinen ilk kişilik kuramcısı 1800’lerin sonunda Avusturyalı bir nörolog olan Sigmund Freud

tarafından geliştirilen psikanalitik yaklaşımdır. Konu üzerinde geliştirilmiş olan teorilerin çoğu Freud'un araştırmalarını geliştirmek yahut karşı çıkmaya yönelik geliştirildiği bilinmektedir (D. P. Schultz ve Schultz 2009). Freud kişiliği üç bölüme ayırmış ve incelemiştir. Bunlar bilinç, bilinç altı ve bilinç ötesidir. Topografik model olarak ta ifade edilmektedir. Oluşturduğu bu modelin insan kişiliğine yönelik kısıtlı bir açıklama getirdiği düşünülüp daha geniş bir yelpaze ile açıklayabileceği yapısal modeli oluşturmuştur. Bu model, kişiliği benlik (ego), alt benlik (id) ve üst benlik (süperego) olarak ayırmaktadır (J. Burger 2006).

Kişiliğin birbiriyle uyum içinde olmayan yanların birlikteliği ile açıklaya çalışmıştır. Freud'a göre; insan canlısı doğduğu zaman tek bir kişilik yapısı ile dünyaya gelir. İlk geliş ile birlikte getirilen yapı alt benlik kavramı ile dillendirdiğidir (J. Burger 2006). Alt benlik; bireyin bencil yönü olmakla birlikte kişisel isteklerin tatmin edildiği yer olarak tanımlanmaktadır. Burada sadece haz ilkesine göre hareket edilir. Yani fiziksel ve toplumsal sınırlılıkların hesaplanmadığı sadece kişisel tatminin sağlandığı yer olarak da açıklayabiliriz. Örneğin bebeklerin herhangi bir şeye uzanırken var olan nesnenin başkasına ait olması yada zararlı olmasının bebek için fark etmiyor oluşu gibi. Bu refleksel hareketin yetişkin olduğunda da var olduğu bilinmekle birlikte sağlıklı yetişkin kişilerde diğer bölümlerin denetimi altında tutulduğu ileri sürülmüştür (J. Burger 2006).

Diğer bölümü oluşturan benlik (ego) ikinci yaşa gelindiğinde gelişmeye başlar. Ego gerçeklik ilkesi ile hareket etmektedir. Egonun yani benliğin birincil vazifesi; alt benlikten gelen istekleri tatmin etmek ve bunu gerçekleştirirken içinde bulunulan durumun gerçeklerini de göz önünde bulundurmasıdır. Basit bir örnek verilecek olursa; oldukça aç olan birinin gördüğü her şeye saldırmasını emreden alt benliğe karşı, benliğin bu hareketin kabul edilemeyeceğini anlamasıdır. Üçüncü bölümü oluşturan üst benlik (süper ego) ise; beş yaşında oluşmaya başlar. Üst benlik aile ve içinde bulunulan toplumun değer yargılarını temsi etmektedir. Nelerin yapılıp nelerin yapılamayacağı konusunda sınırlamalar getirir. Bu bölümü de örnekleyecek olursak; paraya ihtiyacı olan birinin arkadaşına ait olan ve görünür bir yerde duran cüzdanını düşünelim. Alt benliğin parayı almasını istemesi; ihtiyacın var al ve kullan, benliğin ise; cüzdanı yakalanmadan nasıl alabileceğinin yollarına baktığını, üst benliğin ise; bunun yapılmaması gerektiğini ifade ettiğini görürüz. Cüzdanın alınmasının insani etik içinde yanlış olduğunun

bilinmesi süperegonun varlığı başka bir ifadeyle kimilerine göre vicdanı temsil etmektedir. Alt benlik, benlik ve üst benliğin birbiri ile çelişmesine rağmen birbirlerini tamamlamaktadırlar. Freud'a göre benliğin istenmeyen arzu ve düşünceler ile başa çıkabilmek için başvurduğu kimi teknikler mevcuttur (Freud 2016).

Bunlara genel olarak savunma mekanizmaları denmektedir. Bunlar; bastırma, yüceltme, yer değiştirme, inkar, karşıt tepki geliştirme, akla bürüme ve yansıtma'dır. Savunma mekanizmaları üzerinde çeşitli çalışmalar yapan psikanalistlerden biride Freud'un kızı Anna Freud'dur. A.Freud 1936 yılında "Ben ve Savunma Mekanizmaları" isimli kaleme aldığı eserinde savunma mekanizmalarının oluşumunu, üstbenlik (superego) kaygısı, karşıt itkiler ve nesnel kaygılardan kaynaklanan çatışmalar ile dürtü şiddetinden kaynaklanan kaygı ile açıklamıştır (Freud 2016). Savunma mekanizmalarını ise; benliğin, duygulanım ve dürtü öğeleri arasında ki savaşta kullandığı metotlar olarak ifade etmiştir. Kullanılan savunma mekanizmaları olarak; bastırma, gerileme, tepki oluşturma, yapma bozma, yansıtma, içe yansıtma, yalıtma, kendine yöneltme, karşıtına çevirme olmak üzere dokuz savunma mekanizması olarak değerlendirmiş, ilerleyen süreçte saldırganla yüzleşme, yüceltme ve özgecilik (alturizm) mekanizmalarını ekleyerek geliştirmiştir.

Klein'e (1975) göre; savunma mekanizmaları, kendiliğin dağılmasını önlemek amacı ile kullanılan mekanizmalar olarak tanımlanırken, Horney ise; savunma mekanizmalarını yanlış ebeveyn tutumları ile ilişkilendirmiştir (Klein 1975). Sullivan ise; savunma mekanizmalarının kendilik psikolojisinde ki yerini kişilerarası etkileşimde varolan bozukluklar neticesinde ortaya çıkışı ile açıklamaktadır (Bodur, 1999). Anna Freud ile birlikte savunma mekanizmaları üzerine çalışan Vailant, savunma mekanizmalarının kullanılmasını yaş aralıklarına göre hiyerarşik bir biçimde olarak dört sınıfa ayırmıştır (Levine 1979).

İlk basamakta bulunan narsistik ve patolojik savunmaların genellikle 5 yaşa kadar ve erken çocuklukta aynı zamanda psikopatolojik bozukluğa sahip kişilerin başvurduğunu söylemiştir. Bunlara projeksiyon ile inkar savunma mekanizmaları örnek olarak gösterilebilir. İkinci basamakta 3 ile 16 yaş aralığında yer alan geç çocukluk ile ergenlik döneminde izlenilen ilkel savunma mekanizmaları olarak adlandırdığı ve kullanımı normal kabul edilen dışa vurma, yansıtma, pasif agresiflik mekanizmaları yer

almaktadır. Üçüncü basamak içinde ele aldığı, nevrotik savunma mekanizmaları ise; bastırma, karşıt tepki geliştirme, yapıp bozmadır. mekanizmaları yer almaktadır. Nevrotik savunma mekanizmalarının kullanımının üç yaş ile doksan yaş aralığında ve genellikle histerik örgütlenmeye sahip bireyler tarafından kullanıldığını belirtmiştir. Dördüncü ve son basamak olan ve olgun savunma mekanizmalarının, 12 yaş ile 90 yaş aralığında görülebildiği ve bu mekanizmaların mizah, yüceltme ve fedakarlık şeklinde olduğunu belirtmiştir (Levine 1979).

Olgun savunma mekanizmalarının alt yapısını ilkel savunma mekanizmaları oluşturmuş olsa dahi yaşama yönelik uyum sağlamayı kolaylaştırmaları sebebi ile olumlu savunmalar olarak nitelendirilmektedirler (Bahadır, 2019; Kaya ve Bozkurt, 2017). Özetle savunma mekanizmaları planlanmamakla birlikte, bireyin benliğini korumak maksadı ile beliren bilinçdışı tepkilerdir (Ersevrim 2010). Tüm bu görüşler ışığında benliğin çoğu zaman savunma mekanizmalarını kullandığı görülmektedir.

Freud kullanılan savunma mekanizmalarından bastırmanın ‘psikanalizin temel taşı’ olduğunu ileri sürmüştür (Eissler 1963). Bastırma Mekanizmasını, benliği tehdit eden durumları bilinç dışında tutma ve bilince ulaşımı engelleme çabası olarak açıklamıştır (Eissler 1963). Diğer bir savunma mekanizması olan Yüceltme ise; psikanalistlerin başarılı olarak gördükleri tek savunma mekanizmasıdır (Eissler 1963).

Benliğin tehdit unsuru olarak algıladığı bilinçaltı dürtüleri toplumsal açıdan kabul edilebilir eylemlere yönlendirmesi şeklinde tanımlamaktadırlar. Yer değiştirmeyi Freud, mantıksız korku ve fobilerin genellikle simgesel anlamda yer değiştirme yöntemi olduğunu savunmuştur. Genel anlamı itibariyle şöyle açıklayabiliriz; benliğin dürtüleri tehdit edici olmayan nesnelere yöneltmesidir (Eissler 1963).

İnkar ise; savunmanın aşırı ve abartılı halidir. kullanım sıklığı gerçekte bağın zayıflamasına neden olmaktadır. Bir diğer savunma mekanizması olan Akla bürüme, benliği tehdit edici malzemeleri bilince varmadan emosyonel içerikten arındırmaktır. Son olarak yansıtma olarak isimlendirilen savunma mekanizmasının tanımı; bireyin bilinçaltı dürtülerini kendisi yerine bir diğerine yakıştırması olarak açıklanmaktadır (J. Burger 2006).

Akyıldız'a (2006) ifade ettiğine göre; psikanalitik kuramına göre kişiliğin oluşmasında en önemli bileşenler biyolojik temelli ve cinsellik, saldırganlık güdülerini ile çocukluk çağında yaşanan çatışmalardır. Freud'un kişilik gelişim kuramı; kişilerin psikoseksüel evreler olarak isimlendirilen oral, anal, fallik olarak isimlendirdiği evrelerden geçildiğini fallik dönem sonlarına doğru ortaya çıkan odipal kompleksin çözülmesi gerektiğini öne sürmektedir (Akyıldız 2009). Yetişkin kişiliğinin gelişmesinde en önemli adımın fallik dönem sonunda ortaya çıkan odipal kompleksinin çözülüş olmasıdır (J. M. Burger 2006).

Bir diğer kuram olan ve Eysenk tarafından öne sürülüp geliştirilen biyolojik kuram psikolojideki birçok kuramın kesin ve nicel kuramların eksikliği nedeni ile bulanık bulunmuş, bu sebeple ortaya atılmış olduğu her fikri test etme çabasında bulunmuştur. Burdan yola çıkarak kişilik özelliklerinin belirlenmesi maksadıyla güvenilir ölçme araçları geliştirmeye oldukça önem vermiştir (Pervin 2005). Eysenk'e göre psikoloji alanında da bir sınıflamaya ihtiyaç vardır, bu sınıflandırma kişilik araştırmalarının en önemli alt yapısıdır (H. Eysenck 1964). Eysenk'in tipolojisi hiyerarşik bir biçimde şekillenmiştir. Türleri ve süper ayırıcı özellikleri, ayırıcı özellik düzeyi ile alışma tepki düzeyinden meydana gelmiştir.

Türler en soyut olanıdır ve onu ayırıcı özellikler ve alışma tepkileri takip eder. Her tür, çeşitli özellikler arasındaki bir dizi gözlemlenen karşılıklı ilişki üzerine kuruludur. Her ayırıcı özellik, alışma tepkileri arasında bulunan karşılıklı ilişkilerden çıkarılmaktadır. Alışma tepkileri ise, gözlemlenebilen belirli tepki düzeyine bağlıdır (Ryckman ve ark. 2009). Eysenk'in geliştirmiş olduğu ölçekler bireylerin baskın olan özelliklerinin belirlenmesi üzerinedir. Nevrotizm ve Psikotizm ölçeklerinde yüksek alan bireylerin nevrotik veya psikotik olmaları müspet olmamakla birlikte bozukluk geliştirme hususunda risk grubunda oldukları dikkate alınmalıdır (Ryckman ve ark. 2009).

Eysenk psikotizm özellikleri baskın olan bireylerin kesinlikle psikotik olmadıklarını delirme ve dahi olmak arasındaki ilişkiyi irdeleyerek açıklamaya çalışmıştır (Hans J. Eysenck 1990). Yapılan araştırmalarda, Eysenk'in üzerinde durduğu baskın olan özellik ve boyutların, sosyokültürel deneyim farklılıklarına rağmen tüm yaşam sürecince sabit kaldığını göstermektedir (J. Schultz 2013).

İçedönük/dışa dönük, kararlı /nevrotik, dürtü kontrolü/psikotizm boyutları ile kişilik yapısı üzerine çokça çalışma yapmış olan Eysenk 1997 yılında hayatını kaybetmiş ancak psikoloji dünyasına birçok kitap ve makale bırakmıştır. Geliştirmiş olduğu değerlendirme araçları; Eysenk kişilik envanteri, Eysenk kişilik profili, Maudsley Medikal Anket ve Maudsley Kişilik Envanteridir.

2.6.1 Kişiliği Belirleyen Faktörler

a. Kalıtım ve Bedensel Yapı Faktörler

Kalıtım; genetik özelliklerin ebeveynler tarafından bir sonraki kuşağa aktarılması, kalıtsal özelliklerin ise; göz ve saç rengi, boy uzunluğu veya kısalığı cinsiyet gibi fenotipik özellikler ile genotipik özelliklerin beraberinde kişilik özelliklerinin genler aracılığı ile kişiden kişiye aktarılmasıdır (Çetin ve Beceren 2007). Develioğlu ve Tekin'e göre insanları bir diğerinden ayıran temel özellikler bireylere genetik miras yolu ile geçmektedir (Develioğlu ve Tekin 2013). Bu yönü ile alındığında kalıtımın kişilik örgütlenmesi ile yakından ilişkili olduğu ve bireylerin kişiliğine etkisinin bireyden bireye farklılık gösterebileceği belirtilmelidir (İ. Erdoğan 1994).

b. Çevresel Faktörler

Kişiliğin oluşup ve gelişmesinde çevresel faktörler çoğu açıdan etkili olmaktadır. Bu bağlamda; grup üyeliği, sosyal sınıf, kültür ve aile, yaşam deneyimi, coğrafi ve fiziki şartlar gibi değişkenler kişilik üzerinde etki edebilen çevresel faktörler boyutu içerisinde değerlendirilmektedir. Bu boyutlar içinde aile oldukça önemli bir yere sahiptir. Aile içinde, çocuğun ebeveynleri, kardeşleri ve diğer aile bireyleri ile var olan etkileşimi ile rol model olarak özdeşim kurarak ve benzer davranışları sahiplenmesi açıdan oldukça etkili olmaktadır. Yine aile içinde kişiliğin gelişimsel süresince ailenin ekonomik durumu, ebeveynlerin eğitim seviyesi, aile çeşidi diğer değişkenler arasında yer almaktadır. Örneğin; bir ailenin tek çocuğu olarak yetişenle dört kardeşe sahip bir bireyin kişiliğinde farklılaşmaya neden olabilmektedir. Bir diğer değişken olan ekonomik yeterlilikler göz önüne alındığında, ekonomik imkanları sınırlı olan bir ailede yetişen bir çocuk ile ona kıyasla ekonomik imkanları daha geniş bir ailede yetişen çocuk arasında farklı imkânlar ve farklı yaşam stilleri nedeni ile kişilik yapılanmalarında farklılıklar gözlemlenebilmektedir (D. S. Hellriegel, JW. 1992). Baldwin ve Kalhorn anne babanın çocukların kişilik yapısı üzerindeki etkilerini araştırmak için yürütmüş

oldukları bir çalışmada, ebeveyn davranış kalıplarının zaman içinde bilerek ya da bilmeyerek çocuklar tarafından sahiplenildiği sonucuna varılmıştır (İ. Erdoğan 1994). Buradan yola çıkılarak, birey anne ve babadan sadece genetik özellikleri değil, aynı zamanda doğduğu andan itibaren sahip olduğu ailenin sosyo-kültürel ve ekonomik dinamiklerinden de etkilenebildiği söylenebilmektedir (Kulaksızoğlu 1999).

Kişilik üzerinde etki edebilecek bir diğer değişken ise kültürdür. Kültür ve kişilik ilişkisi Sosyal Antropolojinin önemle üzerinde durduğu konularından biridir (İlbers 2018). Kültür bireyin yemek yemesinden giyinmesine, gelenek ve görenekleri gibi unsurlar üzerinde etkilidir. Bu durum bireyin yaşamı ve alışkanlıkları üzerinde de etki edebilmektedir. Bu kişiliğinin kültürden etkilenebileceğini gösterir (İ. Erdoğan 1994). Bütüncül bir biçimde bakıldığında bir topluma hâkim olan değer ve normların bireylerin çocukluktan yetişkinliğe kadar tüm yaşam süresine yaşam stillerine, aile ve çevreleriyle kurdukları sosyal ilişkilerine, bireysel alışkanlıklarına yansımaktadır. Bu durumda kültürün; bireylerin davranışlarına şekil veren bir etkisi olduğu aynı zamanda kişilik yapılanmalarının da dolaylı olarak içinde yetiştikleri çevrenin ve toplumun kültüründen etkilendiği görülmektedir.

Grup üyeliği kişiliğin gelişiminde etkili olan bir diğer unsurdur. Bireyin doğduğu an itibarıyla ilk dâhil olduğu grup ailesidir. Gelişimi devam eden bireyin hayatı boyunca bir çok gruba katılımı söz konusudur. Çocukluk, gençlik arkadaşlıkları, sınıf arkadaşlığı, sosyal faaliyetler içinde oluşan arkadaşlıklar spor müzik vs. sosyal gruplar ve çalışma grupları gibi bireyin hayatı süresince içinde bulunduğu çok sayıda gruptan söz edilebilir. Bahsedilen bu gruplar aracılığı ile elde edilen deneyimler kişiliğinin oluşmasında ve gelişmesinde etkili olabilmektedir (D. S. Hellriegel, JW. 1992). Bireyin yaşam boyu mensubu olduğu grupların yapıları, bireyin grupta bulunma amacı, süresi ve rolü gibi faktörler bireyin farklı şeyler öğrenmesini beraberinde deneyimlemesini sağlayabilir. Bu durumların da, bireyin davranışları üzerinde pozitif veya negatif etkileri sebebiyle zaman içinde kişilik özelliklerini etkileyebilme kabiliyeti mevcuttur.

Kişiliğin değişiminde etkili olabilecek bir diğer unsur hayat deneyimidir. Bireyin yaşamı özgün pek çok olay ve deneyimlerle doludur (D. S. Hellriegel, JW. 1992). Bireyin çocukluktan yaşlılığa değin süren yaşamı içinde yaşamış olduğu üzüntülü ya da sevinçli tecrübelerin davranış kalıplarına ve dolaylı olarak kişiliğine de yansımaktadır.

Kişilik özelliklerinin değişmesinin zor olduğu, bireylerin kişilik özelliklerinin tutarlı olduğu ve hızlı bir şekilde değişmeyeceği ifade edilir. Ancak bireyin hayatında gerçekleşen olayların ve sonuçlarının yoğunluğu ve şiddeti bireyin sarsılmasına, daha karamsar, sessiz, sakin, yaşama küskün bir insan haline dönüşmesine neden olabilmektedir. Buradan yola çıkarak hayat deneyiminin kişilik üzerinde olumlu ya da olumsuz etkilerinin olduğu söylenebilir (D. Hellriegel ve ark. 1992).

Kişiliğin oluşumunda bireyin içinde doğup büyüdüğü coğrafi çevreninde etkileri mevcuttur (Allik ve McCrae 2004). Bireyin yetiştiği bölge, iklim, fiziksel özellikleri ve benzer koşullar bireyin yaşam biçimine ve dolaylı yollardan da kişilik özelliklerine tesir etmektedir. Sıcak iklim bölgelerinde yaşamlarını sürdüren bireylerin daha yumuşak, soğuk iklim şartlarında yaşayanların da daha sert olabildiği görülmüştür (Çetin ve Beceren 2007). Nesiller boyu aynı coğrafyada yaşayan insanların davranışsal ritüelleri de yöre insanına miras kalmaktadır. Devamlılığa sahip olan bu özellikler dikkate alındığında fiziki ve coğrafi faktörlerin kişilik üzerine dolaylı etkisinin bir varlığı olarak değerlendirilebilir (Eroğlu 2010).

Bir diğer unsur olarak sosyal sınıfın, kişilik üzerinde ki etkisine değinecek olursak; ekonomik yeterlilikleri ve kaynakları yüksek standartlara ve kentsel bir yaşama sahip bir ailede doğan çocuk, yaşama tarzı, sosyal statüsü ve geliri yüksek bir meslek edinmeye eğilimli olabilirken, ekonomik yeterlilikleri ve kaynakları sınırlı bir ailede ve kırsal alanda doğan bir çocuğun ise kendi şartlarına uygun bir konum içerisinde yaşamını devam ettirmeye eğilimli olabilir (Soysal 2008). Dolayısıyla sosyal sınıfın da kişiliği etkileme ihtimali vardır.

2.7 MİZAC

Mizaç genellikle karakter ve kişilik kavramlarıyla ifade edilse de anlamca “temperament” kelimesi mizacın tam olarak karşılığıdır. Kökenini anlam olarak “karışım” manasına gelen “temperare” kelimesinden almaktadır (Kesebir ve ark. 2005).

Bireyin tüm yaşamı süresince değişiklik göstermeryen doğum ve kalıtımla gelen sabit özellikleri ile açıklanmaktadır. Antik Yunanca’da oyularak şekil verilen anlamındaki “characteria” kelimesinden türetilen karakter ise; çoğunlukla çevre, eğitim sosyal kültür ile kazanılan özellikleri içine alırken beraberinde bu özelliklerin zaman içinde

değişebilen yanlarında kapsamamaktadır. Mizaç ve karakter, farklı yapılanmaya sahiptirler. Mizaç kişiliğin duygusal yönünü, karakter ise kişiliğin kavramsal yönüdür (Cloninger ve Svrakic, 2000). Kişilik ise, diğerlerine nazaran daha geniş anlama sahip olmakla birlikte Latince maske anlamındaki “persona” dan türetilen “personality” kelimesininTürkçe’deki karşılığıdır. Kalıtsal olan mizaç özellikleri ile sonradan edinilmiş karakter özelliklerinin dışı vurumu olan davranış modelini ifade etmektedir. Kalıtsal olan kimi mizaç özelliklerinin çok eski zamanlarda da ele alındığını görmekteyiz (Kızıleniş ve Aykıt 2020).

Örneğin; Hipokrat bu mizaç özelliklerinin belirli psikiyatrik sorunlara neden olduğu varsaymış ve bu durumu humoral kuram olarak bilinen dört sıvı kuramı (kan, lenf, sarı safra, kara safra) ve kişilik ve mizaç tipleri ile açıklamaya çabalanmıştır. Hipokrat’tan yaklaşık beşyüz yıl sonra M.S 129’da Anadolu’nun en büyük kültür merkezlerinden ve Roma imparatorluğunun en zengin bölgesi olan Pergamon (Bergama) da doğan ve tıp alanında oldukça önemli çalışmalar yapan Bergamalı Galen özellikle anatomi, kas iskelet sistemi kafa sinirlerini ve kalp kapakçıklarını tanımlamış ve farmakoloji ile de yakından ilgilenip çeşitli tertipler düzenlemiş tıpla ilgili 400 yazılı eser üretmiş bu eserlerden günümüze 100 kadarı ulaşmıştır. Aynı zamanda Gladyatörlerin başhekimliğini yapan Bergamalı Galen, mizaçla ilgili çalışmalar yapmış ve oldukça bilinen mizaç tipolojisini geliştirmiştir. Mizaç tipolojisini fizyolojik süreçlerle de ilişkilendirmiştir (Kızıleniş ve Aykıt 2020).

Mizacın dört tipini ise şu şekildedir;

- a. *Kan mizaç*; Neşeli, sıcakkanlı, iyimser ve elementi hava olan mizaç tipi,
- b. *Flegmatik mizaç*; Sakin, rasyonel, sebatkar, duygularını az belli eden, nadiren kızgın, utangaçlık eğilimlerine sahip ve elementi su olan mizaç tipi,
- c. *Cholerik mizaç*; Enerjik, proaktif, kızgınlık ve öfke potansiyeli yüksek aynı zamanda elementi ateş olan mizaç tipi,
- d. *Melonkololik mizaç*; Duygusal olarak hassas, yaratıcı, içe dönük, üzüntüye eğilimli ve mükemmeliyetçi, elementi toprak olan mizaç tipi

Çin toplumunun, en bilindik Konfüçyüs düşünürlerinden biri olarak kabul edilen Mencius MÖ 372 – 289 yılları arasında, kişiliği sosyal-ahlaki unsurlardan oluşan dört nitelik ile tanımlamıştır. Bunlar; Ren (yardımseverlik, insanlık), Yi (doğruluk), Li

(uygun davranış) ve Zhi (bilgelik ve bilgi) olarak adlandırılmıştır. Mencius kişide bulunan bu dört niteliğin, “filiz” olarak adlandırdığı dört yatkınlıktan yahut insanın doğumu ile beraberinde getirdiği niteliklerinden kaynaklandığını düşünüyordu. Bu temel yatkınlıklara getirdiği açıklamada; başkalarının zor durumlar karşısında hissettiklerini hissedebilme, diğerlerine karşı saygılı olma, etik unsurlar karşılığında doğru yada yanlış duygusunun varlığı ile utanç duygusu şeklindedir. Bunlara ek olarak insanın doğuştan sahip olduğu eğilimlerinin önemine de dikkat çekmiş, bu temel özelliklerin dikkate alınmadan toplumun iyileştirmesinde istenilen başarıya ulaşamayacağına inandığını ifade etmiştir (Chen ve Schmidt 2015a).

2.500 yıldan uzun bir süre önce yazılmış olan ve geleneksel Çin tıbbı ve kültürel inançlar üzerinde önemli etkiye sahip olan imparator Huang Di Nei Jing'de mizaç kavramına dair fikirlerini (Huang'ın Bedensel Tıp El Kitabı)'ın da görmekteyiz (Arslan ve ark. 2016). Bu kitaptan sağlanan bütüncül bakış açısına göre, insanın duygusal ve fiziksel iyi oluşu, Yin (doğanın pasif ve geri çeken yönü) ile Yang (doğanın aktif ve ilerleyen yönü) arasındaki dengeyle ilişkilidir. Ayrıca, bireysel iyi oluş Yin ve Yang teorisinin bir parçası olan ve doğada bulunan (odun, ateş, toprak, metal ve su) dan oluşan elementlerle bağlantılıdır. Bu beş element modeli diğer bakış açılarından farklı olarak mizaç kavramının yalnızca psikolojik ve sosyolojik boyutuyla değil, fiziksel ve biyolojik düzeyler arasında bulunan faktörlerin birbirleriyle olan bağlantıları da ele almıştır. Yin ve Yang teorisi, beş temel duygu olarak isimlendirilen sinirlilik, neşe, endişe, üzüntü ve korku - sırasıyla karaciğer, kalp, dalak, akciğer ve böbreğin durumu ile doğrudan ilişki kurmuştur. Bu sebeple, baskın bir duygunun tekrarlanması ile yaşanan deneyimler, duygunun ilintili olduğu organla ilgili sağlık problemlerine neden olabilmektedir (Chen ve Schmidt 2015a).

Mizacın açıklanma çabası kronolojik olarak oldukça eski tarihlere kadar uzanıyor olsa da mizaç kavramı temelde Kraepelin tarafından formüle edilmiş ve klinik psikiyatri alanına kazandırılmıştır. Kavram 20. yüzyılın ikinci yarısına değin gereken ilgiyi görememiştir (Howland ve Thase 1993).

Doğu ve Batı kültürlerinde yer alan eski mizaç görüşleri ve teoriler, bilim insanları ve düşünürlerle birlikte halkın düşünce sistemi üzerinde de etkili olmuştur. Bu görüşler çok uzun yıllar önce ileri sürülmüş olmalarına rağmen, mizacın biyolojik temeli üzerine

ortaya atılan fikirler son yıllarda yapılan araştırmalar tarafından da desteklenmiştir. Doğu ve batı görüşlerinin ortaya koyduğu geleneksel Çin ve Hipokrat-Galen modellerinde olduğu gibi, son yıllarda yürütülen kapsamlı deneysel çalışmalar mizacın, sosyo-ekolojik unsurlar, sağlık, çevresel unsurlar ile bu unsurların birbirleriyle karşılıklı ve aktif olan ilişkisinden etkilenmektedir (Hampson 2012). Gözleme dayalı olan eski görüş ve teorilerin yerini, bilimsel olarak ispatlanmış modern teoriler ve bakış açıları almıştır (Chen ve Schmidt 2015b).

Bu anlamda yürütülen kapsamlı araştırmalar mizacı (huy) tanım olarak; kişinin doğuştan getirdiği ve kişi üzerinde uzun süreli etkiye sahip olan bir kavram olarak bilinmektedir (Hampson 2012). Bununla birlikte, mizaç ile ilgili yapılan çalışmalarda farklı tanımlara rastlamak mümkündür. Mizaç bireylerin davranışlarındaki genetik farklılıklar olarak da tanımlanmıştır. Aynı zamanda mizaç, uyaranlara doğuştan belirli bir kalıpla tepki gösterme eğilimidir bir diğer deyişle otomatik yanıtlardır (Akar ve ark. 2005).

Teorisyenler oluşturdukları kuramlar dahilinde mizaç kavramını tanımlamaya çalışmışlardır (Stifter ve Dollar 2016). Thomas ve Chess'in (1977) yürütmüş olduğu bir çalışmada mizaç, çocukların sahip oldukları davranış problemlerinin çözülmesinde oldukça etkili olmuştur (Thomas ve Chess 1977). Thomas ve Chess'in (1977) davranış odaklı araştırmasından sonra Buss ve Plomin (1984) genetik, Rothbart (1988) psikobiyojik, Goldsmith ve Campos (1982) ise duygu temelli modeller geliştirmişlerdir (Buss ve Plomin 1984; Goldsmith 1982; Mary Klevjord Rothbart 1988; Thomas ve Chess 1977).

2.7.1 Mizaç Kuramları

a. Thomas ve Chess'in Afektif Mizaç Modeli

1985 yılında Thomas ve Chess tarafından geliştirilen tarafından geliştirilmiş bu model mizaç kavramını ebeveyn davranışları ve bağlanma ile ilişkilendirilmiş ve mizacın alt basamaklarını bu düzlemde oluşturmuşlardır. Bu yönüyle ele alındığında mizaç ile ilgili farklı çalışmaların yapılmasının da önünü açmışlardır. Mizaç kavramının araştırılmasında gözlem ve sınıflandırma metodu uygulanarak geniş ve tanımlayıcı bir yaklaşım elde edilmiştir (Pitzer ve ark. 2007). Thomas ve arkadaşlarının (1985) mizaç kavramıyla ilgili belirlemiş oldukları mizacın alt tipleri mizacın alt türleri olup, bu

türlerin bebek ve çevre üzerindeki olumsuz ve olumlu tesirlerini de içermektedir. Belirlenen mizacın alt boyutları şu şekilde sıralanabilir (Yalçın 2014).

Aktivite Düzeyi: Aktivite boyutunda çocukların motor hareketleri üzerine odaklanılmakta ve çocukların aktif bir şekilde hareket etmekte oldukları zaman aralıklarıyla pasif durumda oldukları zamanlara göre olan oranları değerlendirilmektedir.

Ritmiklik (Rhythmicity): Bu boyut, çocuğun; açlık, uyku ve tuvalet ihtiyaçları gibi biyolojik davranışlarını içine alan zamanlardaki düzenliliği içermektedir.

Çekingenlik/Yakınlaşma (Withdrawal or Approach): Bebeklerin veya çocukların farklı bir şey ile karşılaştıkları anda vermiş oldukları ilk tepkiyi değerlendiren boyuttur.

Uyumluluk (Adaptability): Çocukların karşılaştıkları çevresel farklılıklara uyum sağlayabilme yetilerinin değerlendirildiği boyuttur.

Uyarılma Eşiği (Threshold of Responsiveness): Çocukların herhangi bir olay karşısında tepki vermelerinin gerçekleşmesi amacıyla uyarıcının yoğunluk seviyesinin belirlendiği boyuttur.

Tepkilerin Yoğunluğu (Intensity of Reaction): Çocuğun uyarılar karşısında vermiş olduğu olumsuz ya da olumlu tepkileri içeren boyuttur.

Duyguların Niteliği (Quality of Mood): Çocuğun neşelilik ve yakınlık içeren davranış ile memnuniyet göstermiş olduğu zamanlardaki davranışların miktarı ile huzursuzluk, keyifsizlik ve düşmanlık içeren tutum miktarının değerlendirildiği boyuttur.

Dikkat Dağınıklığı (Distractibility): Bu boyutta; çocuğun çevresel uyarılara bağlı olarak ne kadar süre içinde dikkatinin dağıldığını yada bu uyarılardan ne kadar çabuk etkilendiğinin esas alındığı boyuttur.

Dikkat Süresi ve Devamlılık (Attention Span and Persistence): Bu boyutta çocuğun ilgilenmekte olduğu bir alan üzerindeki dikkatin ne kadar süreliğine devam edebilidiğinin ölçümlenip değerlendirildiği boyuttur (Dönmez 2016b).

Chess ve Thomas belirlemiş oldukları dokuz çeşit mizaç boyutlarından çocukların göstermekte olduğu davranışlarına bakarak üç farklı grup oluşturmuşlardır (Gardiner ve Gander 2016).

- a. Zor çocuk: Bu grupta bulunan çocukların; biyolojik temelli ihtiyaçlarını karşılamada sorun yaşadıkları beraberinde bulundukları ortama geç uyum sağlamaları ile sık ve sürekli ağlamaları söz konusudur.
- b. Kolay çocuk: Bu grup içinde bulunan çocukların; biyolojik ihtiyaçlarını karşılamada yeterli oldukları aynı zamanda yeni girdikleri çevreye karşı kaçınmacı olmayan bir tutum içinde olmaları ile birlikte zor çocuklara oranla sosyal uyum konusunda daha başarılı oldukları ve tepkisel davranış gösterme eğilimlerinin az olduğu görülmektedir.
- c. Yavaş ısınan çocuk: İlk iki grubun arasında yer alan bu çocukların; biyolojik ihtiyaçlarını karşılama hususunda orta düzeyde yer aldıkları gibi içinde bulunduğu çevreye uyum konusunda zor çocuklara nazaran daha kolay, kolay çocuklara nazaran da daha yavaşlırlar.

b. Afektif Mizaç Modeli: Afektif mizaç modelinin mimarı olarak kabul edilen Kraepelin, mizaç kavramını kişisel görüntü kavramı ile ilişkili olan temel durumlarla ele almıştır. Bu düzlem üzerinde incelenen yapının bireyin tüm yaşamı boyunca herhangi bir hastalık geçirmeden taşıdığı özelliklerin bütünü olduğunu ileri sürmüştür (Gardiner ve Gander 2016).

Kraepelin dört farklı duygulanım ve mizaç türü tanımlamıştır. Bunlar;

Depresif Tip (depresyon hastalığı ve semptomların varlığı ile ilişkilendirmiştir)

Hipertimik Tip (aşırı duygusallık) bipolar bozukluk ile ilişkilendirilmiştir.

İrritabl Tip (sinirli) atipik özellikler gösteren depresyon ile ilişkilendirilmiştir.

Siklotimik Tip, mani ve depresyon varlığı ile ilişkilendirilmiştir (von Zerssen ve Akiskal 1998).

Bahsi geçen mizaç türlerini, Akiskal ve arkadaşları yeniden ele almış ve yaptıkları çalışmalarının ardından biyolojik olan temellerin kabulü ile Afektif modele daha farklı bir bakış açısı kazandırmışlardır.

Onların bakış açısıyla yapı, duygu durum bozukluklarına meyililiği ortaya çıkarmakta ve bu bozukluklar alt yapı inşaa etmektedirler. Bunlara olarak herhangi bir duygulanım bozukluğu olmadan kişiliğin bir özelliği ya da hastalık olmasa dahi belirginleşmemiş

ruhsal hastalık semptomları şeklinde gözlenebilmektedir (Gardiner ve Gander 2016; von Zerssen ve Akiskal 1998).

Akiskal'ın bakış açısına göre duygu durum bozukluklarının alt yapısını afektif mizaç oluşturmaktadır. Duygu durum bozukluğu bulunan kişiler ile yürütmüş olduğu çalışmalarında özellikle bipolar ve depresif bozuklukların oluşmasında afektif mizaçların oldukça baskın olduklarını izlemlemiştir. Dolayısı ile Afektif mizaç modeli temellerini duygu durum bozukluğu spektrumunun kapsamında oluşturulmuştur. Akiskal'ın adlandırdığı beş temel afektif mizaç bulunmaktadır. Bunlar, kısa süreli taşkınlık (siklotimik), depresif, aşırı duygusallık (hipertimik), endişeli (anksiyöz) ve sinirli (irritabl) mizaçtır. Duygulanım görünümüne sahip olan mizaçları Akiskal şu şekilde tanımlamaktadır (Akiskal ve ark. 2005; Gardiner ve Gander 2016).

Siklotimik Mizaç: 21 yaş altı ve erken başlangıçlı olarak kabul edilen, ender neşesizliğin (ötimi) olduğu, bir fazdan bir diğer fazla davranışsal ve öznel görünüm arasında ani geçişlerin yaşandığı iki dönemli olan hastalıktır. Öznel görünimleri, letarji, iyimserlik ya da kötümserlik, yaratıcı ve keskinleşmiş düşünce veya zihin bulanıklığı (konfüzyon), aşırı kendine güven veya düşük kendine güven arasında değişiklik gösteren benlik saygısıdır. Diğer taraftan davranışsal görünümününse, azalmış sözel dışavurum veya çok konuşma, uyku ihtiyacında azalma yada tam tersi aşırı artma(hipersomnia), aşırı şakacılık veya nedensiz ağlama, sınırsız insan arayışı yada içedönük sosyal izolasyonun artması, üretkenlikte görünür biçimde değişikliklerin izleniyor olması halidir.

Depresif Mizaç: 21 yaş altı olan ve erken başlangıçlı kabul edilen, aralıklı, düşük seviyede depresyon, fazla uyuma alışkanlığı, sabah saatlerinde daha baskın hissedilen psikomotor enerji azlığı eğilimi, haz yoksunluğu ile derin düşünmenin mevcudiyet gösterdiği mizaç türüdür. Akiskal tanımlamış olduğu bu tanıma, Schneider'in depresif kişilik özelliğini de eklemiştir. Eklemiş olduğu depresif kişilik özellikleri sıralanılacak olursa, ümitsiz, kötümser, eğlenmeyen, neşesiz, pasif, karar vermekte zorlanan, sessiz, şikayet eden veya aşırı eleştiren, endişeli, şüpheli, vicdanlı, tüm bunlarla birlikte derin derin düşünen, kendine yönelik eleştirel, kendi kendini disipline eden, kendini küçülten, ve cezalandıran, kendi başarısızlıkları ve yetersizlikleri ile olumsuz olaylara yönelik aşırı meşguliyet içinde olma şeklinde açıklamıştır (Akiskal ve Mallıya 1987).

Hipertimik Mizaç: 21 yaş altı olan ve erken başlangıçlı kabul edilen, ender olarak araya ötiminin (neşesizlik) girmesiyle birlikte düzensiz aralıklarla eşik altı hipomanik özellikler gösterebilen, inkar (yadsıma) mekanizmasının fazlaca kullanıldığı aynı zamanda az uyuma alışkanlığının var olduğu mizaç türüdür. Akiskal, bu tanıma Schneider'in hipomanik kişilik özelliklerini de eklemiştir. Bu özellikleri irritabl, neşeli, aşırı iyimser veya coşkulu, çokça plana sahip olan, sürekli koşturma dürtüsü içinde, sıcakkanlı, dışa dönük olmakla birlikte insan arayan, başkalarının işine çokça karışan, kendine fazla güvenen, övünge, gayretli, konuşkan gösterişli, tedbirsiz ve uyarılara karşı oldukça açık, rastgele cinsel ilişkide bulunan ve baskılanamayan şeklinde açıklamaktadır (Akiskal ve Mallya 1987).

Anksiyöz Mizaç: Korku içinde olma, üzüntüye karşı aşırı eğilimli olmanın belirgin olduğu, aile üyeleri ile ilgili kötü haber almaya ilişkin bekleyiş, tıbbi bir temele dayanmayan fazla sayıda somatik yakınmanın var olduğu beranlerinde kolayca ürkmenin mevcut olduğu mizaç türüdür (Akiskal ve Mallya 1987).

Akiskal 2001 yılında, siklotimik bozukluğun bipolar bozukluğun bir alt eşiği olan mizaç veya kişilikle ilişkili olduğunu belirtmiş, Akiskal ve Hantouche ise 2008 yılında siklotimik özelliklerin ailesel bir yatkınlık olarak bipolar bozukluğun görülmesine neden olabileceğini ifade etmişlerdir. 2002 yılında Akiskal ve Perugi bipolar spektrumuna eşlik etmekte olan siklotimik, duygusal ve endişeli mizacın dürtü kontrol ve anksiyete bozukluklarına da sebep olabileceğini bildirmişlerdir (Perugi ve Akiskal 2002).

c. Cloninger'in Mizaç Modeli

Mizaç ve karakter kavramları üzerine çalışma yapan bir diğer önemli isim Cloninger'dir. Birçok mizaç modeli mizacı sadece çocukluk çağı içinde ile açıklamış ve sınırlandırmıştır. Cloninger (1987) ise; mizacı çocukluk dönemi ve yetişkinliğe kadar var olan süreçler içerisinde de ele almıştır. Elde edinilen bulgulara göre Cloninger, mizaç özelliklerinin temelinde daha çok genetik faktörlerin var olduğunun önemi üzerinde durmuştur. Kişilik özelliklerinin, genetik yatkınlık ile yaşam içerisinde edinilmiş tecrübeler aracılığıyla sonradan kazanılmakta olduğunu ifade etmiştir (Cloninger 1987).

Kavramsal olarak mizacı, uyaranlara karşı verilen otomatik tepkilerdeki bireysel farklılıklar olarak tanımlamıştır. Cloninger'in geliştirmiş olduğu yedi faktörlü psikobiyolojik modeline göre faktörlerden dördü mizaç, üçü ise kişilik özelliklerinden oluşmaktadır. Modelde ele alınan dört boyutu içeren mizaç; yenilik arayışı, zarardan kaçınma, ödül bağımlılığı, sebat etme şeklinde tanımlanırken, kişilik özellikleri ise; kendini yönetme, işbirliği yapma, kendini aşma olarak açıklanmıştır (Cloninger ve ark. 1991).

Cloninger ilk dört boyutun bilinçdışı ve doğuştan geldiğini, bu nedenle bireylerin tepkilerini otomatik bir şekilde verdiklerini ifade etmektedir. Diğer üç boyut ise diğer dört boyutun tam zıddı şekilde bireyin kendi otokontrolü altında yönetilebilen özelliklerdir. Bahsi geçen yedi boyutun bir araya gelmesiyle de Kişilik ve Mizaç envanteri oluşmaktadır (Cloninger ve ark. 2006).

Cloninger mizacı, duygusal uyaranlar karşısında verilen otomatik tepkiler olarak belirtilmiştir (Cloninger ve ark. 1998). Beraberinde Cloninger mizacın kalıtsal yönü üzerinde de çeşitli çalışmalar yürütmüştür. Yaptığı çalışmalar sonrası mizacın sosyal ve çevresel uyaranlardan etkilendiğini, Mizaca doğuştan sahip olmakla birlikte ve değişime açık olduğunu da ifade etmiştir.

Cloninger'in dört temel mizaç türü aşağıdaki gibidir:

- 1) *Yenilik arayışı*: Yeni bir durum karşısında duyulan istek veya isteksizlik ile hızlı karar alma, yönelinen hedef sonunda edinilecek olan ödül yahut ceza alma olasılığı ile ortaya çıkan çabukluk, aşırılık ve sinirliliktir. Kısaca bireylerin dürtüsel kararlarını alma ya da yeniliklere yönelme davranışlarını içermektedir şeklinde ifade edilmektedir.
- 2) *Zarardan kaçınma*: Bireylerin belirsizlik durumlarında duyumsadıkları korku tanıdık bildik olmayan sosyal ortamlarda çekimser davranma, kötümser endişelerin varlığı, sessiz kalma veya kendini koruma davranışlarını kapsamaktadır.
- 3) *Ödül bağımlılığı*: Bireylerin bulundukları çevrelerine bağımlı olma durumlarını, onay arayışının varlığı ve kendisine karşı aşırı hassas olma davranışlarını içermektedir.
- 4) *Sebat etme*: Bireyin yorgunluk, engellenme, gibi düzenli pekiştireçlere rağmen tutumlarındaki bağlılığın devamlılığı içeren davranış biçimi olarak boyutlandırılmış ve açıklamıştır (Cloninger ve ark. 1991).

d. Rothbart'ın Nörobiyolojik Gelişim Modeli

Rothbart mizaç kavramını diğer teorisyenlerden farklı olarak daha dinamik bir yapıda ele almıştır. Rothbart'ın geliştirdiği bu model de iki önemli unsur yer almaktadır. Bunlardan ilki tepkisellik, diğeri ise, düzenleme davranışlarıdır (M. K. Rothbart 1988).

Bu teori mizaç kavramını üç boyutta ele almıştır.

1. Çevresel etkilere açık olma,
2. Girişken olma
3. Olumlu beklenti içerisinde olma olarak değerlendirmiştir.

Bu çalışmalar sonrasında Rothbart ve arkadaşları Çocuk Davranış Listesi isimli bir ölçek geliştirmiş bu ölçekte mizacın on beş özelliği üzerinde durmuşlardır. Bu mizaç özellikleri sırasıyla kızgınlık seviyesi, aktivite seviyesi, yaklaşım, dikkat ve odaklanma, azalan tepki ve sakinleşme, korku, yüksek yoğunluklu memnuniyet, engelleme kontrolü, rahatsızlık, düşük yoğunluklu memnuniyet, algısal hassasiyet, utangaçlık, mutsuzluk, gülümseme ve kahkaha olarak ifade edilmiştir (M. K. Rothbart 1988).

e. Pavlov Modeli

Pavlov (1935), yürütmüş olduğu deneye dayalı kapsamlı çalışmalara dayanarak, uyarıcı ve engelleyici süreçler üzerine odaklanarak merkezi sinir sistemini (MSS), farklı mizaç tipleri için bir çerçeve olarak görmüştür. Geliştirmiş olduğu teorisinde, kuvvet (bireyin yoğun ve uzun süreli uyarım veya koşullu inhibisyona dayanma derecesi) ile denge de dâhil olmak üzere bireylerde uyarıcı ve engelleyici süreçler ile MSS özellikleri arasında oldukça anlamlı bir ilişki kurulduğunun altını çizmiştir. Kişide temel sinirsel işlemlerin özellikleri, sinir sisteminin işleyiş tipini ve dolaylı olarak mizacını şekillendirmektedir. Temelde bulunan bu biyolojik işleyiş özellikleri kişiliğin zeminini oluşturur; Çevresel faktörlerle etkileşim içinde olmak, kişiler arasındaki davranışlarda görülen farklılıkları da açıklamaktadır. Pavlov mizacı dört farklı tipe ayırmıştır. Bunlar güçlü ve dengesiz, güçlü dengeli ve yavaş, güçlü dengeli ve itici, zayıf olarak isimlendirilmiştir.

Merkezi Sinir Sistemi ve özellikleri ile bireyler arasındaki farklılıkları ortaya koyan mizaç özelliklerini tanımlayan Pavlov, bu özelliklerin de başlıcalarını güçlü, adaletli,

dengeli gibi özellikler şeklinde tanımlamıştır (Pavlov 1935). Bununla birlikte, Pavlov bebeklikten başlayarak çeşitli çevresel etkileşimlerle birlikte oluşan temel mizaç eğilimlerinin, kalıtsal olduğunu ifade etmiş ve bu tür eğilimlerin bir kez oluştuktan sonra, devam ettiğini ve davranış üzerinde uzun süreli bir etkiye sahip olduğunu belirtmiştir (Pavlov 1935).

f. Kagan Yaklaşımı

Kagan ve arkadaşları diğer birçok teorilerden farklı olarak tek bir mizaç özelliği üzerine eğilmişlerdir (Garcia Coll ve ark. 1984; Kagan ve ark. 2007). Odaklanmış oldukları bu özellik davranışsal inhibisyonudur. Yapılan çalışmalarda, yeniliklere cevap olarak, bazı çocukların endişeli ve uyanık olma temayülünde iken, bazı çocuklarınsa rahat ve diğerlerine nazaran daha az sıkıntı duyduklarını gözlemlediler (Garcia Coll ve ark. 1984; Kagan ve ark. 2007). Bu bulguları destekleyici nitelikte yürütülen başka bir çalışmanın bulguları önceden görüp bilmedikleri yeni görsel ve işitsel uyarılarla karşı karşıya bırakılan bebeklerin, bu yeniliklerden mahrum bırakıldığında yüksek seviyede motor reaktivite ve ağlama gibi negatif duygular sergilediği izlenmiştir (Kagan ve ark. 2007). Yürümeye yeni başlayan çocukların, yürüme konusunda daha deneyimli yaşlıları ile karşılaştırıldığında, bu çocukların yabancıyla etkileşimde olmaktan kaçındıkları, bilindik olmayan nesnelerden geri çekildikleri aynı zamanda alışılmamış sosyal çevre ve sosyal olmayan durumlarda da çoğunlukla daha endişeli oldukları izlenmiştir (Dönmez 2016a).

Davranışsal inhibisyon tanımı, maruz kalınan yeni durumlara yönelik gösterilen, endişeli ve korkulu davranışsal tepkilerdir (Chen ve Schmidt 2015b). Biyolojik olarak davranışsal inhibisyonun, amigdala aktivitesinin (beynin medial temporal lobunun derinlerinde yerleşen nöronların oluşturduğu badem şeklindeki beyin bölümü) azalmasına neden olduğu ifade edilmiştir. Bu düzlem üzerinden hareketle Kagan ve arkadaşları yeniliğe karşı inhibe edilmiş ve inhibe edilmemiş tepkiler sergileyen bebek ve çocuklarda otonomik, hormonal ve beyin paternlerini incelemiştir (Kagan ve ark. 2007). Bu amaçla araştırmaya dahil edilen çocuk ve bebeklerin mizaçlarını değerlendirmek için biyolojik ölçümler ile davranışsal gözlemler yapılmıştır. Davranışsal ve biyolojik olarak yürütülen ve değerlendirilen bu çalışma ile bebeklerin ve çocukların mizaç yapılarının derinlemesine incelenmesi açısından imkan sağlamıştır.

Kagan'ın yaklaşımının bir diğer özelliği ise; davranışsal inhibisyona uğramış ve davranışsal inhibisyona maruz bırakılmamış çocuklar ile ilgili açıklamalarda bulunmuş olmasıdır. Kagan'ın yürütmüş olduğu çalışmalar son yirmi yılda mizaç alanını önemli ölçüde şekillendirmiş ve ön beyin aktivitesi ve nöroendokrin fonksiyonu gibi diğer biyolojik süreçlerle ilintili olarak davranışsal inhibisyon araştırmalarının önemli oranda artmasını sağlamıştır (N. A. Fox ve ark. 2005; Schmidt ve ark. 1997). Kagan'ın metodolojisini takip eden kimi araştırmacılar, mizaç ve çevresel faktörler arasındaki ilişkiyi irdelemiştir (Rubin ve ark. 2009).

g. Faktörel ve Analitik Yaklaşımlar

Yürütülen kapsamlı araştırmalar ışığında, psikologlar kişilik ve mizaç örgütlenmelerini analitik yöntemleri kullanarak araştırmışlardır. Bu amaç doğrultusunda genel olarak kullanılan temel teknik faktör analizidir. Avrupalı olan bazı araştırmacılar; Webb (1915) ve Burt (1937) 20. yüzyılın başlarında faktör analizi tekniğini kullanarak mizaç ve kişilik yapılarını ortaya koymuşlardır. Örneğin, Webb (1915), belirli bir üniversite öğrencisi örneklemini üzerinde derecelendirilen beraberinde sosyal davranış ve bireysel duyguları tanımlayan maddelerin faktör analizini gerçekleştirmiştir. Kasıtlı irade yada iradeye ilişkin eylemin tutarlılığına yönelik bir faktör ortaya koymuştur (Webb 1915).

Yürütülen bu çalışmalar Eysensck'in kişilik modelini geliştirmesinde oldukça önemli katkılar sağlamıştır. Eysensck'in ilk iki boyutlu modelinde (Eysensck, 1947), dışa dönüklük - içe dönüklük boyutu, bireylerin dışsal uyarmaya ihtiyaç duydukları ve dikkatlerini öteki insanlara yahut çevreye veya içsel deneyimlere ne ölçüde yönlendirdikleriyle ilgilidir. Diğer boyutu oluşturan nevrotiklik ise psikolojik rahatsızlıklara zemin oluşturmakla birlikte, duygusal sabitlik ve olumsuz etki seviyeleri ile bağdaştırılmakta ve motivasyon, davranışsal, uzun süreli hafıza ve koku alma duyusu gibi çeşitli işlevler içeren limbik sistemin aktivasyonu ile ilgili görülmüştür. Uyarılma ve etkin kılma eşikleri daha düşük olan bununla birlikte nevrotik sorunlara karşı daha korunaksız olan kişilerin, duygu uyandıran durumlarda limbik sistemlerinin daha fazla uyandırıldığına inanılmaktadır. Eysensck'in modelindeki bu iki boyutun birleşimi farklı kişilik türlerini meydana getirmiştir. Bu türler; nevrotik dışa dönük, nevrotik içe dönük (melankolik), kararlı dışa dönük (sanguine) ve kararlı içe dönük (flegmatik) olarak tasnif edilmiştir (Chen ve Schmidt 2015b; H.J. Eysenck 1947). Sonraki

araştırmalarında Eysenck, mental rahatsızlığa sahip bireylerden elde ettiği verilere dayanarak, başka bir faktör olan psikotiklik'i tanımlamıştır (H. J. Eysenck, Eysenck, S.B.G. 1976). Psikotiklik niteliği, empati eksikliği pervasızlık, ile psikotik olma veya gerçeklikle ilgili problemler gösterme eğilimini işaret etmektedir (H. J. Eysenck, Eysenck, S.B.G. 1976).

2.8 KİşİLİK ÖZELLİKLERİ VE EVLİLİK UYUM İLİşKİSİ

Kişilik; bireylerin farklı durumlarda ortaya koydukları durağan, sabit ve kalıcı bazı özellikleri içermektedir. Bu yönü ile ele alındığında, çiftlerin evlilik uyumu ve evlilik doyumlarının kişilik özelliklerinden etkilenmekle birlikte, çiftlerin kişilik özelliklerini kaçınılmaz bir biçimde evlilik ilişkisine yansıttıkları belirtilmektedir. İlgili alanyazında kişilik özelliklerinin evlilik uyumu, evlilik içi sorunlar aynı zamanda boşanma gibi oldukça önemli yaşam deneyimleri üzerinde oldukça güçlü bir etkiye sahip olduğu ileri sürölmektedir (Hughes ve Gove, 1981). Kişilik özelliklerinin, evlilik uyumu ile evlilik doyumunu düşük ve yüksek ve gruplar içinde farklılık gösterdiği belirtilmektedir. Bu düzlem üzerinde, belirli kişilik özelliklerine sahip olmanın, evlilik uyumu ve evlilik doyumunu üzerinde, aynı zamanda yaşanan çatışma ve huzur üzerinde de güçlü etkilerinin bulunduğunun altı çizilmektedir (Craig ve Olson, 1995).

Karney ve Bradbury (1995), evlilik ilişkisi kapsamında eşlerin kimi kalıcı özelliklerini ilişkiye projeksiyonladıklarının üstünde durarak, romantik ilişkilerde kişilik özelliklerinin kişilik özelliklerinin önemli dinamiklerinden biri olduğuna dikkat çekmişlerdir. Beraberinde sağlıklı kişilik özelliklerine sahip eşlerin varlığı evliliklerdeki uyum ve doyum düzeyinin yükseldiğinin altı çizilmektedir.

Kişilik özellikleri ile evlilik ilişkisi kapsamında yapılan enlemesine- kesitsel ve boylamsal araştırmalarla iki değişken arasında güçlü ilişkiler ortaya konmuştur (Kelly ve Conley 1987; Snyder ve Regts 1990).

Kansız ve Arkar tarafından 55 evli çiftle yapılmış olan bir araştırmada, mizaç ve karakter özelliklerinin çift uyumu ile olan ilişkisi incelenmiş, eşlerin memnuniyet-doyum, ortak fikir birliği ile genel olarak evlilik doyumları ve ödöl bağımlılığı mizaç boyutu arasında anlamlı bir ilişki olduğunun altı çizilmiştir (Kansız ve Arkar 2011). Mizaç özelliği olan ödöl bağımlılığının yüksek olmasının eşler arasındaki memnuniyet-

doyum, fikir birliği, bağlılık ve genel evlilik uyum düzeylerini doğrudan yordadığını öne sürmüşlerdir (Kansız ve Arkar 2011).

Japonya’da yürütölen bir çalışmada bireylerin kişilik özelliklerinin evlilik uyumlarını etkilemediği sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte kadınlarda evlilik uyumu ile partnerin nörotisizm faktörü düzeyi arasında negatif yönlü bir ilişki, erkeklerde ise evlilik uyumu ile eşin dışadönüklük faktörü düzeyi arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu izlenmiştir. Ayrıca eşlerin evlilik uyumları arasında da pozitif yönlü ilişki tespit edilmiştir (Chen ve ark., 2007).

Başka bir araştırmanın ortaya koydukları ise, dışadönüklük, deneyime açıklık, sorumluluk ve yumuşak başlılık faktörleri evlilik uyumunu olumlu yönde etkilerken nörotizm faktörü evlilik uyumunu olumsuz etkilemektedir (Özaydınlık 2014). Başka bir çalışmada nörotizm faktörünün evlilik uyumunu negatif yönde yordadığı, diğer faktörlerin ise evlilik uyumu üzerinde anlamlı düzeyde yordamadığı tespitlenmiştir (akmak Tolan 2015).

2.9 EVLİLİK UYUMU VE İLİşKİ İNANÇLARI

Sternberg’ (1986) yakın ilişki kavramını, sevgi duyulan kişiyle, temeli karşılıklı anlayış ve iletişime dayalı duygusal bir bağlılık şeklinde ifade etmiştir. Beraberinde, yakın ilişkilerin nitelikleri, bireylerin kişisel ve sosyal uyumlarından, öz saygıya, bilişsel gelişimleri ile başarılı olmalarını gibi alanlara da etki etmektedir. Yakın ilişkiler bireylerin yaşamlarında oldukça önemli bir rol üstlenmekte birlikte ; yaşam doyumunu (een 2008), kendine güven, mutluluk gibi pek çok konu ile ilişkilendirilmektedir (Lucas ve Dyrenforth 2006; Roberts ve ark. 1996).

Yakın ilişkiler bünyesinde ele alınan romantik ilişkilerse, erkek ve kadın arasında gelişen bağlılık tutku, ile yakınlığın bir araya gelmesi ile oluşan bir ilişki biçimi olarak tanımlanmaktadır (Sternberg, 1986). Romantik ilişkiler, bireylerin duygusal gelişimleri, kimlik ve kişilik gelişimleri, sosyal ve akademik gelişimleri yönünden oldukça ehemmiyetli olmakla birlikte aile ve yaşıtları ile sürdürdükleri ilişkilerinin niteliğini de belirlemektedir. Bunlara ek olarak, yetişkinlerin sahip olduğu romantik ilişkiler ilerleyen zaman içinde çocuklarını ve çocuklarının deneyimleri de etkilemekle birlikte yetişkinlik dönemlerinde romantik ilişkilerine de yön vermektedir. Evli çiftlerin

karşılıklı sürdürdükleri romantik ilişkinin çocuk yetiştirme süreci üzerinde de aktif rol aldığı bilinmektedir (Ruszczyński ve Fisher 1995).

Burger (2006) ifadesine göre, yetişkinlerin romantik ilişkilerdeki tutum ve davranışları yaşamlarının çocukluk tecrübeleri ile ilgilidir. Romantik ilişkiler bu açıdan bakıldığında toplumsal yaşamda tamamlayıcı bir rol üstlenmesi sebebiyle de oldukça önem arz etmektedir. Kurulan sağlıklı ve doyumlu romantik ilişkiler sağlıklı nesillerin yetişmesine de etki ederek zemin oluşturmaktadır (Gizir 2012).

Romantik ilişki inançları, bir ilişkiye dair belirli idealleri içine alan algı ve beklentiler olarak tanımlanmakla birlikte; işlevsel ve işlevsel olmayan inançlar olarak iki boyutta sınıflandırılmaktadır (Gizir 2012).

Eidelson ve Epstein'nın ifadesiyle (1982), işlevsel olmayan ilişki inançları; bireyin kendine partnerine ve sahip olduğu ilişki yapısı ile ilgili gerçekçi olmayan, abartılı, değişmeye direnç gösteren inanç biçimidir. Duygusal ilişkilerinde problem yaşayan bireylerin kendilerine, partnerlerine yada ilişkilerine yönelik yaygın işlevsel olmayan inançları olduğunu ortaya koyan pek çok araştırma sonucu mevcuttur (Gizir 2012). İşlevsel olmayan ilişki inançlarına sahip olan bir birey; partnerinin tüm duygu ve düşüncelerini kendisiyle paylaşmasını, söze dökmediği düşüncelerini partneri tarafından anlaşılmasını bekleyebilir, partnerinin kendisinin zihninden geçirdiklerini okuyabildiğine inanabilir. Romans ve DeBord (1995) romantik ilişkilere yönelik işlevsel olmayan ilişki inançlarını 9 faktör içinde değerlendirmişlerdir (J. S. C. Romans ve J. DeBord 1995).

Bunlara değinecek olursak sırasıyla “Birbirimize karşı tamamen açık ve dürüst olmalıyız”, “Birbirimizin zihnini okuyabilmeliyiz”, “Her şeyi birlikte yapmalıyız”, “Birbirimizin bütün ihtiyaçlarını karşılamalıyız”, “Birbirimizi değiştirebilmeliyiz”, “Aramızdaki her şey mükemmel olmalı”, “İyi ilişkilerin sürdürülmesi kolay olmalıdır”, “Romantik bir ilişki yaşamadan asla tamamlanmış olmayız” ifade edebiliriz. Bahsi geçen ilişkiye yönelik olan bu inançları “Romantik idealizm” olarak isimlendirmişlerdir (J. S. Romans ve J. DeBord 1995).

İşlevsel olmayan ilişki inançlarının ortaya çıkışını çoğunlukla ebeveyn ilişkilerini yada diğer çiftleri gözlemlemeye ek olarak medya yolu ile edinildiği (Sharp ve Ganong,

2000) belirtilmiştir. Evli çiftlerle yapılmış olan araştırmalarda işlevsel olmayan ilişki inançları arttıkça ilişki doyumunun azaldığı izlenmiştir (Hamamci 2005).

İlgili alanyazında, bireylerin sahip oldukları romantik ilişkilerinde davranış, tutum ve beklentileri üzerinde etki yaratan temel inançlara odaklanılmasının önemine sıklıkla değinilmiştir (Baucom, Eepstein, Sayers ve Sher, 1989). Bu sebepler üzerine, romantik ilişkiler, bireylerin değişen bilişsel ve davranışsal oluşumları olarak incelenmekte ve sahip oldukları ilişki inançları, zaman içinde deneyimleyecek oldukları ilişkileri ve romantik aşkın muhtevisinin analiz edilmesinde kullanılmaktadır (Duck ve Wright 1993).

Son yıllarda romantik ilişkiler üzerinde yürütülen çalışmalarda büyük oranda, işlevsel olmayan inançların belirlenmesiyle birlikte bu inançların romantik ilişkiler düzlemi üzerindeki rollerine odaklanılmıştır (Epstein, 1986; Eidelson ve Epstein, 1982). Yapılan araştırmalara göre, bireylerin romantik ilişkilere dair işlevsel olmayan inançları arttıkça gösterdikçe bireyler, eşlerinin sürekli olarak olumsuz özelliklerine dikkat kesilmeye başlamakta ve bu durum çiftler arasında hayal kırıklıklarına ve çatışmalara yol açarak romantik ilişkilerin sonlamasına neden olabilmektedir (Metts ve Cupach 1990).

Tüm bu bilgiler ışığında bu tez çalışmasının amacı çift ilişkilerinde mizaç ve karakter özellikleri ile ilişki inançlarının çift uyumuna etkisinin incelenmesidir. Bu doğrultuda elde edilecek bulguların çiftlerin evlilik uyumuna etki eden mizaç ve karakter özelliklerinin belirlenmesi ve çift uyumunun geliştirilmesi yönünde atılabilecek adımlar hususunda literatüre önemli katkı sağlayacaktır.

3. GEREÇ VE YÖNTEM

Bu bölümde sırasıyla araştırmanın modeli, araştırma grubu, araştırma verilerinin toplanması için kullanılan ölçme araçları ve verilerin analizi ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

3.1 ARAŞTIRMANIN MODELİ

Bu araştırma, korelasyon (ilişkisel) tarama modelini esas alan bir çalışmadır. İlişkisel tarama araştırmalarında genellikle iki veya daha fazla değişken arasındaki ilişkiler ortaya çıkarılmaya çalışılır. Değişkenlere ilişkin veriler genellikle gerçek yaşamda, alanda çalışan kişilerden toplanır. “İki veya daha fazla değişken arasındaki birlikte değişim derecesi nasıldır?” veya “İncelenen bir olgunun düzeyi belirli değişkenler açısından karşılaştırıldığında anlamlı farklılaşmalar var mıdır?” gibi sorular ilişkisel tarama araştırma desenleri ile çözümlenebilir niteliktedir (Hembree 1992). Bununla birlikte bu tez çalışması, değerlendirilecek sosyo-demografik değişkenlere göre uygulanan ölçeklerden elde edilen puanların farklılaşıp farklılaşmadığını kapsayan bir karşılaştırma modeline sahiptir. Araştırmamızın amaçları doğrultusunda, ilişkisel tarama araştırmalarına uygun niteliktedir. Araştırma, evli veya birlikte yaşayan kadın ve erkek bireylerin çift uyumları, kişilik özellikleri ve ilişki inançları arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlayan, bu amaç doğrultusunda farklı anketler ve demografik formlar kullanan ve bu yolla elde edilen bulguları kişilerin sosyodemografik verilere göre farklılaşıp farklılaşmadığını ortaya koymayı amaçlayan ilişkisel tarama modeline dayalı betimsel bir çalışmadır.

3.2 ARAŞTIRMANIN EVREN VE ÖRNEKLEMİ

Bu çalışmanın araştırma grubunu İstanbul’da yaşayan evli veya birlikte yaşayan çiftler oluşturmaktadır. Araştırmaya toplam 160 kadın ve 153 erkek dahil edilmiştir. Araştırmaya dahil olma kriterleri 18 yaş üstü olmak, İstanbul ilinde ikamet etmek ve evli olmak’iken, araştırmadan dışlama kriterleri ise boşanmış olmak ve iletişim engeli olmak olarak belirlenmiştir. Araştırmada kartopu örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Kartopu örnekleme tekniği, evreni oluşturan birimlere erişiminin zor olduğu veya evren hakkındaki bilgilerin (büyüklük ve bilgi derinliği vb.) eksik olduğu durumlarda

kullanılmaktadır (Patton, 2005). Kartopu örneklemede rassal olarak seçilen ve öncelikle evrene ait birimlerden biri ile temas kurulur. Temas kurulan birimin yardımı ile ikinci birime, ikinci birimin yardımı ile üçüncü birime gidilir. Bu şekilde sanki bir kartopunun büyümesi gibi örneklem büyüklüğü genişler (Karasar, 2017).

3.3 VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Araştırmanın amacına yönelik oluşturulan görüşme formu, demografik form ve üç ölçekten oluşmaktadır. Ankette tanıtıcı bilgileri (yaş, cinsiyet, öğrenim durumu, evlilik gibi) sorgulayan sorular yer almaktadır. Öncelikle araştırmaya dahil eden bireylere ait demografik bilgiler Sosyo ve Demografik Bilgi Formu aracılığıyla toplanmıştır. Daha sonra evlilik ya da benzer ikili ilişkilerde, evli ya da birlikte yaşayan çiftlerin ilişki kalitesini değerlendirmek amacıyla YÇUÖ, romantik ilişkilere yönelik belirlenen ve işlevsel olmayan temel ilişki inançlarını ölçmek amacıyla İİÖ, bireylerin kişiliklerinin değerlendirilmesi amacıyla ise EKA-GGK formu kullanılmıştır. Uygulanan form ve ölçeklerin bir kısmı katılımcılara elden dağıtılırken bir kısmı ise internet üzerinden erişim sağlanan Google Dokümanlar aracılığıyla aktarılmıştır. Ölçeklerin doldurulması ortalama 20 ila 30 dakika arasında sürmekte olup, verilerin toplanması da yaklaşık 3 ay sürmüştür. Google Dokümanlar üzerinden oluşturulan bağlantı email ve WhatsApp uygulaması üzerinden kartopu örnekleme yöntemiyle dağıtılmıştır. Online olarak doldurulan formlar Google Dökümanlar (www.docs.google.com) uygulaması üzerinde filitlenerek Microsoft Excel formatına dönüştürülmüş ve analizler için Excel formatında saklanmıştır. Veri toplama araçlarına ait bilgiler aşağıda detaylıca anlatılmıştır.

Dahil olma kriterleri

- a. 18 yaş üstü olmak,
- b. İstanbul ilinde ikamet etmek,
- c. Evli olmak

Dışlama kriterleri

- a. Boşanmış olmak
- b. İletişim engeli olmak

3.3.1 Sosyo-demografik Bilgi Formu

Genç yetişkin bireylerin niteliklerini belirlemek amacıyla kişilik ve ailevi özellikleri ile ilişkili olabileceği düşünülen bazı değişkenlere ait verilerin elde edilebilmesi için 26 soruluk Sosyo-Demografik Bilgi Formu hazırlanmıştır. Cinsiyet, yaş, öğrenim gördüğü okul, aile tipi, kardeş sayısı ve yaşadığı yer gibi sorular sorulmuştur. Soruların bazıları

açık uçlu, bazıları evet/hayır şeklinde, bazıları da çoktan seçmeli olarak hazırlanmıştır. Hazırlanan bu form EK-2 olarak sunulmuştur.

3.3.2 İlişki İnançları Ölçeği

Romans ve DeBord tarafından 1995 yılında geliştirilen İİÖ (J. S. C. Romans ve J. DeBord 1995), romantik ilişkilere yönelik belirlenen ve işlevsel olmayan temel ilişki inançlarını ölçmek amacıyla kullanılmaktadır. Orijinal ölçek toplam 71 maddeden oluşmaktadır (EK-3). Ölçek 6'lı likert tipidir ve 9 alt boyutu içermektedir bu alt boyutlar sırasıyla; birbirimize karşı tamamıyla açık ve dürüst olmalıyız (14 madde), birbirimizin zihnini okuyabilmeliyiz (7 madde), her şeyi birlikte yapmalıyız (8 madde), birbirimizin tüm ihtiyaçlarını karşılamalıyız (9 madde), birbirimizi değiştirebilmeliyiz (9 madde), birbirimizle ilgili düşüncelerimizi her zaman mükemmel olmalı (7 madde), iyi ilişkilerin sürdürülmesi kolay olmalıdır (6 madde), romantik bir ilişki yaşamadan asla tamamlanmış olmayız (5 madde) ve romantik idealizm (6 madde) şeklindedir (J. S. C. Romans ve J. DeBord 1995). Alt boyutların Cronbach alpha değerleri ise şu şekildedir; birbirimize karşı tamamıyla açık ve dürüst olmalıyız .91, birbirimizin zihnini okuyabilmeliyiz .83, her şeyi birlikte yapmalıyız .85, birbirimizin tüm ihtiyaçlarını karşılamalıyız .88, birbirimizi değiştirebilmeliyiz .77, birbirimizle ilgili düşüncelerimizi her zaman mükemmel olmalı .75, iyi ilişkilerin sürdürülmesi kolay olmalıdır .68, romantik bir ilişki yaşamadan asla tamamlanmış olmayız .61 ve romantik idealizm .76. Ölçeğin Cronbach alpha değeri ise .95 olarak hesaplanmıştır. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 426 en düşük puan ise 71'dir. Ölçeğin Türkçe geçerlik ve güvenirlik çalışması 2012 yılında Gizir tarafından yapılmıştır (Gizir 2012). Araştırmacı tarafından yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonucuna göre ölçeğin "Birbirimize karşı tamamen açık ve dürüst olmalıyız" (.89), "Birbirimizin zihnini okuyabilmeliyiz" (.85), "Her şeyi birlikte yapmalıyız" (.84), "Birbirimizin bütün ihtiyaçlarını karşılamalıyız" (.85), "Birbirimizi değiştirebilmeliyiz" (.78) ve "Romantik idealizm" (.79) olarak adlandırılan 6 faktörden oluştuğu gösterilmiştir (Gizir 2012). Ölçeğin bu çalışmanın geneline ilişkin Cronbach alpha değeri .85 olarak tespit edilmiştir. Bu bulgular, Cronbach alfa güvenirlik katsayısı ile hesaplanan ölçeğin iç tutarlılığına ilişkin bulgulara ölçeğin yüksek düzeyde güvenirliğe sahip olduğunu göstermiştir (Gizir 2012). Gizir tarafından yapılan araştırmanın Türkçe olarak uygulanan formu ölçeğin orijinalinden ayrı olarak 5'li likert

tipi ve 37 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin Türkçe formunun toplam Cronbach alpha değeri ise .95'dir (Gizir 2012).

3.3.3 Yenilenmiş Çift Uyum Ölçeği

Çift Uyum Ölçeği, Spanier tarafından 1976 yılında geliştirilmiş ve 32 maddeden oluşmaktadır (G. B. Spanier 1976). Ölçeğin orijinal halinin Türkçe geçerlilik ve güvenirlik çalışması 2000 yılında Fıfıloğlu ve Demir tarafından yapılmış ve ölçeğin Türk örnekleme için güvenilir ve geçerli bir evlilik uyumu ölçüsü sağladığı gösterilmiştir (Fıfıloğlu ve Demir 2000). Ancak ölçeğin tek boyutlu bir küresel ölçü mü yoksa çok boyutlu bir araç mı olduğu literatürde çokça eleştirilmektedir (Busby, Crane, ve ark. 1995). Bunun üzerine Busby ve ark. tarafından 1995 yılında ölçek yeniden düzenlenerek 14 maddeye indirgenmiş ve ölçek YÇUÖ olarak son halini almıştır (Busby, Christensen, ve ark. 1995). YÇUÖ'ü, Gündoğdu yapmış olduğu yüksek lisans tezi kapsamında ölçeğin güvenirlik katsayılarını 584 evli kadın ve erkek örnekleme üzerinden analiz etmiştir (A. Gündoğdu 2007) (EK-4). Buna göre doyum alt boyutu için .80, uzlaşım alt boyutu için .74, eşler arası görüş birliği alt boyutu için .80 ve tüm ölçek için ise .87 olarak hesaplanmıştır (A. Gündoğdu 2007). Bayraktaroğlu ve Çakıcı tarafından 2017 yılında yapılan bir çalışma kapsamında ise YÇUÖ'nün psikometrik değerlerini hesaplayarak ölçeği Türk kültürüne uyarlamışlardır (Bayraktaroğlu ve Çakıcı 2017). Ölçek, evlilik ya da benzer ikili ilişkilerde, evli ya da birlikte yaşayan çiftlerin ilişki kalitesini değerlendirmek amacıyla geliştirilmiştir. Üç alt boyutlu YÇUÖ'nin Cronbach alfa katsayısı toplam puan, doyum, uzlaşım, görüş birliği alt ölçekleri için sırasıyla 0.87, 0.80, 0.80, 0.74'dir. Ölçeğin ölçüt-bağımlı geçerliliği için kullanılan Evlilikte Uyum Ölçeği ile korelasyonu Spanier tarafından pozitif yönde ve istatistiksel olarak anlamlı düzeyde 0.68 olarak hesaplanmıştır (G. B. Spanier 1976).

3.3.4 Eysenck Kişilik Ölçeği – Gözden Geçirilmiş Kısa Formu

Bu ölçek Eysenck kişilik kuramı çerçevesinde kişiliğin nörotizim-stabilite, dışa dönüklük-içe dönüklük ve psikotizim gibi boyutlarının değerlendirilmesini ve ölçülmesini sağlar (S. B. G. Eysenck ve ark. 1985). Ölçeğin ilk ve orijinal versiyonu 1975 yılında geliştirilmiş (H. J. Eysenck ve Eysenck 1975) ancak içerdiği bazı psikometrik özelliklerinden dolayı çok sayıda araştırmacı tarafından eleştirilmiştir (Block 1977). Her ne kadar ortaya atılan eleştirilerle ilgili olarak ölçek geliştiriciler

tarafından bir takım karşı görüşler bildirilmiş olmasa da (Hans J. Eysenck ve Eysenck 1977), 1985 yılında, Eysenck ve arkadaşları (1975) yılında geliştirilen ölçeğin zayıf yönlerini tamamlamak ve araştırmacılar tarafından ortaya konan ölçeğin zayıf noktalarını geliştirmek için revise edilmiş Eysenck Kişilik Ölçeği'nin geliştirmişlerdir (S. B. G. Eysenck ve ark. 1985). Ancak her iki ölçeğin de uzun olmaması ölçeklerin olumsuz tarafları olarak ifade edilmiş ve bunu üzerine Francis ve ark.'ları 1992 yılında ölçeğin gözden geçirilmiş EKA-GGK formunu oluşturmuştur (Francis ve ark. 1992).

Araştırma sonrası elde edilen bulgulara göre Francis ve ark.'ları anketin dışa dönüklük, nörotizm, psikotizm ve kişilerin topluma ve genel geçer ahlak kurallarına uyumunu ölçen yalan alt boyutu olmak üzere ölçeğin 4 alt faktörü olduğu belirlemişlerdir (Francis ve ark. 1992). Anket, her bir faktörde 6 madde olmak üzere toplam 24 maddeden oluşmaktadır. Kişiler maddelere 1 'evet' ve 2 'hayır' olmak üzere iki şekilde cevap verebilmektedirler ve her bir kişilik özelliği için alınabilecek puan 0 ile 6 arasında değişmektedir (EK-5). EKA-GGK ölçeğinin Türkçe güvenirlik ve geçerlilik çalışması ise 2007 yılında Karancı ve ark.'ları tarafından yapılmıştır (N. Karancı ve ark. 2007). Bu araştırmadan ölçeğin alt boyutlarının iç tutarlılık katsayısı dışa dönüklük, nörotisizm, psikotisizm ve yalan boyutları için sırasıyla .78, .65, .42, .64 olarak hesaplanmıştır (N. Karancı ve ark. 2007).

3.4 VERİLERİN ANALİZİ

Araştırma kapsamında elde verilerin hazırlanmasında Microsoft Excel 2020, analizinde SPSS 23.0 paket programı (IBM Corp., Armonk, Newyork, ABD), grafiklerin hazırlanmasında ise Graphad Prism 8.0 (San Diego, Kaliforniya, ABD) programları kullanılmıştır. Öncelikle verilerin normal dağılım gösterip göstermediği Kolmogorov-Smirnov testi ile test edilmiş, daha sonra iki grubun karşılaştırılmasında bağımsız gruplarda t-testi, üç ve üzeri grup karşılaştırmalarında ise tek yönlü ANOVA testi uygulanmıştır. Verilerin demografik özelliklere göre farklılaşıp farklılaşmadığını test etmek için programın analiz programının sunduğu "Split File" özelliğinden yararlanılmıştır. Araştırma kapsamında değerlendirilen envanterler arasındaki ilişkinin belirlenmesinde ise Pearson Korelasyon analizi uygulanmıştır. Tüm veriler ortalama ve standart sapma olarak sunulmuş ve elde edilen bulguların anlamlılık düzeyi $p < 0.05$ olarak kabul edilmiştir.

4. BULGULAR

Bu bölümde araştırma kapsamında elde edilen bulgular detaylıca sunulmuştur. Sunum sırası, [1] katılımcılara ait demografik bilgilerin sunumu, [2] demografik ve kişilik özelliklerin bireylerin çift uyumu ve ilişki inançları üzerine olan etkisinin sunumu, [3] bireylerin çift uyumları ile kişilik özellikleri ve ilişki inançları arasındaki ilişkinin sunumu şeklindedir. Bulgulara ait istatistiksel sonuçlar tablo ve grafiklerle birlikte aşağıda detaylıca sunulmuştur.

4.1 SOSYO-DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER

Tablo 1’de araştırma örneklemine ait demografik özellikler sunulmuştur. Buna göre katılımcıların yüzde 48.9’u erkek, yüzde 51.1’i kadın katılımcılardan oluşmaktadır. Katılımcıların yaş aralığı 18 ila 65 yaş arasındadır. En fazla katılım 31-40 yaş (yüzde 31.9; n=100) ve 41-50 yaş (yüzde 31.0; n=97) aralığındaki kişilerde tarafından gerçekleşmiştir. Katılımcıların büyük bir oranı üniversite mezunuyken (yüzde 58.3; n=182), yüzde 20.1’i (n=64) lise mezunudur. Araştırma örnekleminin büyük bir bölümü çalışırken (yüzde 74.6; n=232), düşük bir oranının (yüzde 25.4; n=83) ise çalışmadığı belirlenmiştir. Aile yapısına göre katılımcılar sınıflandırıldığında, katılımcıların büyük bir oranı (yüzde 79.2; n=259) çekirdek aileye sahipken, düşük bir oranının ise geniş aileye (yüzde 20.8; n=52) sahip oldukları gözlemlenmiştir. Araştırma örneklem grubunun evlenme şekline bakıldığında ise katılımcıların yüzde 78.6’sının (n=246) aşk evliliği yaptığı, yüzde 10.9’u (n=34) görücü usulüyle evlendiği, yüzde 8.9’unun ise mantık evliliği (n=28) yaptığı bulunmuştur. Bireylerin evlilik sürelerine bakıldığında ise 1 yıl ile 30 yıl ve üzerinde evliliğini sürdüren katılımcıların araştırmaya dahil olduğu bulunmuştur. Bireylerin çocuklarının olup olmadığına dair soruya verdikleri cevaplar analiz edildiğinde, katılımcıların büyük bir kısmının (yüzde 80.7; n=251) çocuğunun olduğu, düşük bir kısmının ise (yüzde 19.3; n=60) çocuğunun olmadığı belirlenmiştir. Araştırma örnekleminin büyük bir kısmı şehirde yaşarken (yüzde 93.2; n=289) düşük bir oranının kasaba (yüzde 4.2; n=14) ve köylerde (yüzde 2.6; n=8) yaşadığı tespit edilmiştir. Araştırmaya dahil olan bireylerin yüzde 92.7’sinin (n=290) kardeşi varken, yüzde 7.3’ünün (n=21) ise kardeşi yoktur. Örneklem grubunun anne-babalarının medeni durumu incelendiğinde yüzde 57.5’nin (n=180) evli, yüzde 31.8’inin (n=98) anne

ve/veya babası vefat etmiş, yüzde 10.7'sinin (n=35) ise boşanmış olduğu bulunmuştur. Katılımcıların aylık gelirlerine göre sınıflandırılması sonucu katılımcıların büyük bir çoğunluğunun (yüzde 60.4; n=189) aylık gelirin 6001 TL ve üzerinde olduğu bulunmuştur. Örneklem grubunun büyük bir çoğunluğunun eşinin çalıştığı belirlenmişken (yüzde 79.7; n=238), düşük bir oranının (yüzde 23.3; n=73) ise eşinin çalışmadığı bulunmuştur. Araştırmaya katılan bireylerin eşlerinin çoğunun üniversite mezunudur (yüzde 55.9; n=175). Katılımcılara ait bilgiler kapsamında değerlendirilen son sorularda katılımcıların kronik bir rahatsızlıkları olup olmadığı sorgulanmış ve elde edilen bulgular katılımcıların büyük bir çoğunluğunun kronik hastalığı olmadığını göstermiştir (yüzde 74.8; n=234). Kronik hastalığı olan 77 kişiden ise 66'sının (yüzde 88.2) hastalığıyla ilgili ilaç kullandığı, 9'unun (yüzde 11.8) ise herhangi bir ilaç tedavisi almadığı belirlenmiştir.

Tablo 4. 1: Demografik özellikler

	n	%
Cinsiyet		
Erkek	153	48.9
Kadın	160	51.1
Yaş aralığı		
18-30	54	17.3
31-40	100	31.9
41-50	97	31.0
51 ve üzeri	62	19.8
Öğrenim düzeyi		
İlköğretim	23	6.4
Lise	64	20.1
Lisans-Ön Lisans	182	58.3
Yüksek Lisans-Doktora	44	14.1
Çalışma durumu		
Çalışıyor	230	74.6
Çalışmıyor	83	25.4
Aile Tipi		
Geniş aile	54	20.8
Çekirdek aile	259	79.2
Evlenme şekli		
Mantık evliliği	30	8.9
Aşk evliliği	246	78.6
Görücü usulü	37	10.9
Birliktelik süresi		
1-5 yıl	51	16.3
6-10 yıl	79	25.2
11-15 yıl	56	17.9
16-20 yıl	33	10.5
21-30 yıl	67	21.4
30 yıl ve üzeri	27	8.9
Çocuğa sahip olma		
Evet	251	80.7
Hayır	62	19.3

Tablo 4. 1'nin devamı

Yerleşim yeri	n	%
Köy	10	2.6
Kasaba	14	4.2
Büyükşehir	289	93.2
Kardeşe sahip olma durumu		
Evet	290	92.7
Hayır	23	7.3
Anne-baba medeni durumu		
Evli	180	57.5
Boşanmış	35	10.7
En az biri vefat etmiş	98	31.8
Ortalama aylık gelir		
1501-3000 TL	27	8.0
3001-4500 TL	53	16.3
4501-6000 TL	44	14.1
6001 TL ve üzeri	189	60.4
Eşinizin çalışma durumu		
Çalışıyor	238	76.7
Çalışmıyor	75	23.3
Eşin öğrenim düzeyi		
İlköğretim	25	7.3
Lise	69	22.0
Lisans-Ön Lisans	175	55.9
Yüksek Lisans-Doktora	44	13.8
Kronik hastalık durumu		
Var	79	24.6
Yok	234	74.8
Kronik hastalıkla ilgili ilaç kullanma durumu		
Evet	68	88.2
Hayır	11	11.8

Tablo 4.2’de araştırma kapsamında kullanılan ölçeklere ait tanımlayıcı istatistikler yer almaktadır. Buna göre, İİÖ’nden alınan ortalama puan ise 100.8, YÇÜÖ’nden alınan ortalama puan 45.1, EKA-GGK formundan alınan ortalama puan ise 10,6’dır.

Tablo 4. 2: İlişki inançları, çift uyumu ve Eysenck kişilik ölçeklerinin tanımlayıcı istatistikleri

	n	En düşük	En yüksek	Ortalama	SS
İİÖ	313	50,0	185,0	100,8	26,9
YÇUÖ	313	22,0	58,0	45,1	6,1
EKA-GGK formu	313	2,0	20,0	10,6	3,0
İİÖ: ilişki inançları ölçeği, YÇUÖ: yenilenmiş çift uyum ölçeği, EKA-GGK: Eysenck Kişilik Anket - Gözden Geçirilmiş Kısa, SS: Standart sapma.					

Tablo 4.3’de kullanılan ölçeklerin alt boyutlarına ilişkin tanımlayıcı istatistiksel bilgiler yer almaktadır. Buna göre EKÖ’nin alt boyutlarından alınan ortalama puanların 0 ile 6 arasında (SD=2.3) değiştiği bulunmuştur. Diğer taraftan ÇUÖ’nin alt boyutlarından “doyum” alt boyutundan alınan en düşük puan 6, en yüksek puan 25’dir. Ortalaması ise 13.6 olarak bulunmuştur. “Uzlaşım” alt boyutundan alınan en düşük puan 8, en yüksek puan ise 30’dur. Bu alt boyuttan alınan ortalama puan ise 22.9 olarak belirlenmiştir. ÇUÖ’nin son alt boyutu olan “görüş birliği” alt boyutunun değerlerine bakılacak olursa, alınan en düşük puanın 3, en yüksek puan ise 15 olduğu görülecektir. Bu alt boyuttan alınan puanların ortalaması ise 8.5’tir. Araştırma kapsamında kullanılan son ölçek olan İİÖ’nin alt boyutlarından alınan değerlere bakıldığında alınan en düşük değerlerin 5 ile 11 arasında değiştiği, en yüksek değerlerin ise 25 ile 40 arasında olduğu belirlenmiştir. “Birbirimize karşı dürüst olmalıyız” alt boyutu, ölçeğe ait tüm alt boyutlar içerisinde 23.8 ile en yüksek ortalamaya sahip olan alt boyut olduğu bulunmuştur.

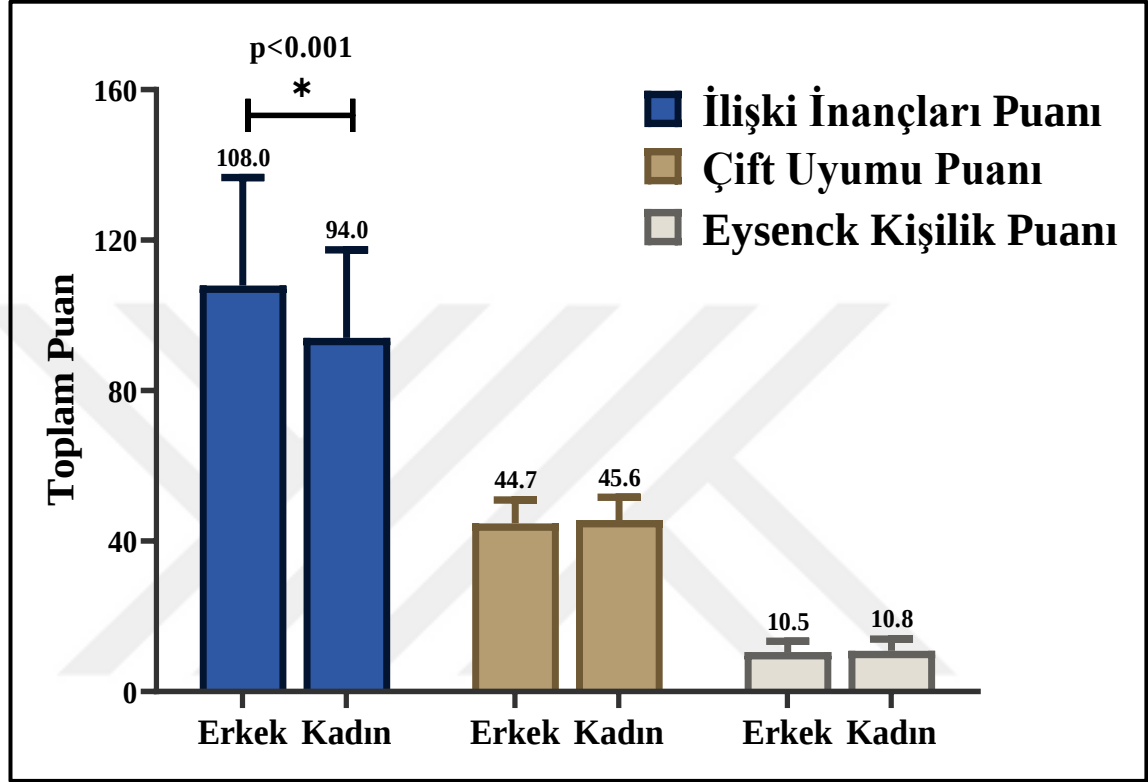
Tablo 4. 3: İlişki inançları, çift uyumu ve Eysenck kişilik ölçeklerinin alt boyutlarına göre tanımlayıcı istatistikleri

	n	En düşük	En yüksek	Ortalama	SS
Eysenck Kişilik Anket - Gözden Geçirilmiş Kısaltılmış Formu					
Dışa dönüklük	313	1,0	6,0	3,5	1,0
Yalan	313	,0	6,0	1,9	1,3
Nörotisizm	313	,0	6,0	2,6	1,8
Psikotisizm	313	,0	6,0	2,6	1,0
Yenilenmiş Çift Uyum Ölçeği					
Doyum	313	6,0	25,0	13,6	2,9
Uzlaşım	313	8,0	30,0	22,9	4,6
Görüş birliği	313	3,0	15,0	8,5	1,6
İlişki İnançları Ölçeği					
Birbirimize karşı tamamen açık ve dürüst olmalıyız	313	11,0	40,0	23,8	6,4
Birbirimizin zihnini okuyabilmeliyiz	313	7,0	30,0	16,2	4,5
Her şeyi birlikte yapmalıyız	313	5,0	25,0	12,0	4,5
Birbirimizin bütün ihtiyaçlarını karşılamalıyız	313	8,0	35,0	19,5	5,8
Birbirimizi değiştirebilmeliyiz	313	5,0	25,0	11,8	4,2
Romantik idealizm	313	7,0	30,0	17,2	5,0
SS: Standart sapma.					

Katılımcıların YÇUÖ'nden, EKA-GGK formundan ve İİÖ'nden aldıkları toplam puanlar cinsiyet değişkenlerine göre değerlendirildiğinde; YÇUÖ'nden (Erkek= 44.6 ± 6.1 – Kadın= 45.6 ± 6.0) ve EKA-GGK formundan alınan toplam puanların (Erkek= 10.4 ± 2.9 – Kadın= 10.8 ± 3.1) erkek ve kadın katılımcılarda benzer olduğu, İİÖ'nden elde edilen toplam puan analiz edildiğinde ise erkek katılımcıların kadın katılımcılara

göre daha yüksek puan aldıkları bulunmuştur (Erkek= 107.9 $\pm$ 28.7 - Kadın=94.0 $\pm$ 23.3) (Şekil 4.1).

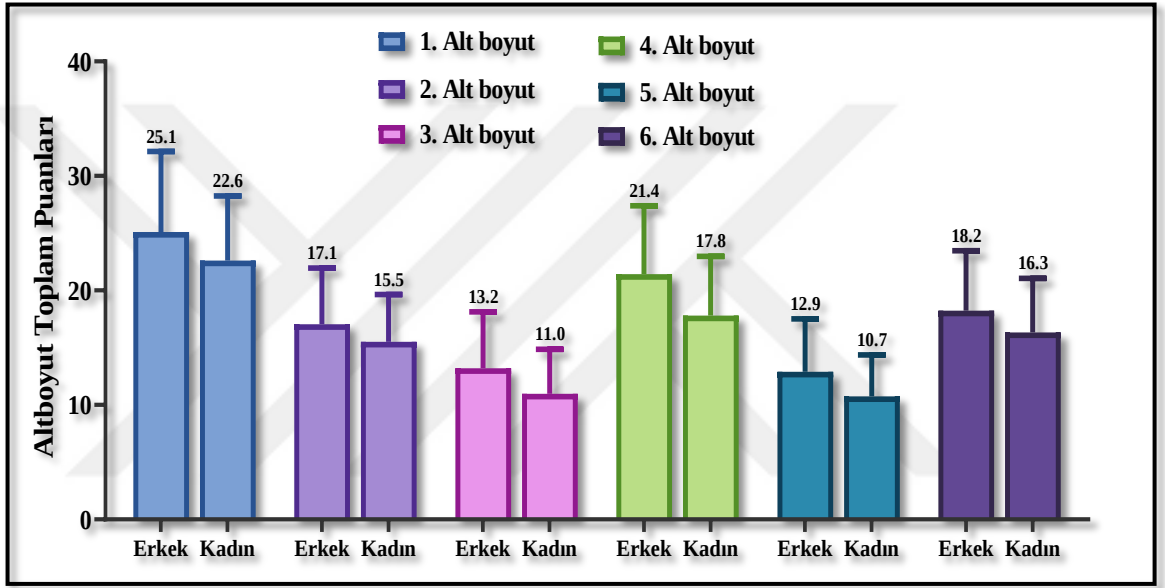
Şekil 4. 1: Erkek ve kadın katılımcıların ilişki inançları, çift uyumu ve Eysenck kişilik ölçeklerinden alınan toplam puanların karşılaştırılması

Araştırmamızın yöntem kısmında da belirtildiği gibi kullanılan her 3 ölçeğinde kendi içerisinde alt boyutları bulunmaktadır. Bu doğrultuda İİÖ alt boyutlarının cinsiyetler arasında farklılaşıp farklılaşmadığı test edildiğinde, tüm alt boyutlarda erkek katılımcıların kadın katılımcılardan daha yüksek puan aldığı gözlemlenmiştir ($p<0.001$) (Şekil 4.2).

Şekil 4. 2: Erkek ve kadın katılımcıların ilişki inançları ölçeği alt boyutlarından aldıkları toplam puanların karşılaştırılması

1. **Alt boyut:** Birbirimize karşı tamamen açık ve dürüst olmalıyız
2. **Alt boyut:** Birbirimizin zihnini okuyabilmeliyiz
3. **Alt boyut:** Her şeyi birlikte yapmalıyız
4. **Alt boyut:** Birbirimizin bütün ihtiyaçlarını karşılamalıyız
5. **Alt boyut:** Birbirimizi değiştirebilmeliyiz
6. **Alt boyut:** Romantik idealizm

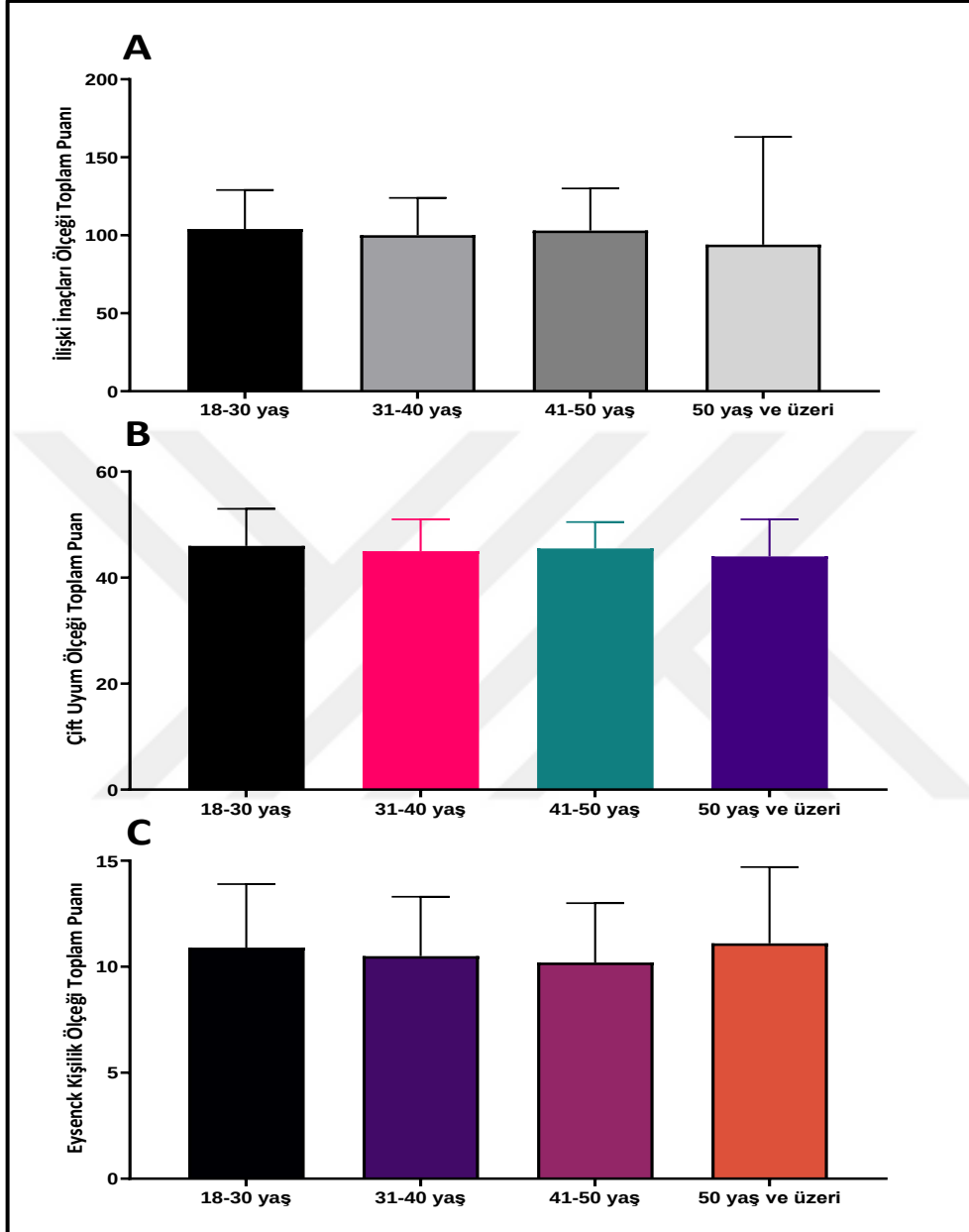
Analiz sonuçlarına ait veriler aşağıda Şekil 2’de detaylıca sunulmuştur. Diğer taraftan EKA-GGK formu ve YÇUÖ alt boyutlarında ise erkek ve kadın katılımcıların benzer puanlar elde ettikleri ve aralarındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı bulunmuştur ($p>0.05$). İlgili analizlerin ortalama, standart sapma, standart hata ve p değerleri aşağıda Tablo 4.4’de detaylıca sunulmuştur.

Tablo 4. 4: Eysenck kişilik ölçeği ve çift uyumu ölçeği alt boyutlarının cinsiyete göre karşılaştırılması

	Cinsiyet	n	Ortalama	SS	SH	p
Eysenck Kişilik Anket - Gözden Geçirilmiş Kısaltılmış Formu						
Dışa dönüklük	Erkek	153	3.4	1.05	.08	.448
	Kadın	160	3.5	.98	.07	
Yalan	Erkek	153	1.8	1.25	.10	.267
	Kadın	160	2.0	1.42	.11	
Nörotisizm	Erkek	153	2.5	1.89	.15	.873
	Kadın	160	2.6	1.78	.14	
Psikotisizm	Erkek	153	2.6	.94	.07	.618
	Kadın	160	2.6	1.06	.08	
Yenilenmiş Çift Uyum Ölçeği						
Doyum	Erkek	153	13.43	2.746	.22	.193
	Kadın	160	13.86	3.096	.24	
Uzlaşım	Erkek	153	22.70	4.80	.38	.364
	Kadın	160	23.17	4.47	.35	
Görüş birliği	Erkek	153	8.49	1.58	.12	.452
	Kadın	160	8.63	1.75	.13	
SS: Standart sapma, SH; standart hata.						

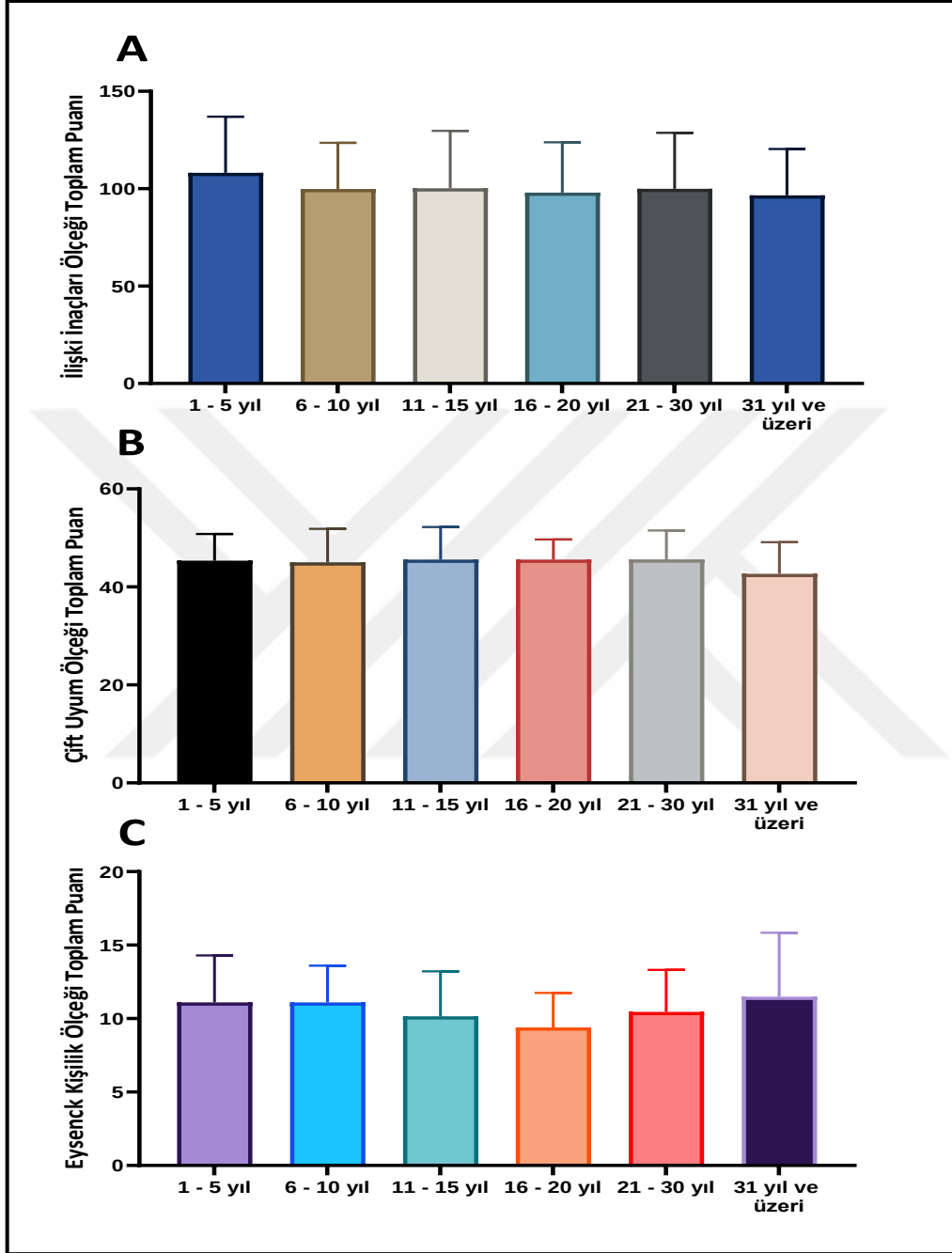
Araştırmaya dahil olan bireylerin yaş grubuna göre uygulanan ölçeklerden aldıkları puanlar analiz edildiğinde, İİÖ’nden, YÇUÖ’nden ve EKA-GGK formundan 18 – 30 yaş, 31 – 40 yaş, 41 – 50 yaş, 50 yaş ve üzeri tüm yaş gruplarının benzer puan aldıkları bulunmuştur. Bu bulgular uygulanan ölçeklerin bireylerin yaş durumundan anlamlı düzeyde etkilenmediğini ortaya koymaktadır ($p>0.05$; Şekil 4.3).

Şekil 4. 3: Yaş gruplarına göre ilişki inançları, çift uyumu ve Eysenck kişilik ölçeklerinden alınan toplam puanların karşılaştırılması

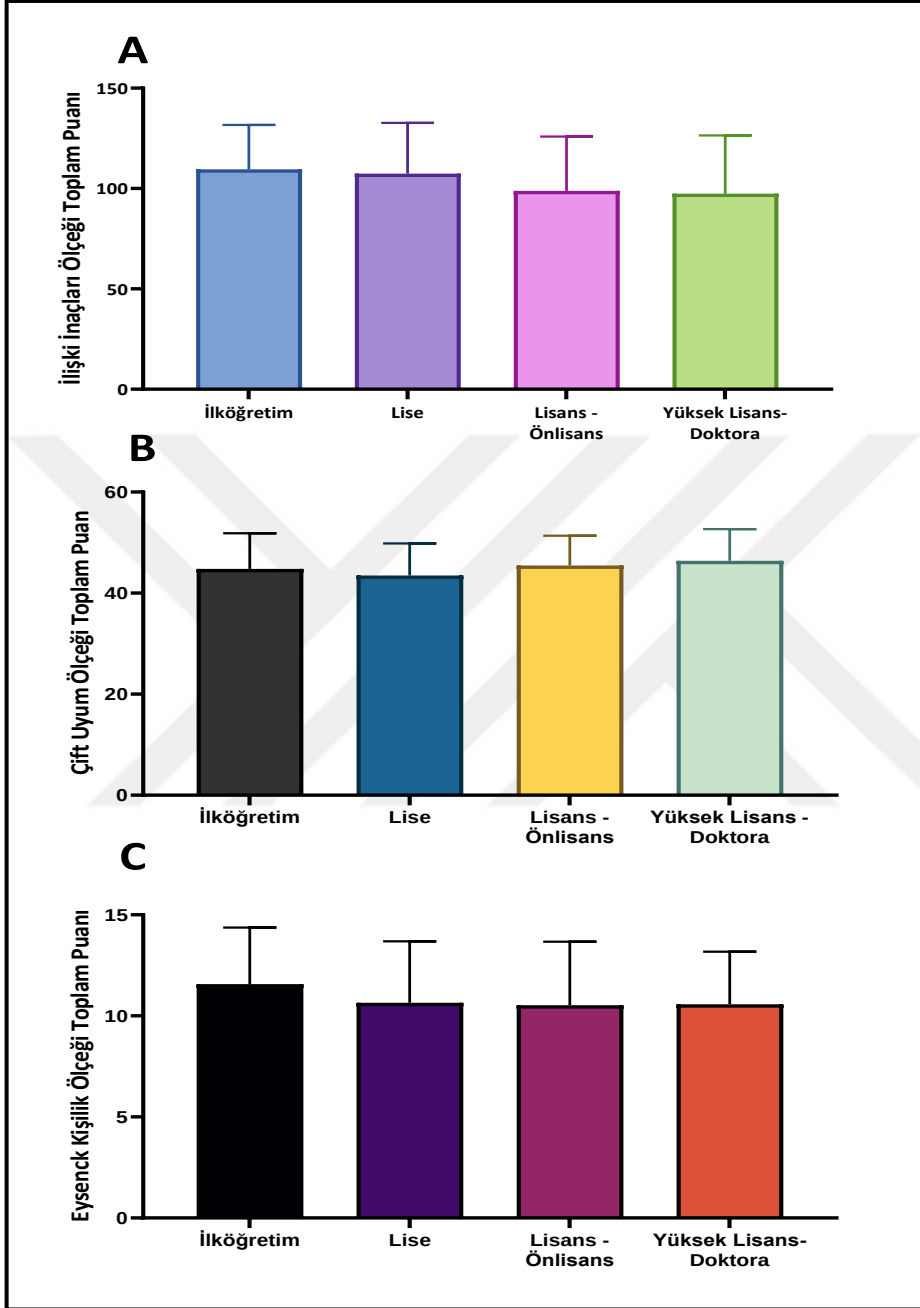
Araştırmaya dahil ettiğimiz çiftlerimizin evlilik sürelerinin uygulanan ölçeklerden aldıkları puanlar değerlendirildiğinde evlilik süresinin uygulanan örneklem üzerinde ölçeklerden alınan toplam puanları anlamlı düzeyde etkilemediği bulunmuştur ($p>0.05$; Şekil 4.4).

Şekil 4. 4: Birliktelik süresine göre ilişki inançları, çift uyumu ve Eysenck kişilik ölçeklerinden alınan toplam puanların karşılaştırılması

Araştırmaya örnekleme uygulanan İİÖ, YÇUÖ EKA-GGK formundan alınan toplam puanların bireylerin eğitim düzeyine göre karşılaştırılması sonrası, eğitim düzeyini bu örneklem özelinde önemli bir faktör olmadığı bulunmuştur ($p>0.05$; Şekil 4.5).

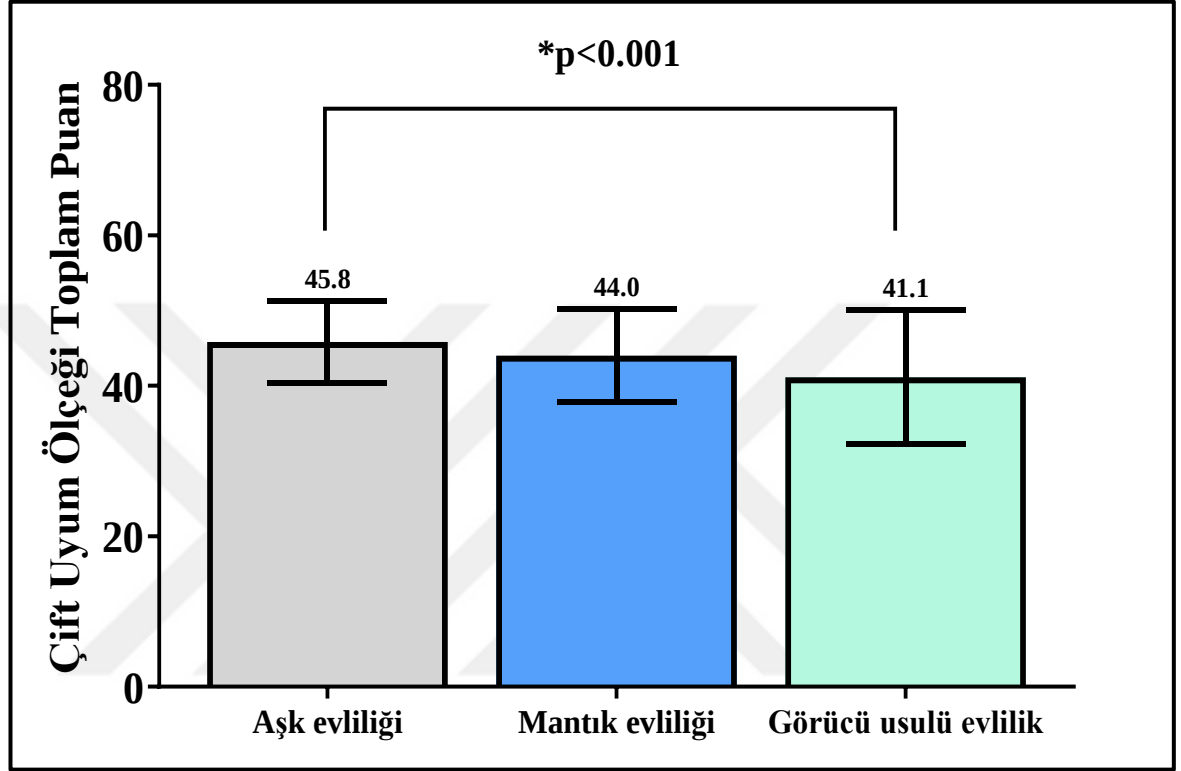
Şekil 4. 5: Eğitim durumuna göre ilişki inançları, çift uyumu ve Eysenck kişilik ölçeklerinden alınan toplam puanların karşılaştırılması

Bireylerin evlenme şekillerinin çift uyumları üzerine olan etkisinin tek yönlü ANOVA yöntemiyle incelenmesi sonucunda görücü usulüyle evlenen bireylerin (41.1 ± 8.9) hem aşk evliliği (45.8 ± 5.4) yapan hem de mantık evliliği (44.0 ± 6.1) yapan bireylere göre daha düşük çift uyumu gösterdikleri bulunmuştur. Bu fark aşk evliliği ve görücü usulü evlilik yapan bireyler arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılığa ulaşmışken

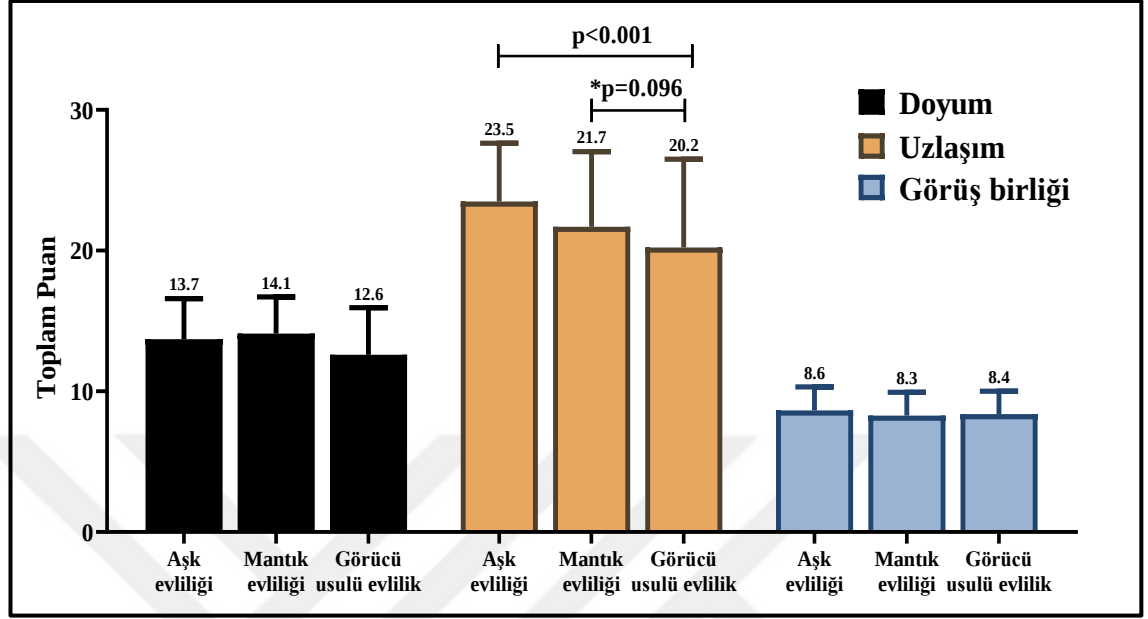
($p<0.001$; $F=9.677$), aşk evliliği ve mantık evliliği yapan bireyler arasında ise anlamlı farklılık bulunmamıştır ($p>0.05$; Şekil 4. 6).

Şekil 4. 6: Evlenme şekillerine göre çift uyum ölçeğinden alınan toplam puanın karşılaştırılması

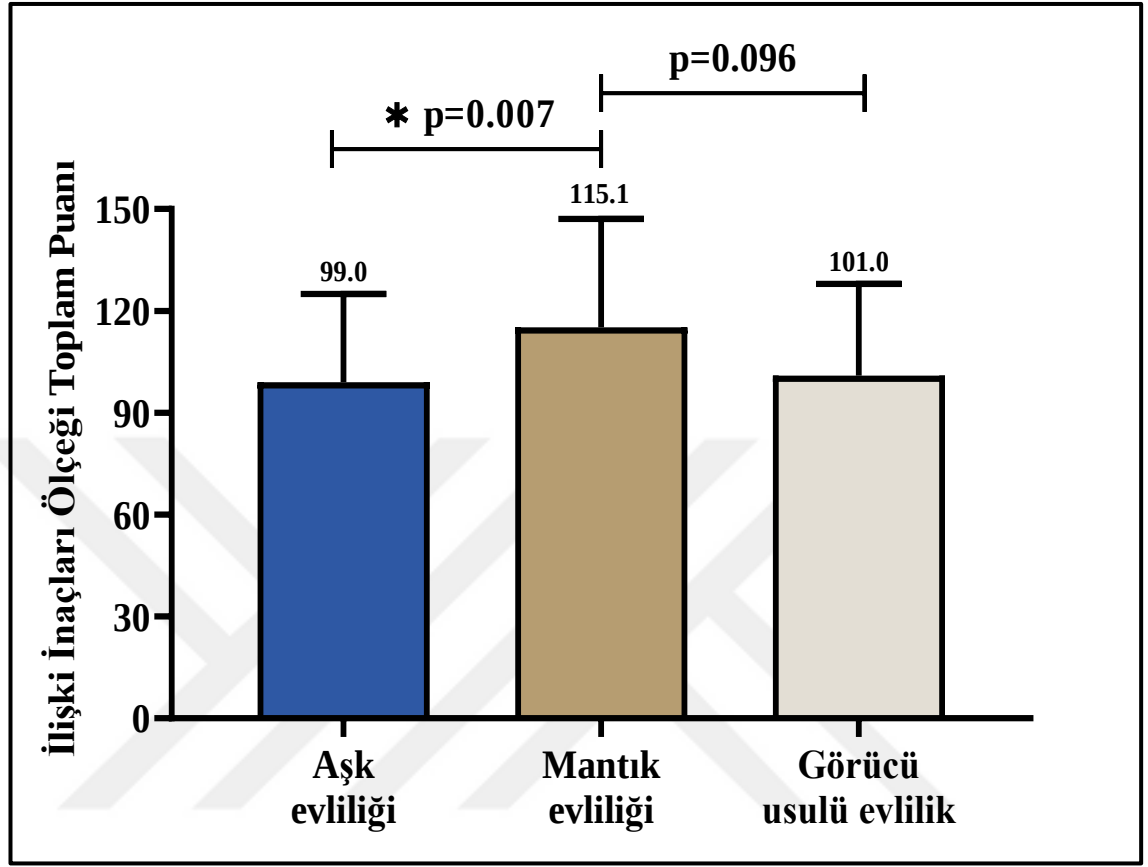
YÇUÖ'nin alt boyutlarından alınan puanların bireylerin evlenme durumuna göre değişip değişmediğinin belirlenmesi amacıyla yapılan analiz sonuçlarına göre, doyum ve görüş birliği alt boyutlarından alınan toplam puanın her 3 evlenme şeklinde de benzer olduğu bulunmuştur ($p>0.05$). Diğer taraftan görücü usulü ile evlenen bireylerin uzlaşım alt boyutundan aldıkları puanın, aşk evliliği yapan bireylere göre anlamlı düzeyde daha düşük olduğu bulunmuştur ($p<0.001$; $F=8.861$; Şekil 4.7).

Şekil 4. 7: Evlenme şekillerine göre çift uyum ölçeği alt boyut toplam puanlarının karşılaştırılması

İlişki inançları ölçeğinden alınan toplam puanların bireylerin evlenme şekillerine göre analiz edilmesi sonucunda mantık evliliği yapan bireylerin (115.1 ± 31.9), aşk evliliği (99.0 ± 27.0) ve görücü usulü evlilik yapan bireylere (100.9 ± 26.0) göre daha yüksek puan aldıkları bulunmuştur (Şekil 5). Yapılan Tukey post hoc testi, bu farklılık aşk evliliği ve mantık evliliği arasında istatistiksel olarak anlamlı olduğunu ($p<0.001$; $F=4.594$), ancak mantık evliliği ile görücü usulü evlilik arasında ise istatistiksel olarak anlamlı olmadığını göstermiştir ($p=0.096$; Şekil 4.8).

Şekil 4. 8: Evlenme şekillerine göre ilişki inançları ölçeğinden alınan toplam puanının karşılaştırılması

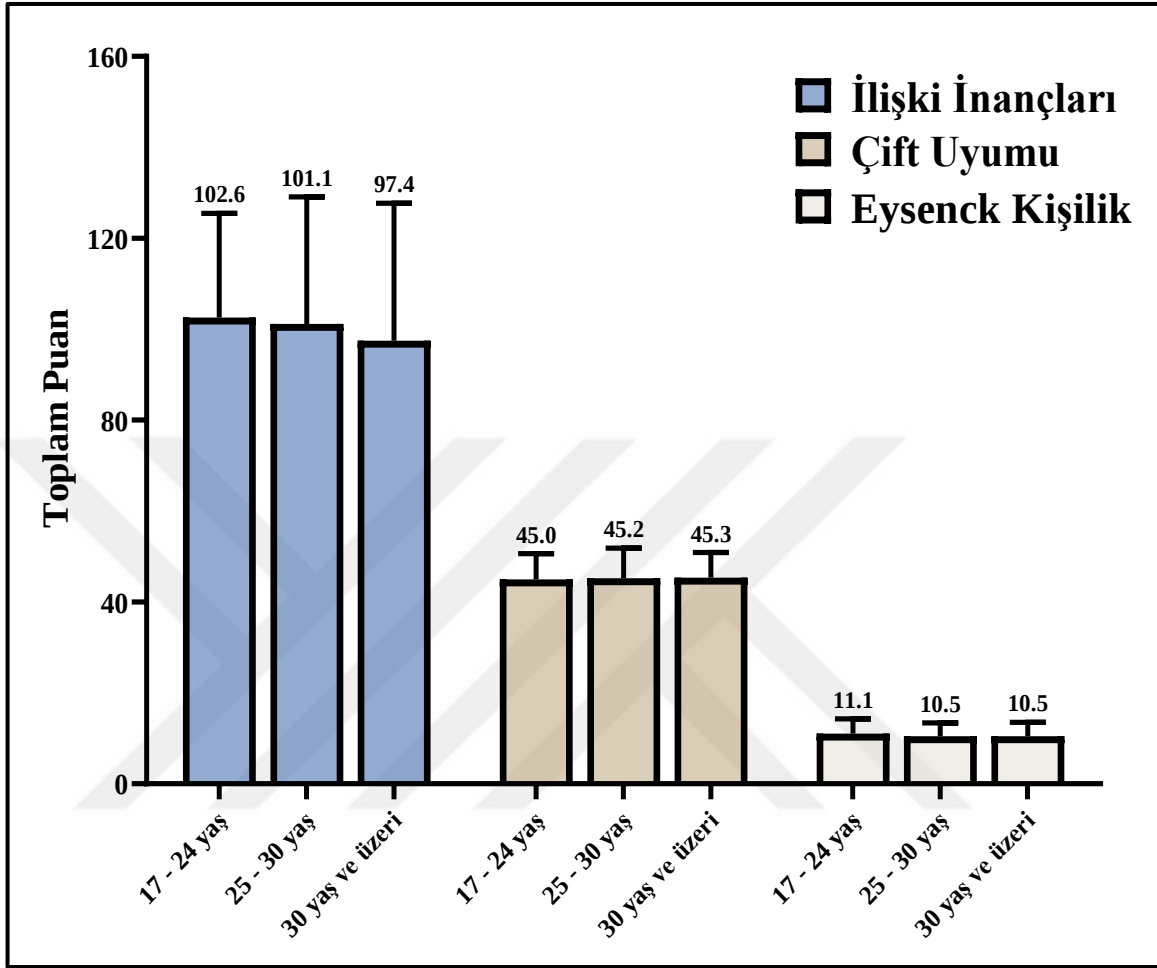
İİÖ alt boyutlarının bireylerin evlenme duruma göre farklılaşıp farklılaşmadığının belirlenmesi amacıyla yapılan one way ANOVA ve Tukey post hoc analiz sonuçların, mantık evliliği yapan bireylerin tüm alt boyutlarda hem aşk evliliği hem de görücü usulü evlilik yapan bireylere göre daha yüksek puan aldıklarını göstermiştir (Tablo 4.5). İstatistiksel açıdan değerlendirildiğinde ise mantık evliliği yapan bireyler aşk evliliği yapan bireylere göre "Birbirimizin Zihnini Okuyabilmeliyiz" ($p=0.004$; $F=5.369$), "Her Şeyi Birlikte Yapabilmeliyiz" ($p=0.036$; $F=3.595$), "Birbirimizi İhtiyaçlarını Karşılatabilmeliyiz" ($p=0.014$; $F=3.977$) ve "Birbirimizi Değiştirilebilmeliyiz" ($p<0.001$; $F=8.586$) alt boyutlarında istatistiksel olarak daha yüksek puan aldıkları bulunmuştur.

Tablo 4. 5: İlişki inançları ölçeği alt boyutlarının bireylerin evlenme şekilleri açısından karşılaştırılması

		n	Ortalama	SS	SH
Birbirimize karşı dürüst olmalıyız	Mantık evliliği	28	26,16	7,59	1,43
	Aşk evliliği	246	23,52	6,27	,40
	Görücü usulü	34	23,27	6,35	1,09
Birbirimizin zihnini okuyabilmeliyiz	Mantık evliliği	28	18,92	4,46	,84
	Aşk evliliği	246	15,99	4,49	,28
	Görücü usulü	34	15,97	4,78	,82
Herşeyi birlikte yapabilmeliyiz	Mantık evliliği	28	14,00	6,08	1,15
	Aşk evliliği	246	11,76	4,26	,27
	Görücü usulü	34	12,82	4,87	,83
Birbirimizi ihtiyaçlarımızı karşılayabilmeliyiz	Mantık evliliği	28	22,43	6,04	1,14
	Aşk evliliği	246	19,17	5,78	,36
	Görücü usulü	34	19,72	5,78	,99
Birbirimizi değiştirebilmeliyiz	Mantık evliliği	28	14,71	5,72	1,08
	Aşk evliliği	246	11,38	3,92	,25
	Görücü usulü	34	12,52	4,42	,75
Romantik idealizm	Mantık evliliği	28	18,90	5,49	1,03
	Aşk evliliği	246	17,16	5,046	,32
	Görücü usulü	34	16,64	4,57	,78
SS: Standart sapma, SE; standart hata.					

Araştırmaya dahil edilen araştırma grubunun evlenme yaşlarına göre uygulanan ölçeklerden alınan toplam puanlar karşılaştırıldığında, tüm ölçeklerden alınan puanların evlenme yaşından anlamlı düzeyde etkilenmediği bulunmuştur ($p>0.05$; Şekil 4.9). Yapılan analiz sonuçlarına ait ortalamalar her bir ölçek ve yaş grubu için Şekil 4.9'da sunulmuştur.

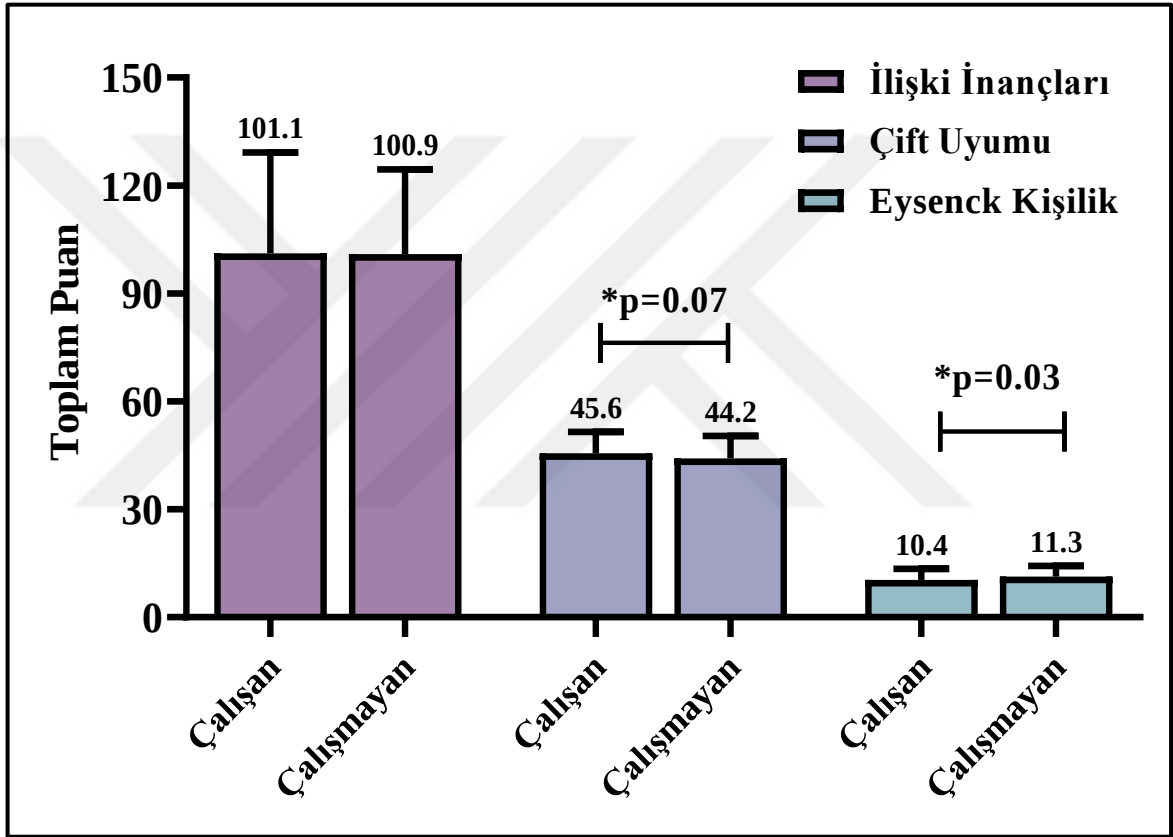
Şekil 4. 9: Evlenme yaşına göre ilişki inançları, çift uyumu ve Eysenck kişilik ölçeklerinden alınan toplam puanların karşılaştırılması

Örneklem grubunun uygulanan ölçeklerden aldıkları toplam puanlar çalışma durumlarına göre değişip değişmediği analiz edilmiş ve elde edilen bulgular İİÖ'nden alınan puanların çalışan (101.1 ± 28.8) ve çalışmayan (100.9 ± 23.5) bireylerde benzer olduğunu bulunmuştur ($p > 0.05$). Diğer taraftan YÇUÖ'nden alınan toplam puanlar çalışma durumuna göre değerlendirildiğinde ise çalışan bireylerin (45.6 ± 6.0) çalışmayan bireylere (44.2 ± 6.2) göre daha yüksek puan aldıkları ve bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olma eğiliminde olduğu bulunmuştur ($p = 0.07$; $df = 129.241$) (Şekil 4. 10). YÇUÖ'nin alt boyutları özelinde Tukey post hoc analizi yapıldığında ise doyum alt boyutunda çalışan (13.8 ± 2.7) bireylerin çalışmayan bireylere (13.1 ± 3.4) göre daha yüksek puan aldıkları bulunmuştur ($p = 0.04$). Son olarak EKA-GGK formundan alınan toplam puanlar değerlendirildiğinde ise çalışmayan bireylerin (11.3 ± 3.0) çalışan bireylerden (10.4 ± 3.0) daha yüksek puan aldıkları ve bu farkın istatistiksel

olarak anlamlı olduğu bulunmuştur ($p=0.03$; $df=135.430$) (Şekil 4.10). EKA-GGK formunun alt boyutları özelinde bakıldığında ise çalışmayan bireylerin çalışan bireylere göre nörotisizm (çalışmayan: 3.0 ± 1.7 - çalışan: 2.5 ± 1.8 ; $p=0.02$) ve psikotisizm (çalışmayan: 2.9 ± 1.0 - çalışan: $2.6 \pm .9$; $p=0.01$) alt boyutlarında daha yüksek puan aldıkları bulunmuştur.

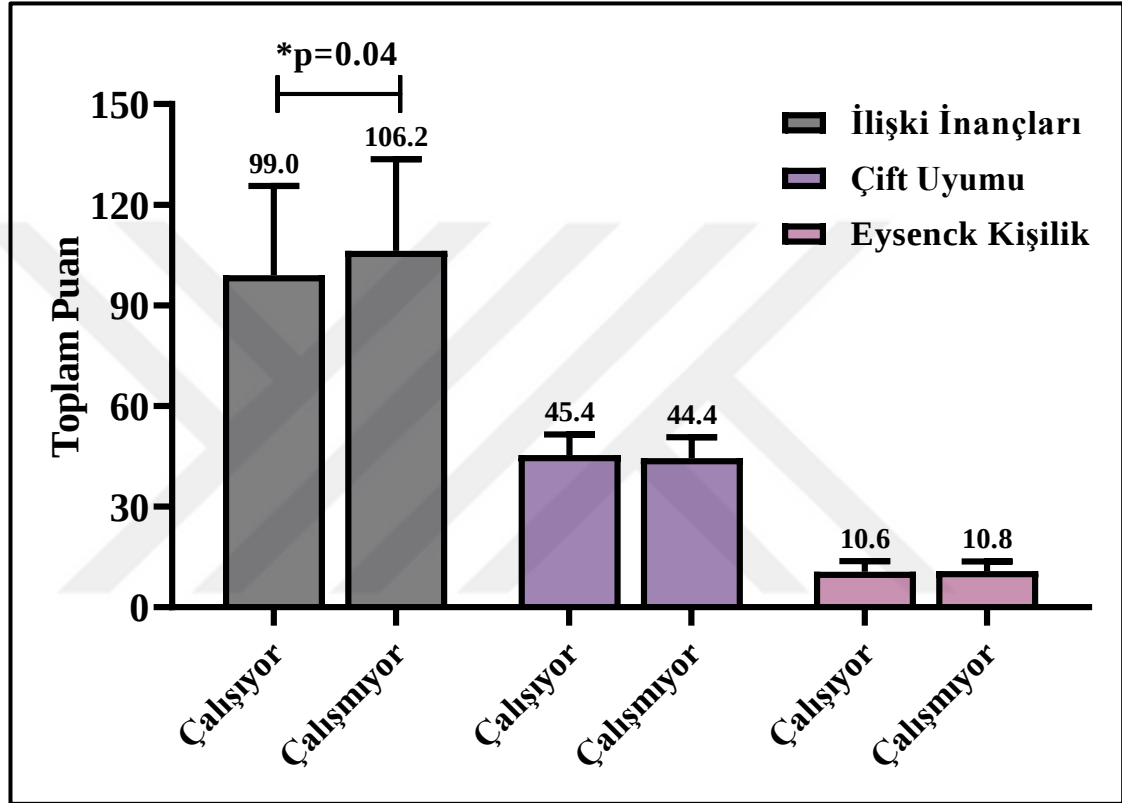
Şekil 4. 10: Çalışma durumuna göre ilişki inançları, çift uyumu ve Eysenck kişilik ölçeklerinden alınan toplam puanların karşılaştırılması

Araştırmaya katılan bireylerin eşlerinin çalışma durumunun ölçeklerden aldıkları puanları etkileyip etkilemediği bağımsız gruplarda t-testi ile analiz edilmiş ve elde edilen bulgular YÇUÖ ve EKA-GGK formundan alınan toplam puanların bireylerin eşlerinin çalışma durumundan etkilenmediğini göstermiştir. Ancak İİÖ'nden alınan toplam puan açısından eşi çalışan bireylerin (99.0 ± 26.5) eşi çalışmaya bireylere (106.2 ± 27.4) göre istatistiksel olarak daha düşük puan aldıkları bulunmuştur ($p=0.04$; $df=116.356$) (Şekil 4.11). Ortaya çıkan bu farklılığın alt boyutlara olan yansımalarının değerlendirilmesi amacıyla yapılan Tukey post hoc test sonuçları eşi çalışmayan bireylerin her şeyi birlikte yapmalıyız (eşi çalışan: 11.7 ± 4.4 - eşi çalışmayan: $13.2 \pm$

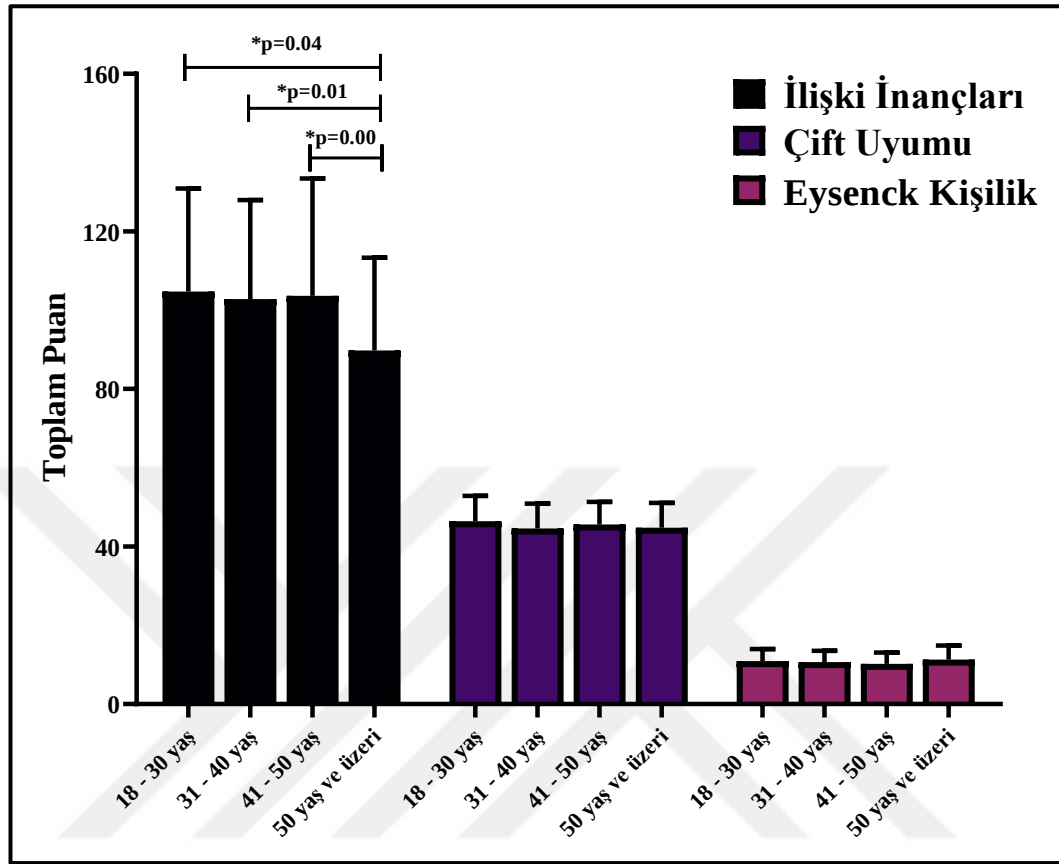
4.6; $p=0.009$), birbirimizin ihtiyaçlarını karşılayabilmeliyiz (eşi çalışan: 19.1 ± 5.8 - eşi çalışmayan: 20.7 ± 5.5 ; $p=0.03$) ve birbirimizi değiştirebilmeliyiz (eşi çalışan: 13.0 ± 4.2 - eşi çalışmayan: 11.3 ± 4.1 ; $p=0.004$) alt boyutlarından daha yüksek puan aldıkları bulunmuştur.

Şekil 4. 11: Eşlerin çalışma durumuna ilişki inançları, çift uyumu ve Eysenck kişilik ölçeklerinden alınan toplam puanların karşılaştırılması

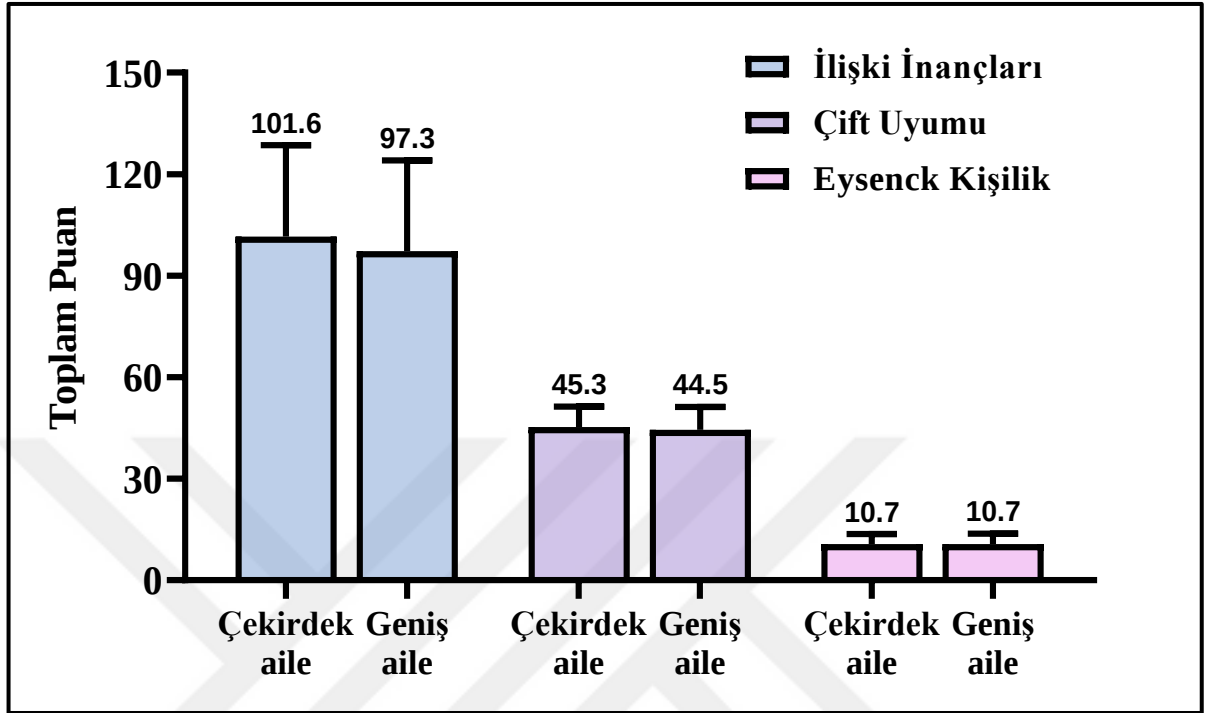
Araştırmaya dahil edilen bireylerin eşlerinin yaşlarına göre uygulanan ölçeklerden aldıkları puanlar öncelikle tek yönlü ANOVA daha sonra ise Tukey post hoc testi ile karşılaştırılmıştır. Elde bulgular YÇUÖ ve EKA-GGK formundan alınan toplam puanların bireylerin eşlerinin yaşından etkilenmediğini göstermiştir ($p<0.05$). Ancak İİÖ'nden alınan toplam puan, araştırmaya dahil edilen bireylerin eşlerinin yaşına göre değerlendirdiğinde ise eşleri 50 ve yaş üzerinde olan bireylerin (89.7 ± 23.5), eşleri 18 – 30 yaş (104.7 ± 26.1 ; $p=0.04$), 31 – 40 yaş (102.8 ± 25.1 ; $p=0.01$) ve 41 – 50 yaş (103.6 ± 29.7 ; $p=0.001$) olan bireylere göre istatistiksel olarak daha düşük İİÖ'nden toplam puan aldıkları bulunmuştur (Şekil 4.12).

Şekil 4. 12: Eşin yaşına göre ilişki inançları, çift uyumu ve Eysenck kişilik ölçeklerinden alınan toplam puanların karşılaştırılması

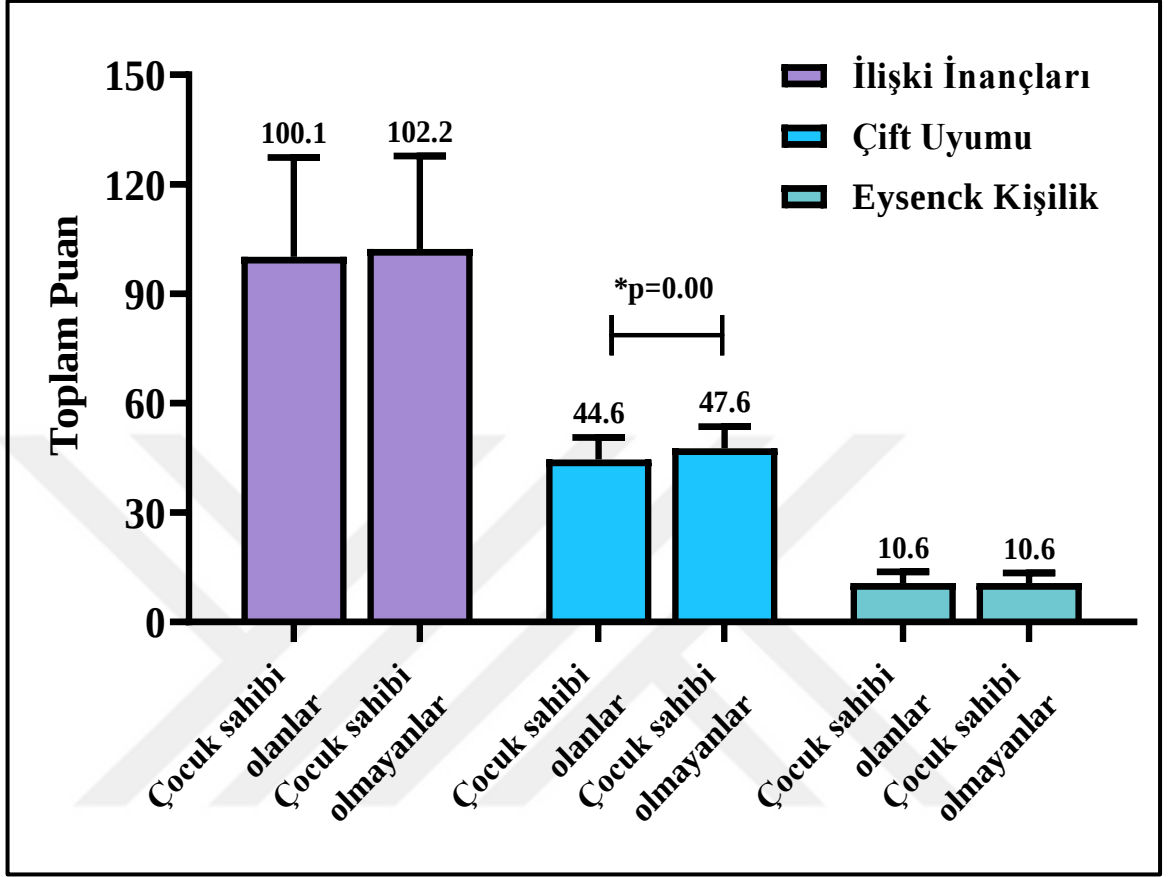
Araştırmaya dahil edilen örneklem grubunun aile tipine göre uygulanan ölçeklerden alınan toplam puanlar karşılaştırıldığında, tüm ölçeklerden alınan puanların bireylerin aile tipinden anlamlı düzeyde etkilenmediği bulunmuştur (Şekil 4.13; $p>0.05$). Yapılan analiz sonuçlarına ait ortalamalar her bir ölçek ve aile tipine göre Şekil 4.13’de sunulmuştur.

Şekil 4. 13: Aile tipine göre ilişki inançları, çift uyumu ve Eysenck kişilik ölçeklerinden alınan toplam puanların karşılaştırılması

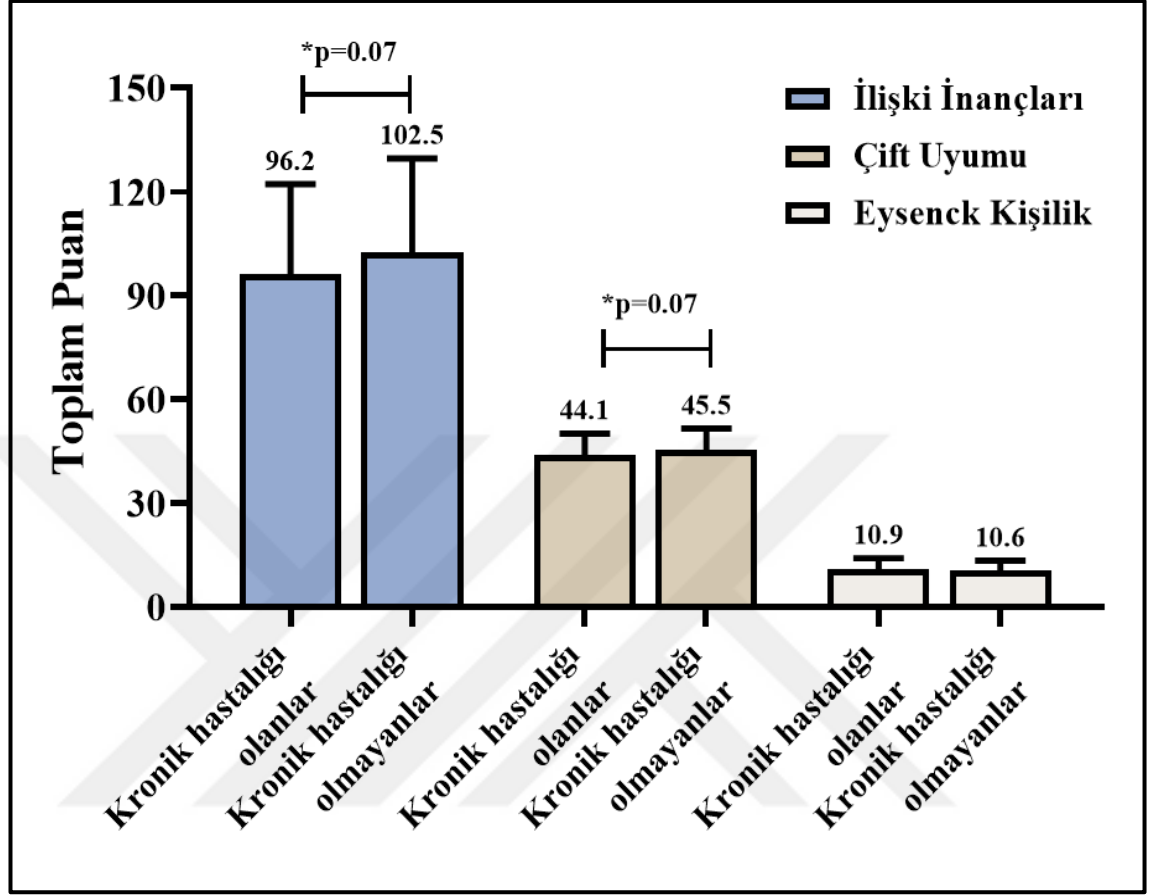
Bireylerin çocuk sahibi olma durumuna göre uygulanan ölçeklerden alınan puanlar karşılaştırıldığında elde edilen bulgular İİÖ ve EKA-GGK formundan alınan toplam puanların bireylerin çocuk sahibi olma durumundan etkilenmediğini göstermiştir. Bununla birlikte YÇUÖ’nden alınan puanlar incelendiğinde ise çocuk sahibi olan bireylerin (44.5 ± 6.0) çocuk sahibi olmayan bireylere göre (47.6 ± 6.0) YÇUÖ’nden istatistiksel olarak daha düşük puan aldıkları bulunmuştur ($p=0.001$; $df=89.687$) (Şekil 4.14). YÇUÖ alt boyutları özelinde değerlendirildiğinde ise çocuk sahibi olan bireylerin ölçeğin alt boyutları olan doyum (çocuk sahibi olan: 13.4 ± 2.8 - çocuk sahibi olmayan: 14.6 ± 3.1 ; $p=0.002$) ve uzlaşım (çocuk sahibi olan: 22.5 ± 4.7 - çocuk sahibi olmayan: 24.6 ± 4.1 ; $p=0.002$) alt boyutlarında çocuk sahibi olmayan bireylere göre daha düşük puan aldıkları bulunmuştur.

Şekil 4. 14: Çocuk sahibi olma durumuna göre ilişki inançları, çift uyumu ve Eysenck kişilik ölçeklerinden alınan toplam puanların karşılaştırılması

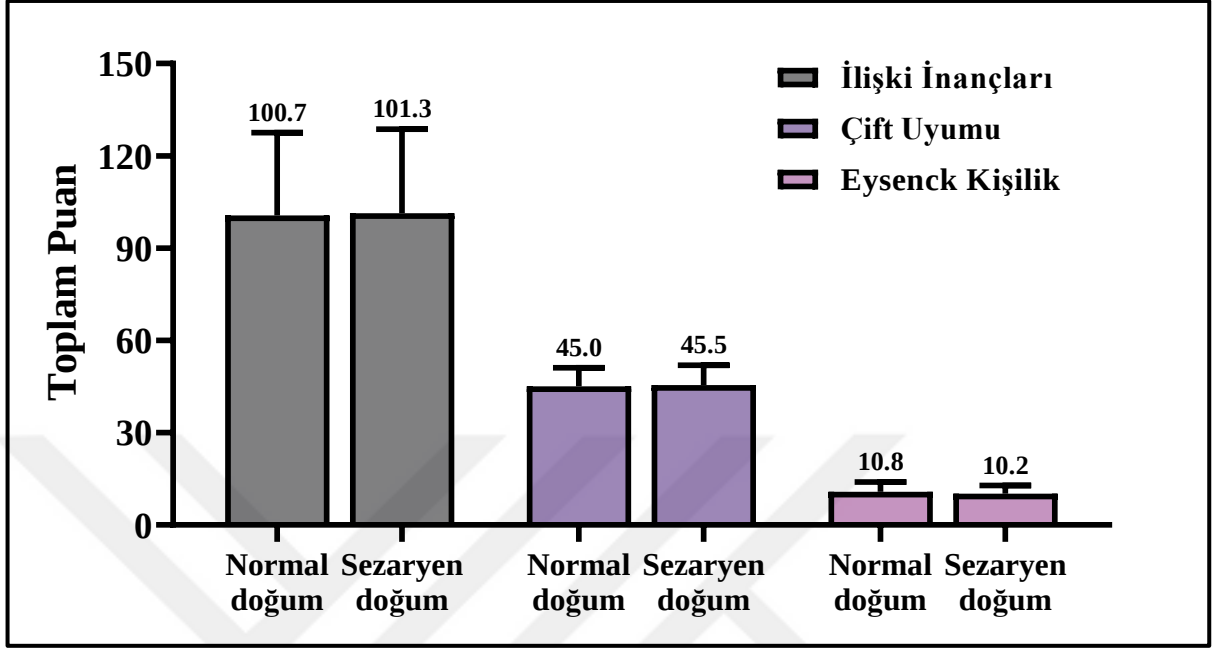
Araştırmaya dahil edilen bireylerin kronik rahatsızlıklarının uygulanan ölçeklerden alınan toplam puanlara etkisi olup olmadığı incelendiğinde, tüm ölçeklerden alınan puanların kronik rahatsızlık durumundan istatistiksel olarak anlamlı düzeyde etkilendiği bulunmuştur (Şekil 4.15; $p>0.05$). Ancak özellikle YÇUÖ ve İİÖ’nden alınan toplam puanlar değerlendirildiğinde kronik hastalığı olan bireylerin kronik hastalığı olmayan bireylere göre daha düşük puanlar aldıkları belirlenmişti. Ortaya konun bu fark hem YÇUÖ hem de İİÖ için istatistiksel olarak anlamlı olma eğilimindedir ($p=0.07$). Yapılan analiz sonuçlarına ait ortalamalar her bir ölçek ve kronik hastalık durumu için Şekil 4.15’de sunulmuştur.

Şekil 4. 15: Kronik hastalığa sahip olma durumuna göre ilişki inançları, çift uyumu ve Eysenck kişilik ölçeklerinden alınan toplam puanların karşılaştırılması

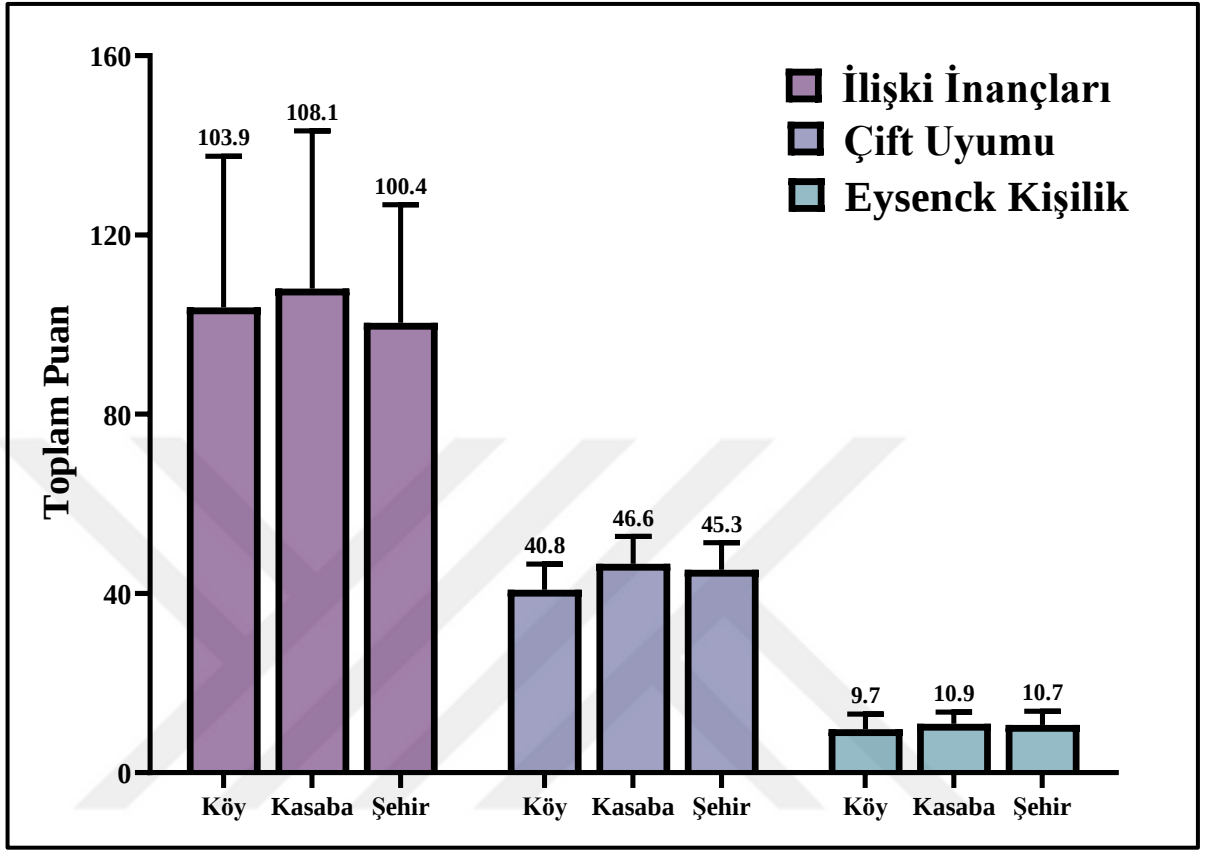
Araştırmaya kapsamında sorgulanan bir diğer değişken olan en son doğum şeklinin bireylerin uygulanan ölçeklerden alınan toplam puanlara etkileyip etkilemediğidir. Buna amaçla yapılan analiz sonuçları bireylerin en son doğum şeklinin uygulanan ölçeklerden alınan toplam puanı istatistiksel olarak anlamlı düzeyde etkilemediğini göstermiştir (Şekil 4.16; $p>0.05$). Yapılan analiz sonuçlarına ait ortalamalar her bir ölçek ve doğum şekline için Şekil 4.16’da sunulmuştur.

Şekil 4. 16: En son yapılan doğum şekline göre ilişki inançları, çift uyumu ve Eysenck kişilik ölçeklerinden alınan toplam puanların karşılaştırılması

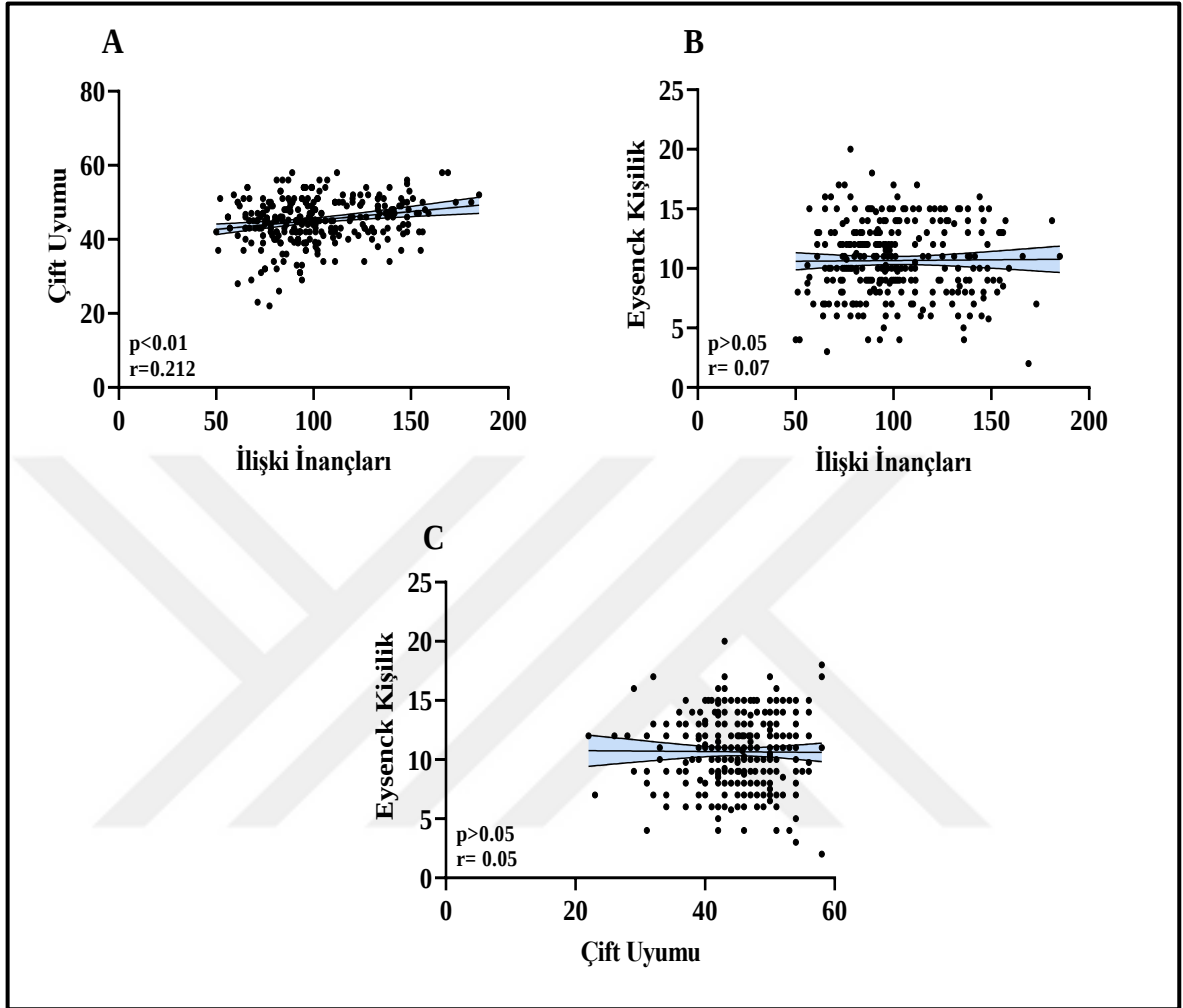
Araştırmaya kapsamında değerlendirilen son değişken olan bireylerin en uzun süre yaşadığı yerin uygulanan ölçeklerden alınan toplam puanlara üzerine etkisi incelendiğinde, bu değişkenin ölçeklerden alınan toplam puanı etkilemediği bulunmuştur (Şekil 4.17; $p>0.05$). Yapılan analiz sonuçlarına ait ortalamalar her bir ölçek ve yaş grubu için Şekil 4.17’de sunulmuştur.

Şekil 4. 17: En uzun süre yaşanılan yere göre ilişki inançları, çift uyumu ve Eysenck kişilik ölçeklerinden alınan toplam puanların karşılaştırılması

Araştırmamız kapsamında kullanılan ölçeklerden elde edilen toplam puanların birbirleriyle ilişkili olup olmadığının belirlenmesi amacıyla yapılan korelasyon analizi sonuçları; İİÖ ile YÇUÖ’nden alınan toplam puanlar arasında istatistiksel olarak pozitif ilişki olduğunu göstermiştir ($r=0.212$; $p<0.01$) (Şekil 4.18). Diğer taraftan EKA-GGK formundan alınan toplam puan ile İİÖ ve YÇUÖ arasında ise anlamlı ilişki bulunmamıştır ($p>0.05$; Şekil 4.18).

Şekil 4. 18: Çift uyumu, ilişki inançları ve Eysenck kişilik ölçekleri arasındaki ilişki

Uygulanan ölçeklerin alt boyutlarının birbirleriyle olan ilişkisinin ortaya konması amacıyla yapılan Pearson korelasyon analiz sonuçları Tablo 4. 6’da detaylıca sunulmuştur. Buna göre EKA-GGK formunun “dışa dönüklük” alt boyutunun İİÖ’nin “her şeyi birlikte yapmalıyız” ($r=-0.113$; $p=0.04$) ve “birbirimizin bütün ihtiyaçlarını karşılamalıyız” ($r=-0.115$; $p=0.04$) alt boyutlarıyla negatif yönlü ve anlamlı ilişkiye sahip olduğu bulunmuştur. Diğer taraftan EKA-GGK formunun “nörotisizm” alt boyutunun da ilişki İİÖ’nin “birbirimize karşı tamamen açık ve dürüst olmalıyız” alt boyutuyla pozitif yönlü anlamlı ilişki gösterdiği belirlenmiştir ($r=0.140$; $p=0.01$). Ayrıca YÇUÖ’nin “uzlaşım” alt boyutu ile İİÖ’nin “birbirimize karşı tamamen açık ve dürüst olmalıyız” ($r=0.286$; $p<0.01$), “birbirimizin zihnini okuyabilmeliyiz” ($r=0.232$; $p<0.01$), “her şeyi birlikte yapmalıyız” ($r=0.182$; $p=0.01$), “birbirimizin

bütün ihtiyaçlarını karşılamalıyız” ($r=0.232$; $p<0.01$), “birbirimizi değiştirebilmeliyiz” ($r=0.289$; $p<0.01$) ve “romantik idealizm” ($r=0.284$; $p<0.01$) alt boyutları arasında anlamlı pozitif yönlü ilişki vardır. Diğer taraftan YÇUÖ’nin “görüş birliği” ile İİÖ’nin “birbirimize karşı tamamen açık ve dürüst olmalıyız” ($r=-0.114$; $p=0.04$), “her şeyi birlikte yapmalıyız” ($r=-0.152$; $p<0.01$), “birbirimizin bütün ihtiyaçlarını karşılamalıyız” ($r=-0.128$; $p=0.02$), “birbirimizi değiştirebilmeliyiz” ($r=-0.124$; $p=0.04$) ve “romantik idealizm” ($r=-0.138$; $p<0.01$) alt boyutları arasında anlamlı negatif yönlü ilişki bulunmuştur (Tablo 4.6).

Tablo 4. 6: İlişki inançları, çift uyumu ve Eysenck kişilik ölçekleri alt boyutlarından alınan toplam puanların korelasyon analiz sonuçları

	n	Ort	SS	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
1	313	3.5	1.0	1	.108	-.044	.007	-.055	-.105	-.044	-.077	-.079	-.113*	-.115*	-.106	-.079
2	313	1.9	1.3		1	.035	.219	.100	-.024	.025	.022	.040	-.001	.000	-.012	-.025
3	313	2.6	1.8			1	.279	-.046	-.006	.045	.140*	.087	.030	.085	.012	.010
4	313	2.7	1.0				1	.061	.058	.034	.082	-.040	-.036	.016	-.021	-.052
5	313	13.7	2.9					1	.107	.476	.058	.088	-.031	.033	.091	.045
6	313	22.9	4.6						1	-.138	.286**	.232**	.182**	.237**	.289**	.284**
7	313	8.6	1.7							1	-.114*	-.073	-.152**	-.128*	-.124*	-.138*
8	313	23.8	6.5								1	.740	.665	.746	.652	.767
9	313	16.3	4.6									1	.661	.716	.725	.687
10	313	12.1	4.6										1	.749	.744	.706
11	313	19.6	5.9											1	.742	.766
12	313	11.8	4.3												1	.699
13	313	17.3	5.1													1

*p < .05. **p < .01.

Eysenck Kişilik Anket - Gözden Geçirilmiş Kısa Formu: 1: Dışa dönüklük, 2: Yalan, 3:Nörotisizm, 4: Psikotisizm.

Yenilenmiş Çift uyum ölçeği: 5: Doyum, 6: Uzlaşım, 7: Görüş birliği.

İlişki inançları ölçeği: 8: Birbirimize karşı tamamen açık ve dürüst olmalıyız, 9: Birbirimizin zihnini okuyabilmeliyiz, 10: Her şeyi birlikte yapmalıyız, 11: Birbirimizin bütün ihtiyaçlarını karşılamalıyız, 12: Birbirimizi değiştirebilmeliyiz, 13: Romantik idealizm.

5. TARTIŞMA

Bu tez çalışması kapsamında, yetişkin bireylerin (çiftlerin) kişilik ve mizaç özellikleri ile ilişki inançlarının, çift ilişkilerinde uyuma ve ilişki istikrarına bir etkisinin olup olmadığını saptanmıştır. Bu doğrultuda ilgili araştırma cümlesi ile bağlantılı ölçekler ve bireylerin gelir ve eğitim seviyesi gibi sosyo-demografik özelliklerin bireylerin çift ilişkileri, kişilik özellikleri ve ilişki inançları üzerine olan etkisini ortaya koymuştur.

Yapılan detaylı istatistiksel analizler sonucu araştırmamız kapsamında kullandığımız anketler yoluyla belirlediğimiz çift uyumları, kişilik özellikleri ve ilişki inançları ile bireylerin cinsiyetleri arasında farklılık olup olmadığı belirlenmiştir. Buna göre cinsiyet çift uyumları ve Eysenk kişilik özelliklerinin erkek ve kadın katılımcılarda benzer olduğu, ancak ilişki inançları açısından erkek katılımcıların kadın katılımcılara göre daha yüksek puan aldıkları bulunmuştur. İlişki inançlarında erkekler yönünde bulunan bu anlamlı yüksekliğin detaylı incelenmesi amacıyla ölçeğin alt boyutlarının erkek ve kadınlar arasında farklılaşıp farklılaşmadığı değerlendirilmiş ve tüm alt boyutlarda ("Birbirimize karşı tamamen açık ve dürüst olmalıyız", "Birbirimizin zihnini okuyabilmeliyiz", "Her şeyi birlikte yapmalıyız", "Birbirimizin bütün ihtiyaçlarını karşılamalıyız", "Birbirimizi değiştirebilmeliyiz", "Romantik idealizm") erkeklerin kadınlara göre daha yüksek puan elde ettikleri ortaya konmuştur. Bu bağlamda araştırma bulgularımız destekleyen bulgular 2018 yılında üniversite öğrencileri arasında ilişki inançlarının cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığının incelendiği bir çalışmada bulunmuştur. Bu çalışmada üniversite öğrencilerinin ilişki inançları alt boyutlarında, erkeklerin partnerlerine ilişkin her şeyi birlikte yapma, bütün ihtiyaçları karşılama ve birbirini değiştirebilme yönündeki inançları kadınlara göre daha yüksek olduğu bulunmuştur (Tuncer 2018). Benzer şekilde, Gizir araştırma bulgularımızla uyumlu olarak erkek üniversite öğrencilerinin romantik ilişkilere yönelik inançlar arasında yer alan "Her şeyi birlikte yapmalıyız", "Birbirimizin bütün ihtiyaçlarını karşılamalıyız" ve "Birbirimizi değiştirebilmeliyiz" inançları alt boyutlarında kızlara göre daha yüksek puan aldıklarını göstermiştir (C. Gizir 2013). Benzer şekilde, Sharp ve Ganong yaptıkları çalışmada erkeklerin kadınlara göre daha yüksek ilişki inançlarına sahip olduklarını göstermişlerdir (Sharp ve Ganong 2000). Ayrıca erkek bireylerin kadınlara göre "romantik ilişkileri kendilerinin kontrol ettikleri" ya da bu "ilişkilerde daha baskın

oldukları" yönünde bir inanca sahip olduklarına da gösterilmiştir (Abowitz ve ark. 2009). Farklı sebeplerin olabileceği gerçeğiyle birlikte, cinsiyetler arasında ilişki inançlarında gözlemlenen bu farklılığın en temel nedenlerinden en önemlileri, toplum tarafından kadın ve erkeğe yüklenen yüklerin farklı olması, geleneksel olarak kadın ve erkeğe bakış açısı, kadın ve erkeğin toplum içerisindeki rolleri, tutumları, beklentileri ve bireylerin bu farklılıklarla bağlantılı olarak farklı şekilde toplum içerisinde sosyalleşmelerinden kaynaklandığı belirtilmektedir (Honeycutt ve Cantrill 2001). Bu doğrultuda her ne kadar son yıllarda eşitlik temelli romantik ilişkiler sıklıkla dile getirilsede, aslında romantik ilişkilerdeki güç ya da kontrol üzerine yapılan çalışmalarda cinsiyet farklılıkları olduğu, bununla birlikte güç ve kontrol odaklı erkek egemen inancının baskın olduğu bilinmektedir (Blair ve ark. 2001; Peplau 1994). Bu yüzden elde ettiğimiz bulgular bu bilgiler ışığında değerlendirildiğinde, erkek bireylerin birbirimizi değiştirebilmeliyiz inancının kadınlara göre daha yüksek olmasının öncelikli nedeni erkeklerin kendilerini güçlü ve baskın karakter olarak görmeleridir (C. A. Gizir 2013). Özellikle, bu tez kapsamında uyguladığımız İÖ'nde yer alan birbirimizi değiştirebilmeliyiz inancını belirleyen maddeler incelendiğinde bireyin eşini değiştirmeye yönelik inançlarına odaklandığı görülmekte ve bireyin daha çok ilişkide güç ve kontrol sahibi olmaya yönelik arzusunun olduğunu ortaya koymaktadır.

Ayrıca, yukarıda da belirtildiği gibi araştırmamız kapsamında uygulanan EKA-GGK formu "Dışa Dönüklük", "Yalan", "Nörotisizm" ve "Psikotisizm" alt boyutlarında elde edilen toplam puanın cinsiyetler arasında farklı olmadığı bulunmuştur. Yapılan literatür incelemesinde bazı çalışmalarda erkeklerin, bazı çalışmalarda kadınların (S. Eysenck ve Haapasalo 1989; A. D. Karancı, G. Yorulmaz, O. 2007; Shevlin ve ark. 2002) yüksek puan aldığı bulunmuşken, bazı çalışmalarda ise cinsiyetler arasında fark olmadığını gösteren bulgular mevcuttur (Maltby ve Talley 1998). Alt boyut özelinde incelenen çalışmaların bazılarında ise yalan alt boyutunda erkeklerin kadınlara göre daha yüksek puan aldıkları gösterilmiş olmasına karşın (Deniz ve Kesicioğlu 2012), bu konuda da literatürde fikir birliğine varılamamıştır (A. D. Karancı, G. Yorulmaz, O. 2007). Son olarak araştırmamız kapsamında çift uyumu toplam puanı ve "Doyum", "Uzlaşım" ve "Görüş Birliği" alt boyutlarından alınan puanlar cinsiyetler arasında benzerdir. Literatür incelendiğinde evli erkeklerin çift uyumunun kadınlardan daha yüksek olduğunu gösteren ve evlilik uyumunun cinsiyete göre farklı olduğunu belirten çalışmalar

mevcuttur (Kodan Çetinkaya 2018; Shek 1995). Bununla birlikte mevcut araştırmamızla uyumlu olarak evli kadın ve erkeklerin çift uyumu arasında anlamlı fark bulamayan çalışmalar da mevcuttur (F. Gündoğdu 1995; Şentürk 2013; Yizengaw ve ark. 2014). Literatürde yer alan bu tutarsızlık evlilik ve çift uyumunun cinsiyetten daha ziyade bireylerin kişilik özelliklerinin etkilendiği göstermektedir.

Araştırma kapsamında ortaya konulan bir diğer önemli bulgu ise bireylerin evlenme şekillerinin çift uyumları üzerine olan etkisidir. Bu doğrultuda yapılan analiz sonuçları görücü usulüyle evlenen bireylerin aşk evliliği ve mantık evliliği yapan bireylere göre daha düşük çift uyumu gösterdikleri göstermiştir. Kullanılan ölçeğin alt boyutları özelinde yapılan analiz sonuçları, özellikle YÇUÖ'nin uyum alt boyutunda görücü usulü ile evlenen bireylerin düşük puan aldığını göstermiş olması, görücü usulü evlilik yapan bireylerde çift uyumunun yetersiz olduğunu ve çiftlerin evliliğin ilerleyen yıllarında ciddi sorunlar ile karşılaşabileceğini düşündürmektedir. Diğer taraftan mantık ve aşk evliliği araştırma örnekleminde mutlu bir evlilik için daha uygun seçenekler gibi gözükmeye karşın, araştırma örnekleminin yalnızca 313 kişiyle sınırlı olması bu çıkarımı güçlü bir şekilde yapmayı zorlaştırmaktadır. Bu yüzden daha geniş ölçekli araştırmalara ihtiyaç vardır. Diğer taraftan araştırmamız kapsamında bireylerin evlenme durumlarının ilişki inançları üzerine etkisi değerlendirildiğinde ise bireylerin evlenme şekillerine önemli bir faktör olduğu ortaya çıkmıştır. Analizler mantık evliliği yapan bireylerin, aşk evliliği ve görücü usulü evlilik yapan bireylere göre ilişki inançlarında daha yüksek puan aldıklarını ortaya koymuştur. Literatürde bireylerin evlenme şekillerinin çift uyumlarını inceleyen çalışmalarda net bir fikir birliğine varılmamıştır. Örneğin Mir ve ark.'ları ve Yizengaw ve ark.'ları yaptıkları araştırmalarda evlenme şeklinin çift uyumu üzerine etkisi olmadığını bulmuşlardır (Mir ve ark. 2016; Yizengaw ve ark. 2014). Diğer taraftan araştırma bulgularımızla uyumlu olarak, Fox (1975), görücü usulü evliliklerin, aşk ve mantık evliliklerine kıyasla anlamlı düzeyde daha düşük evlilik kalitesi ve çift uyumu gösterdiğini belirtmiştir (G. L. Fox 1975). Benzer şekilde Lev-Wiesel ve Al-Krenwi (1999) görücü usulü evlilik yapan çiftlerin çift uyumunun aşk evliliği yapan çiftlere göre daha düşük olduğunu göstermiştir (Lev-Wiesel ve Al-Krenawı 1999). Xiaohe ve Whyte (1990) ayrıca, aşk evliliği yapan çiftlerin evlilikleri hakkında daha iyi hissettiklerini, evlilik ilişkilerinde görücü usulü evliliklere göre daha memnun olduklarını ve daha iyi uyum sağladıklarını öne

sürmüşlerdir (Xiaohe ve Whyte 1990). Ayrıca, Dinna (2005), çift uyumunun dört alt boyutunda da aşk evliliği yapmış bireylerin görücü usulü evlilik yapan çiftlere göre daha yüksek ortalama puana sahip olduğunu göstermiştir (Dianna 2005). Bunun durumun nedeni, belki de partnerler birbirlerini seçmekte özgür ve bağımsız olduklarında, daha önceki deneyimlerini ifade edip paylaşıp, evlenmeden önce 'evlilik rolleriyle ilgili kendi kural ve beklentilerini geliştirmeleri, partnerleriyle yakınlaşmaları ve duygusal olarak birbirlerine güvenmeleri olabilir (Boykin 2004). Bu nedenle, bu eşitlikçi ve açık bir evlilik yapısına sahip olmalarına katkıda bulunabilir ve bu da onların daha iyi evlilik uyumuna sahip olmalarını sağlar.

Araştırmamız kapsamında ilk defa bireylerin evlenme şekillerinin akılcı olmayan ilişki inançları üzerine etkisi incelenmiş ve elde edilen bulgular mantık evliliği yapan bireylerin hem aşk hem de görücü usulü evlilik yapan çiftlere göre İİÖ'nden daha yüksek puan aldıklarını göstermiştir. Toplam puan üzerinden bulunan bu anlamlı farklılık sonrası uygulanan Tukey post hoc testi, İİÖ'nin tüm alt boyutlarında mantık evliliği yapan bireylerin diğer tür evliliklere göre daha yüksek puan aldığını göstermiş olmasına karşın, bu farklılıklar göre "Birbirimizin Zihnini Okuyabilmeliyiz", "Herşeyi Birlikte Yapabilmeliyiz", "Birbirimizi İhtiyaçlarını Karşılatabilmeliyiz" ve "Birbirimizi Değiştirilebilmeliyiz" alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı düzeye ulaşmıştır. Yukarıda da belirtildiği gibi bu tez kapsamında ilk defa ortaya konan bu sonuç yapılacak kapsamlı çalışmalarla desteklenmelidir. Bununla birlikte mevcut bilgiler ışığında düşünüldüğünde; mantık evliliği yapan bireyler kendilerine partner olarak seçtikleri kişiler ile duygusal bir bağ kurmadan evlilik kararı alan kişilerdir. Bundan dolayı bu kişilerin İİÖ'nde yer alan ve aslında psikolojik olarak birtakım sorunların göstergesi olarak düşünülen "Birbirimizin Zihnini Okuyabilmeliyiz", "Herşeyi Birlikte Yapabilmeliyiz", "Birbirimizi İhtiyaçlarını Karşılatabilmeliyiz" ve "Birbirimizi Değiştirilebilmeliyiz" gibi alt boyutlarda yüksek puan almaları şaşırtıcı değildir ve bu tür evlilik yapan bireylerde güven ve bağlanma sorunu olabileceğini göstermektedir.

Diğer taraftan araştırma kapsamında değerlendirdiğimiz önemli bir değişken olan bireylerin çalışma durumunun ilişki inançları, çift uyumu ve kişilik özellikleri üzerine olan etkisinin belirlenmesi amacıyla yapılan analiz sonuçları, çalışma durumunun bireylerin çift uyumu üzerinde önemli bir etken olduğunu ve çalışan bireylerin çalışmayan bireylere göre daha yüksek çift uyumuna sahip olduklarını göstermiştir.

Araştırma bulgularımız, işle ilgili stresler ve aile gerilimleri arasında tutarlı ilişkiler bulan önceki araştırmacıların bulgularını da desteklemekte ve genişletmektedir. Örneğin, Larson ve ark.'ları tarafından yapılan ve bulgularımızı destekler nitelikte olan bir çalışma, iş güvensizliği stresi, sistemik bir şekilde evlilik ve aile işlev bozukluğuyla ilişkili olduğu ve rapor edilen aile sorunlarının sayısının bireylerin işini kaybetmesiyle birlikte önemli ölçüde artış gösterdiğini rapor etmiştir (J. H. Larson ve ark. 1994). Benzer şekilde Voydanoff ve ark.'ları yürüttükleri bir çalışmanın neticesinde iş güvensizliği ve işsizliğin, eşlerin genel evlilik ve aile tatmini üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olduğunu göstermişlerdir (Voydanoff ve ark. 1988). Bu bulgular ışığında aile yaşamı eğitimi müdahale yöntemlerinin, evlilik terapisi ve aile terapisi bu sorunla karşılaşan aileler için öncelikle düşünülmesi gereken çözüm yöntemleri arasında olduğu vurgulanmaktadır (J. H. Larson ve ark. 1994). Bilindiği üzere işsizliğin refah üzerinde son derece olumsuz bir etkisi vardır, ancak temel kişilik özelliklerini de değiştirip değiştirmediği belirsizdir. Araştırmamız kapsamında çalışma durumunun bireylerin kişilik özelliklerini etkilediği bulunmuştur. Uygulanan anketin alt boyutu özelinde bakıldığında ise çalışmayan bireylerin çalışan bireylere göre Eysenck kişilik özellikleri belirleme anketinde nörotisizm ve psikotisizm alt boyutlarında daha yüksek puan aldıkları bulunmuştur. Kişilik değişikliklerinin doğal olgunlaşma süreçleriyle mi yoksa bağlamsal / çevresel faktörlerle mi ortaya çıktığı hala tartışma konusudur. Nispeten beklenmedik ve yaygın olarak meydana gelen bir yaşam olayı olan işsizlik, kişilik değişikliği için bağlamın uygunluğuna ışık tutabilir (Boyce ve ark. 2015). İşsizliğin, yalnızlığa, düşük özgüvene ve stres yaratan durumları sebep olduğu bilinmektedir (Heinrich ve Gullone 2006). Bununla birlikte nörotisizm refahla en güçlü şekilde bağlantılı kişilik özelliğidir (Steel ve ark. 2008). Bu durum araştırmamız kapsamında bulmuş olduğumuz ve literatürle de desteklenen işsiz bireylerde çalışanlara göre daha düşük nörotisizm sonucunu doğrulamaktadır.

Bununla birlikte bireylerin çocuk sahibi olma durumuna göre uygulanan ölçeklerden alınan puanlar değerlendirildiğinde İİÖ'nden ve EKA-GGK formundan alınan toplam puanların bireylerin çocuk sahibi olma durumundan etkilenmediği bulunmuştur. Ayrıca YÇUÖ'nden alınan puanlar incelendiğinde ise çocuk sahibi olan bireylerin çocuk sahibi olmayan bireylere göre YÇUÖ'nden daha düşük puan aldıkları bulunmuştur. Benzer şekilde, Yizengaw ve ark.'ları yürüttükleri bir araştırmada evlilik uyumu mevcut

evlilikteki çocuk sayısı ile olumsuz yönde ilişkisi olduğunu ve çocuk sahibi olan bireylerde evlilik uyumunun azalttığını belirtmişlerdir (Yizengaw ve ark. 2014). Burgess ve ark.'ları (1971) çocuk sayısı ile evlilik uyumu düzeyi arasında ters bir ilişki olduğunu belirtmiştir (E. Burgess ve ark. 1971). Benzer şekilde, Eshelman (1991) evlilik kalitesinin çok çocuklu eşler için daha az çocuklu eşlere göre daha düşük olduğunu belirtmiştir (Eshlman 1991). Aile tipine göre yapılan karşılaştırmada ise geniş veya çekirdek aileye sahip olan bireylerin uygulanan ölçeklerden benzer puan aldıkları görülmüştür. Devika ve Rohini araştırma bulgularımızla uyumlu olarak çift uyumu üzerine etkisinin sınırlı olduğu belirtmişlerdir. (Devika ve Rohini 2019). Ancak araştırmamıza katılan katılımcı sayısının 313 ile Devika ve Rohini'nin araştırmasına katılan kişi sayısının da 120 olduğu göz önüne alındığında, aile tipinin çift uyumu üzerine olan etkisini belirleyecek daha geniş ölçekli çalışmaların yapılmasına ihtiyaç vardır.

Araştırmamız kapsamında ayrıca bireylerin uygulanan ölçeklerden aldıkları puanlar kronik rahatsızlık durumlarına göre değerlendirilmiş ve kronik rahatsızlığı olan bireylerin rahatsızlığı olmayanlara göre özellikle ilişki inançları ve çift uyumunda daha düşük puan aldıkları ve bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olma eğiliminde olduğu bulunmuştur. Bilindiği üzere kronik rahatsızlık durumu bireylere birtakım zorluklar getirmektedir. Kişiler, devam eden tıbbi tedavilere, ağrı veya rahatsızlığın varlığı ve önceden rutin görevleri yerine getirme veya daha önce keyif aldıkları aktivitelere katılamama durumu bir takım psikolojik sorunlarla neticelenmekte ve bu durum da bireylerin çift uyumunu önemli ölçüde etkilemektedir (Flor ve ark. 1987; Revenson ve Majerovitz 1991). Ayrıca, eşler birbirleri için sosyal desteğin birincil sağlayıcısı olarak görüldüğü için, hastalığın neden olduğu stres ve yükün çoğunu özellikle eşlerin taşıması beklenir (Coyne ve DeLongis 1986). Bu bağlamda kronik bir rahatsızlığa sebep olmak hem bireyin kendisi hem de onun en yakın destekçisi olan eşi için evlilik kalitesini önemli ölçüde etkileyen bir faktördür. Bu da araştırma kapsamında bulduğumuz sonuçları destekler niteliktedir.

Araştırmamız kapsamında değerlendirilen son değişkenler ise uygulanan ölçeklerden alınan toplam puanların grup ve cinsiyet değişkenlerinden bağımsız olarak değerlendirilmesidir. Buna göre elde edilen korelasyon analiz sonuçları İİÖ'nden alınan toplam puan ile YÇUÖ'nden alınan toplam puan arasında pozitif yönlü ilişki olduğunu

göstermektedir. Diğer taraftan EKA-GGK formundan alınan toplam puanlar ile çift uyumu ve ilişki inançları arasında ise anlamlı ilişki bulunmamıştır. Uygulanan ölçeklerin alt boyutları özelinde yapılan korelasyon analiz sonuçları ise EKA-GGK formunun “doyum” alt boyutunun İİÖ’nin “her şeyi birlikte yapmalıyız” ve “birbirimizin bütün ihtiyaçlarını karşılayabilmeliyiz” alt boyutlarıyla negatif yönlü anlamlı ilişki gösterdiği belirlenmiştir. Diğer taraftan EKA-GGK formunun “nörotisizm” alt boyutu ile İİÖ’nin “birbirimize karşı her zaman açık ve dürüst olmalıyız” alt boyutu arasında pozitif yönlü ilişki bulunmuştur.

Bununla birlikte YÇUÖ’nin “uzlaşım” alt boyutu ile İİÖ’nin tüm alt boyutları arasında pozitif yönlü ilişki bulunmuştur. Diğer taraftan YÇUÖ’nin “görüş birliği alt boyutu” ise İİÖ’nin “birbirimize karşı tamamen açık ve dürüst olmalıyız”, “her şeyi birlikte yapmalıyız”, “birbirimizin bütün ihtiyaçlarını karşılamalıyız”, “birbirimizi değiştirebilmeliyiz” ve “romantik idealizm” alt boyutlarıyla negatif yönlü ilişki göstermiştir. Literatürde bu tez çalışması kapsamında sunmuş olduğumuz sonuçları destekler nitelikte çalışmalar olmasına karşın (Kervancıoğlu 2017), farklı sonuçlar sunan çalışmalarında olduğu gerçeği unutulmamalıdır. Örneğin, uzmanlık tez çalışması kapsamında Kervancıoğlu (2017), İİÖ’nin “romantik idealizm” alt boyutu ile YÇUÖ’nin çift doyum ve görüş birliği arasında pozitif korelasyon saptanmıştır ve bulgular araştırmamız kapsamında elde ettiğimiz bulgularla kısmen ters düşmektedir (Kervancıoğlu 2017). Araştırmamız kapsamında romantik idealiz alt boyutu ile görüş birliği alt boyutu arasında negatif yönlü ilişki bulunmuştur. Araştırmalarda ortaya çıkan bu tutarsızlığın sebepleri araştırma gruplarının ve uygulanan ölçeklerin farklı olması olarak düşünülebilir. Hamamcı (2005) yapmış olduğu bir araştırma neticesinde İİÖ’nden alınan toplam puanların bireylerin çift uyumu ile negatif ilişki gösterdiğini rapor etmiştir (Hamamcı 2005a). İİÖ’nden alınan yüksek puanın aslında akılcı olmayan ilişkiyi gösterdiği bilindiğinden, araştırmamız kapsamında bulmuş olduğumuz ve literatürce de desteklen YÇUÖ’nin “görüş birliği” alt boyutu ile İİÖ’nin alt boyutları arasında mevcut olan negatif yönlü ilişki beklenen bir sonuçtur. Farklı bir çalışmada yine Harmancı (2005), düşük eş uyumu olan evli bireyler, yüksek eş uyumu olanlara göre anlamlı derecede daha fazla akılcı olmayan ilişki inancının sahip olduklarını göstermiştir (Hamamcı 2005b).

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu tez çalışmasına 313 yetişkin birey katılmıştır. Bireylerin akılcı olmayan ilişki inançlarını belirlemek için İİÖ, çift uyumlarını belirlemek için YÇUÖ ve kişilik özelliklerini belirlemek için EKA-GGK formu kullanılmıştır. Ayrıca bireylerin sosyo-demografik özellikleri araştırmacı tarafından hazırlanan form vasıtasıyla toplanmıştır. Yapılan analizler sonrası uygulanan ölçeklerin ve alt boyutlarının sosyo-demografik özelliklere göre farklılaşıp farklılaşmadığı belirlenmiştir. Bununla birlikte ölçeklerden ve alt boyutlarından alınan toplam puanları arasındaki ilişki korelasyon analiz yöntemiyle ortaya konmuştur.

Buna göre elde edilen bulgular şu şekildedir;

- a. YÇUÖ'nden ve EKA-GGK formundan alınan toplam puan erkek ve kadın katılımcılar arasında benzerdir. Ancak akılcı olmayan ilişki durumunu değerlendiren İİÖ'nden elde edilen toplamda erkek katılımcılarda kadın katılımcılardan göre daha yüksek puan almışlardır. Ayrıca, İİÖ'nin alt boyutları özelinde bakıldığında tüm alt boyutlarda erkeklerin kadınlara göre daha yüksek puan aldıkları bulunmuştur.
- b. Uygulanan ölçeklerden alınan toplam puanlar bireylerin yaşlarından, evlilik sürelerinden, evlenme yaşlarından, aile tipinden, eğitim düzeyinden ve en son doğum şeklinden önemli düzeyde etkilenmediği belirlenmiştir.
- c. Bireylerin evlenme şekillerinin uygulanan ölçeklerden aldıkları toplam puanlar üzerine olan etkisi incelendiğinde ise EKA-GGK formundan alınan toplam puanı etkilemediği, ancak çift uyumunu ve akılcı olmayan ilişki inançlarını etkilediği bulunmuştur. Detaylı analiz sonuçları çift uyumuna özellikle uzlaşım alt boyutu üzerine görücü usulü evliliğin olumsuz etkisi olduğunu göstermiştir. Bununla birlikte mantık evliliği yapan bireylerin hem aşk hem de görücü usulü evlilik yapan bireylere göre daha fazla akılcı olmayan ilişki inancına sahip oldukları bulunmuştur. Alt boyutlar özelinde bakıldığında ise mantık evliliği yapan bireylerin "Birbirimizin Zihnini Okuyabilmeliyiz", "Her şeyi Birlikte Yapabilmeliyiz", "Birbirimizi İhtiyaçlarını Karşılayabilmeliyiz" ve "Birbirimizi Değiştirilebilmeliyiz" alt boyutlarında daha yüksek puan aldıkları bulunmuştur.

- d. Uygulanan ölçeklerden alınan toplam puan bireylerin yaşlarına göre değerlendirildiğinde çalışan bireylerin çalışmayan bireylere göre daha yüksek çift uyum puanı aldıkları bulunmuştur. Diğer taraftan EKA-GGK formundan alınan toplam puanlar çalışma durumuna göre değerlendirildiğinde çalışmayan bireylerin bu formun “Nörotisizm” alt boyutunda daha yüksek puan aldıkları bulunmuştur.
- e. Bireylerin eşlerinin çalışma durumunun uygulanan ölçeklerden alınan toplam puanlar üzerine etkisine bakıldığında ise eşi çalışan bireylerin daha düşük akılcı olmayan ilişki inançlarına sahip oldukları gösterilmiştir.
- f. Araştırmaya dahil edilen bireylerin eşlerinin yaşlarına göre yapılan değerlendirme sonucunda, eşin yaşı arttıkça bireylerin akılcı olmayan ilişki inançlarının önemli ölçüde azaldığı bulunmuştur.
- g. Bireylerin çocuk sahibi olma durumlarına göre yapılan değerlendirme sonuçları çocuk sahibi olmanın akılcı olmayan ilişki inançlarını ve kişilik özelliklerini etkilemediği bulunmuştur. Bununla birlikte çocuk sahibi olan çiftlerin çift uyumlarının çocuk sahibi olmayan çiftlere göre daha düşük olduğu belirlenmiştir.
- h. Kronik hastalık durumunun ölçeklerden alınan toplam puanlar üzerine olan etkisi değerlendirildiğinde, kronik hastalığı olan bireylerin kronik hastalığı olmayanlara göre daha düşük akılcı olmayan ilişki inançlarına sahip oldukları ve çift uyumlarının da daha düşük olduğu bulunmuştur.
- i. Uygulanan ölçeklerden alınan toplam puanları birbirleriyle olan ilişkisi incelendiğinde akılcı olmayan ilişki inançlarıyla çift uyumu arasında pozitif yönlü ilişki olduğu bulunmuştur. Bununla birlikte ölçeklerin alt boyutları özelinde yapılan değerlendirme EKA-GGK formunun “dışa dönüklük” alt boyutunun İİÖ’nin “her şeyi birlikte yapmalıyız” ve “birbirimizin bütün ihtiyaçlarını karşılamalıyız” alt boyutlarıyla negatif yönlü ve anlamlı ilişkiye sahip olduğu göstermiştir. Diğer taraftan EKA-GGK formunun “nörotisizm” alt boyutunun da ilişki İİÖ’nin “birbirimize karşı tamamen açık ve dürüst olmalıyız” alt boyutuyla pozitif yönlü anlamlı ilişkisi vardır. Ayrıca, YÇÜÖ’nin “uzlaşım” alt boyutu ile İİÖ’nin “birbirimize karşı tamamen açık ve dürüst olmalıyız”, “birbirimizin zihnini okuyabilmeliyiz”, “her şeyi birlikte yapmalıyız”, “birbirimizin bütün ihtiyaçlarını karşılamalıyız”, “birbirimizi değiştirebilmeliyiz” ve “romantik idealizm” alt boyutları arasında pozitif yönlü ilişki olduğu ortaya konmuştur. Diğer taraftan YÇÜÖ’nin “görüş birliği” ile İİÖ’nin

“birbirimize karşı tamamen açık ve dürüst olmalıyız”, “her şeyi birlikte yapmalıyız”, “birbirimizin bütün ihtiyaçlarını karşılamalıyız”, “birbirimizi değiştirebilmeliyiz” ve “romantik idealizm” alt boyutları arasında ise negatif yönlü ilişki vardır.

Araştırmamız kapsamında elde edilen sonuçların farklı örneklem gruplarında ve değişik metodolojik yöntemlerle araştırılması tavsiye edilir. Buna ek olarak, bu araştırmanın farklı sosyo demografik özelliklere sahip bireylerin yer aldığı örneklem gruplarıyla tekrarlanması, çalışılan değişkenler arasındaki ilişkinin daha net bir şekilde ortaya konulmasına katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Aiken, L. R. (1993). *Personality : theories, research, and applications*. : Englewood Cliffs, N.J.: Prentice Hall.
- Akyıldız, H. (2009). *Türkiye’de İstihdamın Analitik Dinamiği*. Ankara: Asil Yayıncılık.
- Burger, J. (2006). *Kişilik: Psikoloji Biliminin İnsan Doğasına Dair Söyledikleri*. İstanbul Kaknüs Yayınları.
- Burger, J. M. (2006). *Kişilik/Psikoloji Biliminin İnsan Doğasına Dair Söyledikleri* (İ. D. E. Sarıoğlu, Trans.): Kaknüs
- Burgess, E., Locke, H., & Thomes, M. (1971). *The Family: From traditional to Companionship* (4th ed.): New York, D.Van Nostrand.
- Burr, W., Leigh, G., Day, R., & Constantine, J. (1979). *Symbolic Interaction and the Family*. (Vol. 2): New York: Free Press.
- Chess, S., & Thomas, A. (1986). *Temperament in Clinical Practice* (Vol. 38). Guilfond, New York.
- Cüceloğlu, D. (2000). *İnsan ve Davranışı; Psikolojinin Temel Kavramları*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Dubrin, A. (1994). *Applying Psychology; Individual and Organizational Effectiveness*: New Jersey: Prentice Hall.
- Erdoğan, İ. (1994). *İşletmelerde Davranış*. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.
- Eroğlu, F. (2010). *Davranış Bilimleri*: Beta Basım ve Yayım Dağıtım Anonim Şirketi.
- Ersevim, İ. (2010). *Freud ve Psikanalizin Temel İlkeleri*: Assos Yayınları.
- Eshlman, J. (1991). *The family: An introduction to sociology* (6th ed.): New York, Simon and Schuster.
- Eysenck, H. J. (1947). *Dimensions of personality*. Londra: Routledge & Kegan Paul.
- Eysenck, H. J., Eysenck, S.B.G. (1976). *Psychoticism as a dimension of personality*. New York: Crane, Russak & Co.
- Fitzpatrick, & David, R. L. (1994). *Communication Schemata Within the Family* (Vol. 20).

- Freud, S. (2016). *Psikanalize Giriş Dersleri* (S. Budak, Trans.): Öteki Yayınevi.
- Gardiner, H., & Gander, M. (2016). *Çocuk ve Ergen Gelişimi* (D. A., Trans.).
- Gençtanırım Kurt, D., & Çetinkaya Yıldız, E. (2020). *Kişilik Kuramları: Kişilik Kuramları Gerçek Yaşamdan Kişilik Analizi Örnekleriyle*: Pagem Akademi.
- Gladding, S. (2018). *Family Therapy: History, Theory, and Practice (Merrill Counseling)*: Pearson/Merrill Prentice Hall.
- Goldsmith, H., Campos, J. . (1982). *Toward a theory of infant temperament. The development of attachment and affiliative systems* (R. E. R. Harmon Ed.). New York: NY: Plenum.
- Güvenç, B. (2010). *İnsan ve kültür*. İstanbul: Boyut Yayın Grubu.
- Hampson, S. E., Vollrath, M.E. (2012). *Temperament and physical health*. New York: Guilford.
- Hellriegel, D., Slocum, J. J. W., & Woodman, R. W. (1992). *Organizational Behavior* (6 ed.). ABD: West Publication Company.
- Hellriegel, D. S., JW. (1992). *Management*. New York.: Addison Wesley Publising Company.
- Honeycutt, J., & Cantrill, J. (2001). *Cognition, communication and romantic relationships*: Mahwah, NJ: Erlbaum.
- İlmiye, M. (2011). *İnanna'nın Aşkı Sumer'de İnanç ve Kutsal Evlenme*: Kaynak Yayınları.
- İnanç, B., & Yerlikaya, E. (2012). *Kişilik Kuramları*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Jones, E. (1998). *Devopments In The Milan-Syystemic Therapies. Family Systems Therapy*: John Wiley & Sons. Inc. New York.
- Krysan, M., Moore, K., & Zill, N. (1990). *Identifying successful families: An overview of constructs and selected measures*: Washington, DC: Child Trends, Inc.
- Kulaksızoğlu, A. (1999). *Ergenlik Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- la Scala, L. T. (1987). *Contributions of background characteristics, occupational lifestyle, and participation in a marriage communication workshop to the marital satisfaction of Christian couples*. (48). ProQuest Information & Learning, US.
- Larson, R., & Richards, M. H. (1994). *Divergent realities: The emotional lives of mothers, fathers, and adolescents*. New York, NY, US: Basic Books.
- Minuchin, S. (2012). *Families and Family Therapy*: Routledge.

- Onur, B. (2017). *Gelişim Psikolojisi Yetişkinlik-Yaşlılık-Ölüm* Simge Kitabevi Yayınları.
- Özgüven, İ. (2014). *Evlilik ve Aile Terapisi*: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Pavlov, I. P. (1935). *General types of animal and human higher nervous activity. Reprinted in Selected Works*. Moskova: Foreign Languages Publishing House.
- Peplau, L. (1994). *Men and women in love. In D. L. Solle & L. A. Leslie, Gender, families, and close relationships: Feminist research journeys* Thousand Oaks: Sage Publications.
- Ruszczynski, S., & Fisher, J. (1995). *Intrusiveness and intimacy in the couple*. London, England: Karnac Books.
- Satir, V. (2001). *İnsan Yaratmak* (S. Yeniçeri, Trans.): Beyaz Yayınları.
- Saxton, L. (1982). *Marriage. The Nature of Marriage, The Individual, Marriage, and The Family*: California, Wadsworth Publishing Company Belmont, A Division of Wadsworth.
- Schermerhorn, J., Hunt, J., & Osborn, R. (1997). *Organizational Behavior*: New York: John Wiley And Sons.
- Schultz, D. P., & Schultz, S. E. (2009). *Theories of personality*. Belmont, CA: Wadsworth, Cengage Learning.
- Shiner, R. L., & Caspi, A. (2012). *Temperament and the development of personality traits adaptations, and narratives*. New York: Guilford.

Sürekli Yayınlar

- Abowitz, D., Knox, D., Zusman, M., & Mcneely, A. (2009). Beliefs about romantic relationships: Gender differences among undergraduates. *College Student Journal*, **43** (2), 276-284.
- Akar, H., Sorias, O., Tunca, Z., Şafak, C., Alkın, T., Akdere, B. B., . . . Cimilli, C. (2005). Mizaç ve Karakter Envanteri'nin Türkçe Formunun Faktör Yapısı, Geçerlik ve Güvenilirliği. *Türk Psikiyatri Dergisi*, **16** (3), 190 - 204.
- Akiskal, H. S., Benazzi, F., Perugi, G., & Rihmer, Z. (2005). Agitated "unipolar" depression re-conceptualized as a depressive mixed state: implications for the antidepressant-suicide controversy. *J Affect Disord*, **85** (3), 245-258. doi:10.1016/j.jad.2004.12.004
- Akiskal, H. S., & Mallya, G. (1987). Criteria for the "soft" bipolar spectrum: treatment implications. *Psychopharmacol Bull*, **23** (1), 68-73.
- Allik, J., & McCrae, R. R. (2004). Toward a Geography of Personality Traits: Patterns of Profiles across 36 Cultures. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, **35** (1), 13-28. doi:10.1177/0022022103260382
- Arnett, J. J. (2000). Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist*, **55** (5), 469-480. doi:10.1037/0003-066X.55.5.469
- Arslan, M., Şahne, B., & Şar, S. (2016). Dünya'daki Geleneksel Tedavi Sistemlerinden Örnekler: Genel Bir Bakış. *Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi*, **6** (3), 100-105. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/mutfd/issue/43178/523734>
- Assad, K. K., Donnellan, M. B., & Conger, R. D. (2007). Optimism: An enduring resource for romantic relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, **93** (2), 285-297. doi:10.1037/0022-3514.93.2.285
- Barlow, D. H., Sauer-Zavala, S., Carl, J. R., Bullis, J. R., & Ellard, K. K. (2014). The nature, diagnosis, and treatment of neuroticism: Back to the future. *Clinical Psychological Science*, **2** (3), 344-365. doi:10.1177/2167702613505532

- Bayraktaroğlu, H. T., & Çakıcı, E. T. (2017). Psychometric properties of Revised form Dyadic Adjustment Scale in a sample from North Cyprus. *International Journal of Educational Science*, **19** (2,3), 113-119.
- Blair, T. M., Nelson, E. S., & Coleman, P. K. (2001). Deception, power, and self-differentiation in college students' romantic relationships: an exploratory study. *J Sex Marital Ther*, **27** (1), 57-71. doi:10.1080/00926230152035859
- Block, J. (1977). P scale and psychosis: continued concerns. *J Abnorm Psychol*, **86** (4), 431-434.
- Boyce, C. J., Wood, A. M., Daly, M., & Sedikides, C. (2015). Personality change following unemployment. *J Appl Psychol*, **100** (4), 991-1011. doi:10.1037/a0038647
- Burgess, E. W., & Cottrell, L. S. (1936). The prediction of adjustment in marriage. *American Sociological Review*, **1**, 737-751. doi:10.2307/2084133
- Busby, D. M., Christensen, C., Crane, R. D., & Larson, J. H. (1995). A revision of the dyadic adjustment scale for use with distressed and non-distressed couples: Construct hierarchy and multidimensional scales. *Journal of Marital Family Therapy*, **21**, 289-298.
- Busby, D. M., Crane, D. R., Larson, J. H., & Christensen, C. (1995). A revision of the Dyadic Adjustment Scale for use with distressed and nondistressed couples: Construct hierarchy and multidimensional scales. *Journal of Marital and Family Therapy*, **21** (3), 289-308. doi:10.1111/j.1752-0606.1995.tb00163.x
- Carlson, W. R., AJ. . (2007). The Role of Reciprocity in Romantic Relationships in Middle Childhood and Early Adolescence. *Merrill-Palmer Quarterly*, **52**(5).
- Celikel, F. C., Kose, S., Cumurcu, B. E., Erkorkmaz, U., Sayar, K., Borckardt, J. J., & Cloninger, C. R. (2009). Cloninger's temperament and character dimensions of personality in patients with major depressive disorder. *Compr Psychiatry*, **50**(6), 556-561. doi:10.1016/j.comppsy.2008.11.012
- Chen, X., & Schmidt, L. A. (2015a). Temperament and personality. In *Handbook of child psychology and developmental science: Socioemotional processes*, Vol. 3, 7th ed. (pp. 152-200). Hoboken, NJ, US: John Wiley & Sons, Inc.
- Chen, X., & Schmidt, L. A. (2015b). Temperament and Personality. In *Handbook of Child Psychology and Developmental Science* (pp. 1-49).

- Clark, L. A. (2005). Temperament as a unifying basis for personality and psychopathology. *J Abnorm Psychol*, **114** (4), 505-521. doi:10.1037/0021-843x.114.4.505
- Cloninger, C. R. (1987). A systematic method for clinical description and classification of personality variants. A proposal. *Arch Gen Psychiatry*, **44** (6), 573-588. doi:10.1001/archpsyc.1987.01800180093014
- Cloninger, C. R., Przybeck, T. R., & Svrakic, D. M. (1991). The Tridimensional Personality Questionnaire: U.S. normative data. *Psychol Rep*, **69** (3 Pt 1), 1047-1057. doi:10.2466/pr0.1991.69.3.1047
- Cloninger, C. R., Svrakic, D. M., & Przybeck, T. R. (1998). A psychobiological model of temperament and character. *Arch Gen Psychiatry*, **50** (12), 975-990. doi:10.1001/archpsyc.1993.01820240059008
- Cloninger, C. R., Svrakic, D. M., & Przybeck, T. R. (2006). Can personality assessment predict future depression? A twelve-month follow-up of 631 subjects. *J Affect Disord*, **92** (1), 35-44. doi:10.1016/j.jad.2005.12.034
- Connolly, J. A., & Konarski, R. (1994). Peer self-concept in adolescence: Analysis of factor structure and of associations with peer experience. *Journal of Research on Adolescence*, **4** (3), 385-403. doi:10.1207/s15327795jra0403_3
- Costello, C. G., & Eysenck, H. J. (1961). Persistence, Personality, and Motivation. *Perceptual and Motor Skills*, **12** (2), 169-170. doi:10.2466/pms.1961.12.2.169
- Coyne, J. C., & DeLongis, A. (1986). Going beyond social support: The role of social relationships in adaptation. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, **54** (4), 454-460. doi:10.1037/0022-006X.54.4.454
- Cutler, H. A., & Radford, A. (1999). Adult Children of Alcoholics: Adjustment to a College Environment. *The Family Journal*, **7** (2), 148-153. doi:10.1177/1066480799072007
- Çatal, M. T. K., M. Batık, M. V. (2018). Evlilik Tipleri Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *OPUS–Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, **9** (16), 498-523.
- Çeçen, A. (2008). Üniversite Öğrencilerinde Yaşam Doyumunu Yordamada Bireysel Bütünlük (Tutarlılık) Duygusu, Aile Bütünlük Duygusu ve Benlik saygısı. *Eğitimde Kuram ve Uygulama: Journal of Theory and Practice in Education*, **4** (1), 19-30.

- Çetin, N. G., & Beceren, E. (2007). Lider Kişilik: Gandhi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, **3** (5), 110-132.
- DeFrain, J., & Asay, S. M. (2007). Family Strengths and Challenges in the USA. *Marriage & Family Review*, **41** (3-4), 281-307. doi:10.1300/J002v41n03_04
- Deniz, Ü., & Kesicioğlu, O. (2012). Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Kişilik Özelliklerinin Bazı Değişkenlerle İlişkisinin İncelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, **13** (2), 1-13.
- Develioğlu, K., & Tekin, O. A. (2013). Beş Faktör Kişilik Özellikleri ve Yabancılaşma Arasındaki İlişki: Beş Yıldızlı Otel Çalışanları Üzerine Bir Uygulama *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, **18** (2), 15-22.
- Devika, S., & Rohini, V. S. (2019). Emotional Intelligence and Marital Adjustment among Married Couples of Joint and Nuclear Families. *International Journal of Science and Research*, **8** (8), 2182 - 2188. Retrieved from https://www.ijsr.net/search_index_results_paperid.php?id=ART2020802
- Dobrofsky, S. *Becoming Who We Are. Temperament and Personality in Development*: J Can Acad Child Adolesc Psychiatry. 2014 Feb; **23** (1):75-6.
- Duck, S., & Wright, P. H. (1993). Reexamining gender differences in same-gender friendships: A close look at two kinds of data. *Sex Roles*, **28** (11), 709-727. doi:10.1007/BF00289989
- Eidelson, R. J., & Epstein, N. (1982). Cognition and relationship maladjustment: Development of a measure of dysfunctional relationship beliefs. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, **50** (5), 715-720. doi:10.1037/0022-006X.50.5.715
- Eissler, K. R. (1963). Freud and the Psychoanalysis of History. *Journal of the American Psychoanalytic Association*, **11** (4), 675-703. doi:10.1177/000306516301100401
- Epstein, N., & Eidelson, R. J. (1982). Unrealistic beliefs of clinical couples: Their relationship to expectations, goals and satisfaction. *The American Journal of Family Therapy*, **9** (4), 13-22. doi:10.1080/01926188108250420
- Erkal, P. (2011). Türk Aile Yapısı ve Bazı Meseleler. *Istanbul Journal of Sociological Studies*.

- Eysenck, H. (1964). Principles and Methods of Personality Description, Classification and Diagnosis. *British Journal of Psychology*, **55** (3), 284-294. doi:<https://doi.org/10.1111/j.2044-8295.1964.tb00912.x>
- Eysenck, H. J. (1990). Biological dimensions of personality. In *Handbook of personality: Theory and research*. (pp. 244-276). New York, NY, US: The Guilford Press.
- Eysenck, H. J., & Eysenck, S. B. (1977). Block and psychoticism. *Journal of Abnormal Psychology*, **86** (6), 651-652. doi:10.1037/0021-843X.86.6.651
- Eysenck, H. J., & Eysenck, S. B. G. (1975). Manual of the Eysenck Personality Questionnaire (junior and adult). *London: Hodder and Stoughton*.
- Eysenck, H. J., & Prell, D. B. (1951). The inheritance of neuroticism: an experimental study. *Journal of Mental Science*, **97**, 441-465. doi:10.1192/bjp.97.408.441
- Eysenck, S., & Haapasalo, J. (1989). Cross-cultural comparisons of personality: Finland and England. *Personality and Individual Differences*, **10** (1), 121-125. doi:[https://doi.org/10.1016/0191-8869\(89\)90188-8](https://doi.org/10.1016/0191-8869(89)90188-8)
- Eysenck, S. B. G., Eysenck, H. J., & Barrett, P. (1985). A revised version of the psychoticism scale. *Personality and Individual Differences*, **6** (1), 21-29. doi:[https://doi.org/10.1016/0191-8869\(85\)90026-1](https://doi.org/10.1016/0191-8869(85)90026-1)
- Fıfıloğlu, H., & Demir, A. (2000). Applicability of the dyadic adjustment scale for measurement of marital quality with Turkish couples. *European Journal of Psychological Assessment*, **16** (3), 214-218.
- Fletcher, G. J., & Kininmonth, L. A. (1992). Measuring relationship beliefs: An individual differences scale. *Journal of Research in Personality*, **26** (4), 371-397. doi:10.1016/0092-6566(92)90066-D
- Flor, H., Turk, D. C., & Scholz, O. B. (1987). Impact of chronic pain on the spouse: marital, emotional and physical consequences. *J Psychosom Res*, **31** (1), 63-71. doi:10.1016/0022-3999(87)90099-7
- Fox, G. L. (1975). Love Match and Arranged Marriage in a Modernizing Nation: Mate Selection in Ankara, Turkey. *Journal of Marriage and Family*, **37** (1), 180-193. doi:10.2307/351042
- Fox, N. A., Henderson, H. A., Marshall, P. J., Nichols, K. E., & Ghera, M. M. (2005). Behavioral Inhibition: Linking Biology and Behavior within a Developmental

- Framework. *Annual Review of Psychology*, **56** , 235-262. doi:10.1146/annurev.psych.55.090902.141532
- Francis, L. J., Brown, L. B., & Philipchalk, R. (1992). The development of an abbreviated form of the revised Eysenck personality questionnaire (EPQR-A): Its use among students in England, Canada, the U.S.A. and Australia. *Personality and Individual Differences*, **13** (4), 443-449. doi:[https://doi.org/10.1016/0191-8869\(92\)90073-X](https://doi.org/10.1016/0191-8869(92)90073-X)
- Garcia Coll, C., Kagan, J., & Reznick, J. S. (1984). Behavioral inhibition in young children. *Child Development*, **55** (3), 1005-1019. doi:10.2307/1130152
- Gizir, C. (2013). Üniversite öğrencilerinin ilişki inançlarının cinsiyet ve romantik ilişki yaşama durumlarına göre incelenmesi. *Education and Science*, **38** (170).
- Gizir, C. A. (2012). İlişki inançları ölçeği'nin uyarlanması: Geçerlik ve güvenirlik çalışmaları. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, **8** (2), 35-45.
- Gizir, C. A. (2013). Üniversite öğrencilerinin ilişki inançlarının cinsiyet ve romantik ilişki yaşama durumlarına göre incelenmesi. 2013, **38** (170). Retrieved from <http://egitimvebilim.ted.org.tr/index.php/EB/article/view/2334>
- Goodwin, P., McGill, B., & Chandra, A. (2009). Who marries and when? Age at first marriage in the United States: 2002. *NCHS Data Brief* (19), 1-8.
- Grych, J. H., & Fincham, F. D. (1990). Marital conflict and children's adjustment: A cognitive-contextual framework. *Psychological Bulletin*, **108** (2), 267-290. doi:10.1037/0033-2909.108.2.267
- Hamamci, Z. (2005). Dysfunctional relationship beliefs in marital conflict. *Journal of Rational-Emotive & Cognitive-Behavior Therapy*, **23** (3), 245-261. doi:10.1007/s10942-005-0013-y
- Hamamcı, Z. (2005a). Dysfunctional relationship beliefs in marital conflict. *Journal of Rational-Emotive & Cognitive-Behavior Therapy*, **23** (3), 245-261. doi:10.1007/s10942-005-0013-y
- Hamamcı, Z. (2005b). Dysfunctional relationship beliefs in marital satisfaction and adjustment. *Social Behavior and Personality: an international journal*, **33** , 313-328. doi:10.2224/sbp.2005.33.4.313

- Heinrich, L. M., & Gullone, E. (2006). The clinical significance of loneliness: a literature review. *Clin Psychol Rev*, **26** (6), 695-718. doi:10.1016/j.cpr.2006.04.002
- Hembree, R. (1992). Experiments and Relational Studies in Problem Solving: A Meta-Analysis. *Journal for Research in Mathematics Education JRME*, **23** (3), 242-273. doi:10.5951/jresematheduc.23.3.0242
- Hicks, M. W., & Platt, M. (1970). Marital happiness and stability: A review of the research in the sixties. *Journal of Marriage and the Family*, **32** (4), 553-574. doi:10.2307/350251
- Howland, R. H., & Thase, M. E. (1993). A comprehensive review of cyclothymic disorder. *J Nerv Ment Dis*, **181** (8), 485-493. doi:10.1097/00005053-199308000-00003
- İlbars, Z. (2018). Kişiliğin Oluşmasındaki Kültürel Etmenler. *2018*, **31** (1-2). Retrieved from <http://www.dtcfdergisi.ankara.edu.tr/index.php/dtcf/article/view/4582/4495>
- Jones, G. D., & Nelson, E. S. (1997). Expectations of Marriage Among College Students From Intact and Non-Intact Homes. *Journal of Divorce & Remarriage*, **26** (1-2), 171-189. doi:10.1300/J087v26n01_09
- Juvva, S., & Bhatti, R. S. (2006). Epigenetic Model of Marital Expectations. *Contemporary Family Therapy*, **28** (1), 61-72. doi:10.1007/s10591-006-9695-2
- Kagan, J., Snidman, N., Kahn, V., & Towsley, S. (2007). The preservation of two infant temperaments into adolescence: III. The current study. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, **72** (2), 19-30. doi:10.1111/j.1540-5834.2007.00429.x
- Kansız, M., & Arkar, H. (2011). Mizaç ve karakter özelliklerinin evlilik doyumu üzerine etkisi. [The influence of temperament and character dimensions on marital satisfaction.]. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, **12** (1), 24-29.
- Karancı, A. D., G. Yorulmaz, O. (2007). Eysenck Kişilik Anketi - Gözden Geçirilmiş Kısaltılmış Formunun (EKA-GGK) Türkiye’de geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Türk Psikiyatri Dergisi*, **18** (3), 254-261.
- Karancı, N., Dirik, G., & Yorulmaz, O. (2007). Eysenck Kişilik Anketi Gözden Geçirilmiş Kısaltılmış Formu'nun (EKA-GGK) Türkiye'de Geçerlik ve Güvenilirlik çalışması. *Türk Psikiyatri Dergisi*, **18** (3), 254-261.

- Kelly, E. L., & Conley, J. J. (1987). Personality and compatibility: A prospective analysis of marital stability and marital satisfaction. *Journal of Personality and Social Psychology*, **52** (1), 27-40. doi:10.1037/0022-3514.52.1.27
- Kesebir, S., Vahip, S., Akdeniz, F., & Yüncü, Z. (2005). Bipolar Bozuklukta Mizaç ile Klinik Özelliklerin İlişkisi. *Türk Psikiyatri Dergisi*, **16** (3).
- Kızıleniş, G., & Aykıt, A. (2020). İhvân-ı Safâ'da Mizâç Teorisi Çerçevesinde Huyların Değişiminin İmkânı. *Eskiye*, 515-540. Retrieved from <https://doi.org/10.37697/eskiye.752741>
- Klein, R. D. (1975). A Brief Research Report on Accuracy and Academic Performance. *Journal of Applied Behavior Analysis*, **8** (1), 121-122. doi:<https://doi.org/10.1901/jaba.1975.8-121>
- Knee, C. R. (1998). Implicit theories of relationships: Assessment and prediction of romantic relationship initiation, coping, and longevity. *Journal of Personality and Social Psychology*, **74** (2), 360-370. doi:10.1037/0022-3514.74.2.360
- Lamb, M. E., Chuang, S. S., Wessels, H., Broberg, A. G., & Hwang, C. P. (2002). Emergence and construct validation of the Big Five factors in early childhood: A longitudinal analysis of their ontogeny in Sweden. *Child Development*, **73** (5), 1517-1524. doi:10.1111/1467-8624.00487
- Larson, J. H., Wilson, S. M., & Beley, R. (1994). The Impact of Job Insecurity on Marital and Family Relationships. *Family Relations*, **43** (2), 138-143. doi:10.2307/585315
- Lev-Wiesel, R., & Al-Krenawi, A. (1999). Attitude towards Marriage and Marital Quality: A Comparison among Israeli Arabs Differentiated by Religion. *Family Relations*, **48** (1), 51-56. doi:10.2307/585682
- Levine, A. (1979). Review of Adaptation to life. *American Journal of Orthopsychiatry*, **49** (3), 544-547. doi:10.1037/h0098975
- Lucas, R. E., & Dyrenforth, P. S. (2006). Does the Existence of Social Relationships Matter for Subjective Well-Being? In *Self and relationships: Connecting intrapersonal and interpersonal processes*. (pp. 254-273). New York, NY, US: The Guilford Press.
- Maltby, J., & Talley, M. (1998). The psychometric properties of an abbreviated form of the revised Junior Eysenck Personality Questionnaire (JEPQR-A) among 12–15-

- year-old U.S. young persons. *Personality and Individual Differences*, **24** (6), 891-893. doi:[https://doi.org/10.1016/S0191-8869\(97\)00234-1](https://doi.org/10.1016/S0191-8869(97)00234-1)
- Markland, S. R., & Nelson, E. S. (1993). The Relationship Between Familial Conflict and the Identity of Young Adults. *Journal of Divorce & Remarriage*, **20** (3-4), 193-209. doi:10.1300/J087v20n03_12
- McNulty, J. K., & Karney, B. R. (2002). Expectancy confirmation in appraisals of marital interactions. *Personality and Social Psychology Bulletin*, **28** (6), 764-775. doi:10.1177/0146167202289006
- Metts, S., & Cupach, W. R. (1990). The influence of relationship beliefs and problem-solving responses on satisfaction in romantic relationships. *Human Communication Research*, **17** (1), 170-185. doi:10.1111/j.1468-2958.1990.tb00230.x
- Miga, E. M., Hare, A., Allen, J. P., & Manning, N. (2010). The relation of insecure attachment states of mind and romantic attachment styles to adolescent aggression in romantic relationships. *Attach Hum Dev*, **12** (5), 463-481. doi:10.1080/14616734.2010.501971
- Mir, M. S., Wani, M. A., & Sankar, D. (2016). Marital Adjustment among Love Marriage and Arranged Marriage Couples. *International Journal of Indian Psychology*, **3** (3). doi:10.25215/0303.065
- Montgomery, M. J., & Sorell, G. T. (1997). Differences in love attitudes across family life stages. *Family Relations: An Interdisciplinary Journal of Applied Family Studies*, **46** (1), 55-61. doi:10.2307/585607
- Nieder, T., & Seiffge-Krenke, I. (2001). Coping with stress in different phases of romantic development. *J Adolesc*, **24** (3), 297-311. doi:10.1006/jado.2001.0407
- Olson, D. H., Sprenkle, D. H., & Russell, C. S. (1979). Circumplex model of marital and family system: I. Cohesion and adaptability dimensions, family types, and clinical applications. *Fam Process*, **18** (1), 3-28. doi:10.1111/j.1545-5300.1979.00003.x
- Perugi, G., & Akiskal, H. S. (2002). The soft bipolar spectrum redefined: focus on the cyclothymic, anxious-sensitive, impulse-dyscontrol, and binge-eating connection in bipolar II and related conditions. *Psychiatr Clin North Am*, **25**(4), 713-737. doi:10.1016/s0193-953x(02)00023-0

- Pitzer, M., Esser, G., Schmidt, M. H., & Laucht, M. (2007). Temperament in the developmental course: a longitudinal comparison of New York Longitudinal Study-derived dimensions with the Junior Temperament and Character Inventory. *Compr Psychiatry*, **48** (6), 572-582. doi:10.1016/j.comppsy.2007.05.007
- Revenson, T. A., & Majerovitz, S. D. (1991). The effects of chronic illness on the spouse. Social resources as stress buffers. *Arthritis Care Res*, **4** (2), 63-72. doi:10.1002/art.1790040203
- Roberts, J., Gotlib, I., & Kassel, J. (1996). Adult attachment security and symptoms of depression: The mediating roles of dysfunctional attitudes and low self-esteem. *Journal of Personality and Social Psychology*, **70** (2), 310-320. doi:10.1037/0022-3514.70.2.310
- Romans, J. S., & DeBord, J. (1995). Development of the Relationship Beliefs Questionnaire. *Psychol Rep*, **76** (3 Pt 2), 1248-1250. doi:10.2466/pr0.1995.76.3c.1248
- Romans, J. S. C., & DeBord, J. (1995). Development of the Relationship Beliefs Questionnaire. *Psychol Rep*, **76** (3_suppl), 1248-1250. doi:10.2466/pr0.1995.76.3c.1248
- Rothbart, M. K. (1988). Temperament and the development of inhibited approach. *Child Dev*, **59** (5), 1241-1250.
- Rothbart, M. K. (1988). Temperament and the Development of Inhibited Approach. *Child Development*, **59** (5), 1241-1250. doi:10.2307/1130487
- Rothbart, M. K., & Ahadi, S. A. (1994). Temperament and the development of personality. *J Abnorm Psychol*, **103** (1), 55-66. doi:10.1037//0021-843x.103.1.55
- Rothbart, M. K., Ahadi, S. A., & Evans, D. E. (2000). Temperament and personality: origins and outcomes. *J Pers Soc Psychol*, **78** (1), 122-135. doi:10.1037//0022-3514.78.1.122
- Rubin, K. H., Coplan, R. J., & Bowker, J. C. (2009). Social withdrawal in childhood. *Annu Rev Psychol*, **60**, 141-171. doi:10.1146/annurev.psych.60.110707.163642
- Rutter, M. (1987). Temperament, personality, and personality disorder. *The British Journal of Psychiatry*, **150**, 443-458. doi:10.1192/bjp.150.4.443

- Ryckman, R. M., Thornton, B., & Gold, J. A. (2009). Assessing competition avoidance as a basic personality dimension. *J Psychol*, **143** (2), 175-192. doi:10.3200/JRLP.143.2.175-192
- Sabatelli, R. M. (1988). Measurement issues in marital research: A review and critique of contemporary survey instruments. *Journal of Marriage and the Family*, **50** (4), 891-915. doi:10.2307/352102
- Sardoğan, M., & Karahan, T. (2015). Evli Bireylere Yönelik Bir İnsan İlişkileri Beceri Eğitimi Programı'nın Evli Bireylerin Evlilik Uyum Düzeylerine Etkisi. *Ankara University, Journal of Faculty of Educational Sciences*, **38** (2), 89 - 102.
- Schmidt, L. A., Fox, N. A., Rubin, K. H., Sternberg, E. M., Gold, P. W., Smith, C. C., & Schulkin, J. (1997). Behavioral and neuroendocrine responses in shy children. *Developmental Psychobiology*, **30** (2), 127-140. doi:10.1002/(sici)1098-2302(199703)30:2<127::Aid-dev4>3.0.Co;2-s
- Schultz, J. (2013). The Elements of Leadership. *Global Business and Organizational Excellence*, **32** (6), 47-54. doi:<https://doi.org/10.1002/joe.21514>
- Sezen, L. (2005). Türkiye’de Evlenme Biçimleri A.Ü. *Türkiyat Araştırmalar Enstitüsü Dergisi* (27), 185-195.
- Sharp, E. A., & Ganong, L. H. (2000). Raising awareness about marital expectations: Are unrealistic beliefs changed by integrative teaching? *Family Relations: An Interdisciplinary Journal of Applied Family Studies*, **49** (1), 71-76. doi:10.1111/j.1741-3729.2000.00071.x
- Shek, D. T. L. (1995). Gender differences in marital quality and well-being in Chinese married adults. *Sex Roles: A Journal of Research*, **32** (11-12), 699-715. doi:10.1007/BF01560185
- Shevlin, M., Bailey, F., & Adamson, G. (2002). Examining the factor structure and sources of differential functioning of the Eysenck Personality Questionnaire Revised--Abbreviated. *Personality and Individual Differences*, **32**(3), 479-487. doi:10.1016/S0191-8869(01)00049-6
- Snyder, D. K., & Regts, J. M. (1990). Personality correlates of marital dissatisfaction: A comparison of psychiatric, maritally distressed, and nonclinic samples. *J Sex Marital Ther*, **16** (1), 34-43. doi:10.1080/00926239008405964

- Sobol-Kwapinska, M. (2016). Calm down—It's only neuroticism. Time perspectives as moderators and mediators of the relationship between neuroticism and well-being. *Personality and Individual Differences*, **94**, 64-71. doi:10.1016/j.paid.2016.01.004
- Spanier, G. B. (1976). Measuring dyadic adjustment: A new scale for assessing the quality of marriage and similar dyads. . *Journal of Marriage and the Family*, **38**, 15-28.
- Spanier, G. B. (1976). Measuring dyadic adjustment: New scales for assessing the quality of marriage and similar dyads. *Journal of Marriage and the Family*, **38** (1), 15-28. doi:10.2307/350547
- Sprecher, S., & Metts, S. (1999). Romantic beliefs: Their influence on relationships and patterns of change over time. *Journal of Social and Personal Relationships*, **16** (6), 834-851. doi:10.1177/0265407599166009
- Stackert, R. A., & Bursik, K. (2003). Why am I unsatisfied? Adult attachment style, gendered irrational relationship beliefs, and young adult romantic relationship satisfaction. *Personality and Individual Differences*, **34** (8), 1419-1429. doi:10.1016/S0191-8869(02)00124-1
- Steel, P., Schmidt, J., & Shultz, J. (2008). Refining the relationship between personality and subjective well-being. *Psychol Bull*, **134** (1), 138-161. doi:10.1037/0033-2909.134.1.138
- Sternberg, R. J. (1986). A triangular theory of love. *Psychological Review*, **93** (2), 119-135. doi:10.1037/0033-295X.93.2.119
- Sullivan, B. F., & Schwebel, A. I. (1995). Relationship Beliefs and Expectations of Satisfaction in Marital Relationships: Implications for Family Practitioners. *The Family Journal*, **3** (4), 298-305. doi:10.1177/1066480795034003
- Taymur, İ., & Türkçapar, M. (2012). Kişilik: Tanımı, Sınıflaması ve Değerlendirmesi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, **4** (2), 154-177. doi:10.5455/cap.20120410
- von Zerssen, D., & Akiskal, H. S. (1998). Personality factors in affective disorders: historical developments and current issues with special reference to the concepts of temperament and character. *J Affect Disord*, **51** (1), 1-5. doi:10.1016/s0165-0327(98)00151-7

- Voydanoff, P., Donnelly, B. W., & Fine, M. A. (1988). Economic Distress, Social Integration, and Family Satisfaction. *Journal of family issues*, **9** (4), 545-563. doi:10.1177/019251388009004007
- Wallerstein, J. S. (1987). Children of divorce: Report of a ten-year follow-up of early latency-age children. *American Journal of Orthopsychiatry*, **57** (2), 199-211. doi:10.1111/j.1939-0025.1987.tb03530.x
- Webb, E. (1915). Character and intelligence. *British Journal of Psychology Monographs*, 1-99.
- Wiggins, J. S. (1979). A psychological taxonomy of trait-descriptive terms: The interpersonal domain. *Journal of Personality and Social Psychology*, **37** (3), 395-412. doi:10.1037/0022-3514.37.3.395
- Xiaohe, X., & Whyte, M. K. (1990). Love Matches and Arranged Marriages: A Chinese Replication. *Journal of Marriage and Family*, **52** (3), 709-722. doi:10.2307/352936
- Yizengaw, S. S., Kibret, B. T., Gebiresilus, A. G., & Sewasew, D. (2014). Marital Adjustment Among Early, Age-Appropriate Arranged and Love-Matched Marriage, Motta, North West Ethiopia. *Innovare Journal of Social Sciences*, **2**(4), 65-73. Retrieved from <https://innovareacademics.in/journals/index.php/ijss/article/view/2247>

Diğer Yayınlar

- Berivan, A. (2008). *Töreye Dayalı Evlilik Türleri ve Berdel Geleneği*. Yüksek Lisans Tezi. Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Diyarbakır.
- Boykin, E. (2004). *Successful teenage marriages: a qualitative study of how some couples made it work*. (MSC thesis). Virginia. Retrieved from <http://www.scholar.lib.vt.edu>.
- Çakmak Tolan, Ö. (2015). *Evlilik Uyumunun Kişilik Özellikleri, İlişkiye Dair İnançlar ve Çatışma Çözüm Stilleri Bağlamında Yordanması*. (Yüksek Lisans). İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Dianna, M. (2005). *Marital satisfaction in autonomous and arranged marriages*. University of Pretoria, South Africa. Retrieved from <http://www.upted.up.ac.za>.
- Dönmez, M. (2016a). *Madde Kullanım Bozukluğu Nedeniyle Yatarak Tedavi Gören Hastalarda Bağlanma Biçimleri ile Mizaç Özellikleri Arasındaki İlişki*. (Yüksek Lisans Tezi). Üsküdar Üniversitesi, İstanbul.
- Dönmez, M. (2016b). *Madde Kullanım Bozukluğu Nedeniyle Yatarak Tedavi Gören Hastalarda Bağlanma Biçimleri ile Mizaç Özellikleri Arasındaki İlişki*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul.
- Durmazkul, A. (1991). *Cinsiyete göre üniversite öğrencilerinin eş seçme tercihleri*. . Sosyal Bilimler Enstitüsü. Hacettepe Üniversitesi. Ankara.
- Erdoğan, S. (2007). *Evlilik uyumu ile psikiyatrik rahatsızlıklar, bağlanma stilleri ve mizaç ve karakter özellikleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi*. Tıp Fakültesi. Gazi Üniversitesi Ankara.
- Gül, G. (2016). *Evlilik biçimleri açısından evlilik uyumu, ilişkilerde yükleme tarzları ve psikolojik dayanıklılık değişkenlerinin incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Gündoğdu, A. (2007). *Relationships between self-constructs and marital quality*. (Master). Middle East Technical University, Ankara
- Gündoğdu, F. (1995). *Otistik ve normal çocuğu olan ana-babaların evlilik uyumlarını algılamaları ve bazı değişkenler bakımından karşılaştırılması*. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.

- Kavak, A. (2018). *Evli bireylerde çatışma yönetimi ve evlilik doyumu*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Kervancıoğlu, A. (2017). *Evlilik Sorunu Yaşayan Çiftlerde Sosyodemografik Özellikler, İlişki İnançları ve Çift Uyumunun Değerlendirilmesi*. Sağlık Bilimleri Üniversitesi,
- Kodan Çetinkaya, S. (2018). *Evlilik uyumuna ilişkin model araştırması*. (Doktora tezi). Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Özaydınlık, Ş. (2014). *Evli çiftlerin evlilik uyumu ile kişilik özellikleri ve romantik ilişkilerindeki sosyal ilginin incelenmesi*. Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Pervin, L. C., D. John, O. (2005). *Personality Theory & Research*: John Wiley & Sons.
- Sili, Z. (1991). *Toplumsal değişme sürecinde Türkiye’de boşanma olgusuna genel bir yaklaşım*. Marmara Üniversitesi,
- Soysal, A. (2008). Çalışma Yaşamında Kişilik Tipleri: Bir Literatür Taraması. *Çimento Endüstrisi İşverenleri Sendikası*, 4-19.
- Şentürk, S. (2013). *Evli bireylerde evlilik uyumu ile ilişkili değişkenlerin incelenmesi*. (Yüksek Lisans). Haliç Üniversitesi, İstanbul.
- Temperament and Developmental Psychopathology 1-62 (2016).
- Thomas, A., & Chess, S. (1977). *Temperament and development*. New York: New York University Press.
- Tuncer, S. (2018). *Üniversite Öğrencilerinin Yakın İlişki İnançları ve Benlik Değişimlerinin Romantik İlişkilerinin Niteliğini Yordama Gücü*. (Yüksek Lisans). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Yalçın, M. (2014). *Ergenlerde Mizaç Özelliklerinin ve Ebeveyn Kabul-Reddinin Yıkıcı Davranışlar Üzerine Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Aydın